

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

До захисту допустити:

Завідувач кафедри, к.політ.н., доцент
_____ О.Л. Гільченко
« ____ » _____ 20__ р.

**«ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА КНР ЗА ПРАВЛІННЯ СІ ЦЗІНЬПІНА У
ВІДОБРАЖЕННІ ЗАКОРДОННИХ АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ»**

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти другого (магістерського)
рівня вищої освіти освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини»
Клюса Владислава Віталійовича
Науковий керівник: Булик М.В., к.політ.н., доцент
Рецензент: Трима К.Н., к.політ.н., старший науковий
співробітник відділу взаємодії університетів та
суспільства Інститут вищої освіти Національної
академії педагогічних наук України

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____
Секретар ЕК _____
« ____ » _____ 20__ р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	8
Висновки до Розділу 1	29
РОЗДІЛ 2. СТРАТЕГІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КНР ЗА ПРАВЛІННЯ СІ ЦІНЬПІНА.....	32
Висновки до Розділу 2	55
РОЗДІЛ 3. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА КНР ЗА ПРАВЛІННЯ СІ ЦІНЬПІНА У ВІДБИТТІ «ФАБРИК ДУМОК» КРАЇН ЗАХОДУ	58
Висновки до Розділу 3	91
РОЗДІЛ 4. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА КНР ЗА ПРАВЛІННЯ СІ ЦІНЬПІНА У ДОСЛІДЖЕННЯХ РОСІЙСЬКИХ АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ	94
Висновки до Розділу 4	120
ВИСНОВКИ.....	1222
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	1255

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Підйом Китаю в XXI столітті, який супроводжується вражаючим збільшенням сукупної могутності країни став важливим чинником світового розвитку та перетворив його на другу за впливом у міжнародних відносинах країну. Прийшовши до влади в 2013 році, новий лідер КНР Сі Цзіньпін недвозначно позначив цілі та наміри вивести Китай в число першокласних світових держав. Зовнішня політика Сі Цзіньпіна характеризується відвертою відмовою від заповіту Ден Сяопіна «приховувати свої можливості і триматися у тіні», а своїми глобальними устремліннями більше нагадують зовнішню політику Мао Цзедуна. При новому лідері відбуваються зміни засад зовнішньої політики КНР за правління Сі Цзіньпіна, які формуються на фоні внутрішньополітичних тенденцій – модернізація економіки і концентрація влади в руках Сі Цзіньпіна, так і зовнішніх факторів, таких як тенденції до багатополлярності в міжнародних відносинах, послаблення позицій США і спроби Вашингтона стримати подальше піднесення КНР. Основною задачею зовнішньої політики КНР стала просування китайських глобальних і регіональних програм, які націлені на зміну політичного і економічного порядку в Азії та в глобальному контексті.

Посилення глобальної ролі Китаю не може не привертати увагу експертів у сфері міжнародних відносин. Амбітна зовнішня політика та грандіозні зовнішньополітичні ініціативи Сі Цзіньпіна змушує експертно-аналітичне середовище інших країн інакше дивитися на Китай. Проблема зовнішньої політики КНР стала одним із найбільш актуальних питань, які досліджують американські аналітичні центри, оскільки несумісність цінностей соціалістичного Китаю і ліберально-демократичного Заходу створюють передумови для формування нової біполлярності. Європейські експерти намагаються визначити, чи є Китай партнером, або конкурентом, а для російських експертів Китай є головним союзником Росії у будівництві

багатополусної міжнародної системи. Зовнішня політика КНР за правління Сі Цзіньпіна у відображенні зарубіжних аналітичних центрів стає актуальним предметом для дослідження, оскільки він дозволяє розглянути зовнішню політику Сі Цзіньпіна з точки зору провідних аналітичних центрів світу, матеріали яких складають джерело професійної та компетентної оцінки зовнішньої політики КНР.

Об’єкт – зовнішня політика КНР за правління Сі Цзіньпіна.

Предмет – зовнішня політика КНР за правління Сі Цзіньпіна у відображенні закордонних аналітичних центрів.

Стан наукової вивченості проблеми. Зовнішній політиці КНР за правління Сі Цзіньпіна присвячено ряд публікацій західних і російських авторів, особливо з експертно-аналітичного середовища. Досліджуючи зовнішню політику Сі Цзіньпіна, американські автори здебільшого роблять акцент на баченні Китаю світового порядку та його ролі в ньому. Російські дослідники присвятили ряд робіт особливостям зовнішньополітичного курсу Сі Цзіньпіна. Вітчизняні дослідники, досліджуючи зовнішню політику Китаю на сучасному етапі, здебільшого робили акцент на окремих аспектах, наприклад, ініціативі «Поясу і Шляху». Водночас робіт стосовно проблеми висвітлення зовнішньої політики Сі Цзіньпіна не було знайдено.

Перша група складається з робіт, присвячених зовнішньополітичній стратегії КНР за правління Сі Цзіньпіна. До цієї групи належать публікації Дж. Салівана [74], Куань Лі [136], Р.С. Росса [153], Дж. І. Беккеволда [153], Е. Голдстейна [114], К. Радда [155], М. Свейна [170], Е. Еріксона [102], А. Комліченко [26].

Друга група – з робіт, присвячених зовнішньополітичним концепціям Сі Цзіньпіна, зокрема, ініціативі «Поясу і Шляху», яка добре досліджена західними і російськими науковцями. Цей спектр проблем досліджували Ян Цземянь [56], М. Моханті [144], Е. Бавієри [66], П.Кай [77], С. Дянков [93], Дж. Вутнов [189], Г. Крістофферсен [85], С. Цзя [186].

Третя група складається з робіт, присвяченим відносинам КНР з іншими країнами. До цієї групи належать праці К. Радда [154], Р. Саттера [169], Лі Сіна [190], Чжа Даоцзюн [89], Р. Берналь-Меза [68], Е. Конте-Моргана [87], М. Фесенко [48], А. Шаришева [57].

Хронологічні рамки дослідження охоплюють 2012-2021 роки. Нижня хронологічна межа обумовлена очоленням Сі Цзіньпіном Комуністичної партії Китаю. Оскільки другий термін правління Сі Цзіньпіна минає у 2022 році, верхньою хронологічною межею було обрано 1 липня 2021 року (коли в Китаї були відзначено 100-річчя КПК), оскільки цю дату можна назвати вкрай вагомою в історії Китаю.

Мета магістерської роботи: дослідити роль КНР в світі за правління Сі Цзіньпіна за матеріалами аналітичних центрів США, Європи і Росії.

В процесі дослідження нами були поставлені наступні **завдання**:

1) Дослідити рівень наукової вивченості проблеми, скласти джерельну базу і категоріальний апарат дослідження.

2) Охарактеризувати стратегію зовнішньої політики КНР за правління Сі Цзіньпіна.

3) Дослідити зовнішню політику Китаю за правління Сі Цзіньпіна у відбитті «фабрик думки» країн Заходу.

4) Вивчити зовнішню політику КНР за правління Сі Цзіньпіна у дослідженнях російських аналітичних центрів.

Джерельна база дослідження була поділена на 2 групи. До **першої** групи відносяться офіційні документи: офіційні програми, договори, а також промови та виступи посадових осіб КНР. До **другої** групи джерел відносяться матеріали аналітичних центрів – західних та російських: «Ренд Корпорейшн», Інституту Брукінгса, Ради з міжнародних відносин, Центру стратегічних і міжнародних досліджень, Німецького інституту з міжнародних питань та безпеки, Французького інституту міжнародних досліджень, Європейської Ради з міжнародних відносин, Російського інституту стратегічних досліджень, Інституту міжнародної економіки та міжнародних відносин, Російської ради з

міжнародних справ, Інституту міжнародних досліджень МДІМВ, Московського центру Карнегі [197].

Характеристика методології дослідження. В ході дослідження було використано ряд наукових підходів і методів: проблемно-хронологічний (для виокремлення в рамках предмету дослідження більш вузьких проблем), порівняльний метод (для порівняння висвітлення зовнішньої політики КНР аналітичними центрами), системний метод (при дослідженні впливу КНР на міжнародну систему та світовий порядок), інституційний метод (при аналізі впливу концентрації влади Сі Цзіньпіном на зовнішню політику), історичний підхід (для хронологічної фіксації ключових зовнішньополітичних подій), методи індукції та дедукції. Методи аналізу і синтезу дозволили виявити основні напрями зовнішньої політики КНР у відображенні зарубіжних аналітичних центрів та визначити зовнішньополітичною стратегію КНР і дослідити роль КНР у світі за правління Сі Цзіньпіна. Також слід відзначити, що під час дослідження також використовувався як традиційний аналіз документів (при вивченні офіційних документів китайського уряду, включаючи програми, білі книги, міждержавні договори, тексти промов та публічних виступів), так і елементи контент аналізу (при виявленні пріоритетних проблем дослідження зовнішньої політики Китаю з боку аналітичних центрів. В основі дослідження полягають принципи наукової достовірності, історизму, логічності, принцип методологічного плюралізму та критичний аналіз.

Практичне значення. Матеріали даного дослідження можуть бути використані при підготовці лекційних, семінарських занять, а також для ознайомлення дослідників, які спеціалізуються на міжнародних відносинах та зовнішньої політики КНР.

Матеріали дослідження були апробовані на науково-практичних конференціях, розміщені в наукових збірниках — «Китайська цивілізація: традиції та сучасність» 2020 р., «Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу» 2020 р.,

«Перспектива розвитку наукових досліджень у контексті глобалізаційних змін: освіта, політика, економіка, міжкультурна комунікація», «Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу» 2021 р., наукове видання «Вісник МДУ».

Характеристика змісту роботи. Магістерська робота складається зі вступу, 4 розділів, висновків і списку використаних джерел. У вступі визначені актуальність теми, об'єкт та предмет дослідження, ступінь вивченості проблеми в науковій літературі, хронологічні рамки, мети та завдання дослідження, огляд джерельної бази, характеристика методології, практичне значення отриманих результатів, їх апробація, публікації, характеристика змісту роботи. У першому розділі аналізується історіографічна та джерельна бази, сформований категоріальний апарат дослідження, та обґрунтовується загальна методика та основні методи дослідження. У другому розділі досліджується стратегія зовнішньої політики КНР за правління Сі Цзіньпіна. У третьому розділі і четвертому розділах розглядається зовнішня політика КНР з точки зору західних та російських аналітичних центрів відповідно. У висновках формулюються загальні висновки, є відповіді на завдання, і відзначаються питання, які не були розкриті в дослідженні. Список використаних джерел складається з 196 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблемі зовнішньої політики Сі Цзіньпіна були присвячено багато праць зарубіжних авторів, особливо з експертно-аналітичного середовища. Даною проблематикою займалися експерти ряду зарубіжних аналітичних центрів: Інститут Брукінгса, «Ренд Корпорейшн», Рада з міжнародних відносин, Європейська Рада з міжнародних відносин, Російський інститут стратегічних досліджень, Російська рада з міжнародних справ, Інститут міжнародних досліджень МДІМВ та ін. Особливістю даної роботи є те, що досліджується зовнішня політика КНР за правління Сі Цзіньпіна з точки зору закордонних аналітичних центрів – країн Заходу та Росії, що робить її винятковою, оскільки даний аспект не досліджували інші автори. Історіографічна база дослідження складається із робіт, які були поділені на три групи.

Перша група із робіт, присвячених зовнішньополітичній стратегії КНР за правління Сі Цзіньпіна. До цієї групи належать праці Дж. Салівана [74], Куань Лі [136], Р. Росса [153], Дж. Беккеволда [153], Е. Голдстейна [114], К. Радда [155], М. Свейна [170], Е. Еріксона [102], А. Комліченко [26]. Американський дослідник Е. Голдстейн в роботі «Велика стратегія Китаю під керівництвом Сі Цзіньпіна: запевнення, реформи та опір» [114] відзначає, що при Сі Цзіньпіні змінився підхід до китайської великої стратегії про «національне відродження». Його підхід відрізняється поєднанням трьох зусиль: продовження попередніх спроб запевнити інших у доброякісних намірах зростання Китаю; відхід Китаю від риторики до дій у просуванні реформи міжнародного порядку, що сприяло піднесенню Китаю; і протидія викликам тому, що уряд Китаю визначає як основні інтереси країни.

В книзі «Китайська політика та зовнішня політика під керівництвом Сі Цзіньпіна. Майбутня політична траєкторія» під редакцією А. Дінга, Дж. Панди

досліджуються різні аспекти політичної, економічної, соціальної та зовнішньої політики сучасного Китаю. В роботі визначається проактивна, наполеглива і орієнтована на дії політика Сі Цзіньпіна як основа китайської дипломатії в «нову еру». Автори також досліджують вплив китайських ініціатив, таких як ініціатива «Поясу і Шляху», Азіатський банк інфраструктурних інвестицій і Новий банк розвитку БРІКС [92].

Американські дослідники Дж. Саліван і Г. Брендс, в статті «Китай має два шляхи до глобального панування» пишуть про плани КНР боротися за світове лідерство, яке може бути здобуто двома шляхами: перший передбачає створення регіональної переваги в АТР як плацдарму до глобальної могутності; другий шлях спрямований на обхід системи альянсів США і силової присутності в АТР за рахунок розвитку економічного, дипломатичного і політичного впливу Китаю в глобальному масштабі. Дослідники приходять до висновку, що стратегія Китаю поєднує елементи обох цих підходів [74].

В роботі «Китай в епоху Сі Цзіньпіна: виклики внутрішньої та зовнішньої політики» під редакцією Р. Росса та Дж. Беккеволда визначалися перспективи подальшого зростання Китаю, а також внутрішні проблеми, пов'язані зі сповільненим економічним зростанням, антикорупційною кампанією Сі Цзіньпіна та зусиллями уряду підтримувати соціальну стабільність. Результатом є всебічний аналіз поточних політичних тенденцій у Китаї і наслідків цих подій для КНР, США та АТР [153].

Американські науковці Куань Лі та Мін Є в статті «Китайська партнерська мережа, що розвивається: що, хто, де, коли і чому» досліджували мотивацію еволюції величезної мережі партнерств Китаю по всьому світу та проаналізували 24 типів партнерств із 78 країнами. В результаті, вони визначають три ключові фактори, якими керувалась КНР: необхідність протистояти тиску США; необхідність збереження миру та стабільності вздовж її кордонів та досягнення довгострокової мети модернізації [136].

В роботі К. Радда «Розуміння підйому Китаю при Сі Цзіньпіні» визначаються 7 основних пріоритетів Сі Цзіньпіна: Партія, національна єдність, економіка та екологічна стійкість, сусідні держави Китаю (забезпечення безпеки на континентальній периферії Китаю), морська периферія Китаю (Східна Азія та Західна частина Тихого океану), країни, що розвиваються, глобальний порядок, заснований на правилах [155]. М. Свейн в статті «Китайські погляди на зовнішню політику після 19-го з'їзда партії» акцентує увагу на еволюції самої зовнішньополітичній стратегії Сі Цзіньпіна [170]. В статті «Зробимо Китай знову великим: справжня велика стратегія Сі Цзіньпіна» Е. Еріксон розглядає бачення і пріоритети Сі Цзіньпіна, визначає стійку ієрархію інтересів КНР, короткострокові можливості і довгострокові виклики, а відносини США і КНР він називає «конкурентним співіснування» [102]. Тім Рюліг у статті «Нова зовнішня політика Китаю при Сі Цзіньпіні» визначає нову роль КНР у світі, яка стала великою державою [156]. Також слід відзначити роботу української дослідниці А. Комліченко «Зовнішньополітична стратегія КНР» [26].

Друга група складається з робіт, присвячених зовнішньополітичним концепціям Сі Цзіньпіна, зокрема, ініціативі «Поясу і Шляху», яка добре досліджена західними і російськими науковцями. Цей спектр проблем досліджували Ян Цземянь [56], М. Моханті [144], Е. Бавієри [66], П.Кай [77], С. Дянков [93], Дж. Вутнов [189], Г. Крістофферсен [85], С. Цзя [186]. Так, Співробітник «Інститут Лоуї» П. Кай в дослідженні «Розуміння ініціативи Поясу і Шляху» стверджує, що за впровадженням цього проекту стоять стратегічні фактори, а також економічні виклики, з якими зіткається держава. Він також розглядає проблему узгодження стратегічних і економічних рушіїв впровадження цієї політики [77]. В книзі «Китайська ініціатива Поясу і Шляху: мотиви, рамки і виклики» під редакторством С. Дянова приділяються увага раціональним мотивам, які стоять за цією концепцією [93]. В спільній роботі С. Цзя і А. Вонг «Пояс і Шлях: можливість та ризик» окреслюються перспективи будівництва «Поясу і Шляху», а також його сприйняття Китаєм

та іншими країнами. Автори намагаються визначити, які цілі переслідує Китай, просуваючи цей мегапроект [186]. Дж. Вутнов в роботі «Китайські перспективи щодо ініціативи «Пояси і Шляху»: стратегічне обґрунтування, ризики та наслідки» також досліджує раціональні мотиви, якими керується китайський уряд впроваджуючи «ППШ», а також чинники і фактори цієї стратегії [189]. Також слід відзначити роботу Г. Крістофферсен «Азіатська суперсітка в Північно-Східній Азії та китайська ініціатива «Поясу і Шляху», в якій вона доказує, що Китай прагне створити синоцентричний енергетичний порядок у Євразії [85].

Також слід відзначити статтю Е. Бавієри «Стратегічні зовнішньополітичні ініціативи Китаю при Сі Цзіньпіні. З точки перспективи АСЕАН», в якій аналізуються такі зовнішньополітичні ідеї Сі Цзіньпіна: нова концепція азіатської безпеки, новий тип відносин між великими державами, а також «Морський Шовковий шлях» [66]. Проблемі концептуальних засад зовнішньої політики КНР присвятив декілька робіт дослідник Шанхайської академії міжнародних досліджень Ян Цземянь у статтях «Нова дипломатія Китаю при адміністрації Сі Цзіньпіна» та «Китайська теорія дипломатії і безпеки в нову епоху» [127,] [56]. Так, він розглядає інновації та вдосконалення китайського дипломатичного мислення, характеристики поточної дипломатичної стратегії Китаю та нові особливості китайської дипломатичної практики. Також він приходить до висновку, що незважаючи на великий прогрес у дипломатичному мисленні, стратегіях і практиці, ідеї Сі Цзіньпіна потребують подальшої теоретизації, інституціалізації та операціоналізації, щоб виконувати різноманітні завдання в умовах мінливого внутрішнього та міжнародного середовища. Також слід відзначити роботу М. Моханті «Сі Цзіньпін і китайська мрія», в якій розглядається концепція «китайської мрії» [144].

Третя група складається із робіт, присвяченим відносинам КНР з іншими країнами. До цієї групи належать роботи К. Радда [154], М. Фесенко [48], А. Шаришева [57], Лі Сіна [190], Чжа Даоцзюна [89], Р. Саттера [169], Р.

Берналь-Меза [68], Е. Конте-Моргана [87]. К. Радд досліджував відносини КНР з США, в роботі «Сполучені Штати та Китай: відносини пливають за течією», він акцентує увагу на зростаючому торговому, інвестиційному і технологічному протистоянні США і КНР [154]. Український дослідник М. Фесенко у статті «Боротьба США та Китаю за глобальне лідерство у XXI ст.» аналізував політичний, економічний, військовий, науково-технічний, ресурсний потенціали двох країн в контексті їхньої боротьби за лідерство [48]. А. Шаришев у статті «Стратегічне партнерство між Росією та Китаєм: актуальність та стійкість двостороннього партнерства», дає оцінку двостороннім російсько-китайським відносинам, визначає причини для розвитку та підтримки цих відносин, а також пояснює їх стійкість [57]. У книзі «Відносини Китаю та ЄС у нову еру глобальної трансформації» під редакторством датського дослідника Лі Сіна констатується, що відносини Китаю і ЄС стали все більш складними і схильні до впливу низки взаємопов'язаних факторів, таких як глобальне піднесення Китаю, зростання стратегічного суперництва між Китаєм і США, трансатлантичний розкол, всеосяжний «альянс» Китаю та Росії та Брексіт. У книзі висвітлюється прагнення Китаю та ЄС знайти ефективний спосіб взаємодії у спробі досягти балансу між можливостями та проблемами, а також між партнерством та суперництвом [190].

Р. Саттер у книзі «Зовнішні відносини Китаю: сила і політика нової глобальної сили» [169] оцінює зростаючу міжнародну політичну і економічну наполегливість Китаю, а також його відносини з США, Росією, Європою, з країнами Азії, Латинської Америки та Африки. Відносинам Китаю з країнами Азії присвячено багато робіт. Професор Пекінського університету Чжа Даоцзюн у роботі «Економічна дипломатія Китаю» [89] відзначає масштабні ініціативи з будівництва мереж зон вільної торгівлі та інфраструктури в Азії. Стосовно військової активності Китаю в АТР, слід відзначити статтю В. Гамова «Забезпечення діяльності ВМС НВАК у рамках концепції «Нитка перлів» [5]. Стосовно зовнішньої політики КНР на Близькому Сході слід

відзначити роботу «Велика гра Китаю на Близькому Сході», де автори відзначають, що хоча Китай значно збільшив свій економічний, політичний потенціал, він все ще обмежений у спробах кинути виклик Сполученим Штатам в регіоні [138]. Книга «Китайсько-латиноамериканські відносини в 21 столітті» під редакторством Р. Берналь-Меза і Лі Сіна присвячена Латинській Америці [68]. Е. Конте-Морган у статті «США і Китай: стратегічне суперництво в Африці» стверджує, що причини суперництва між ними пов'язані з їх суперечливими світоглядами та прагненням отримати доступ до африканських стратегічних природних ресурсів, а також зазначає, що їх суперництво перейшло від поміркованого до більш інтенсивного [87].

Джерельну базу дослідження становлять як матеріали аналітичних центрів, так офіційні документи китайського уряду.

До **першої групи** відносяться офіційні документи: офіційні програми, договори, а також промови та виступи посадових осіб. За основу дослідження були взяті наступні програмні документи: «Політика Китаю щодо безпекового співробітництва в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні» [81], «Документ про політику Китаю щодо арабських країн» [105], «Документ про політику Китаю щодо Європейського союзу» [84], «Документ про політику Китаю щодо Латинської Америки та Карибського басейну» [106], Візія та дії щодо спільної побудови економічного поясу Шовкового шляху і морського Шовкового шляху 21 століття [182], «Спільне будівництво Одного Поясу, Одного Шляху: ідея, практика і внесок Китаю» [195], Концепція співробітництва на морі в рамках ініціативи «Один пояс і Один шлях» [27], «Документ про політику Китаю в Арктиці» [111], «Китай і світ у нову епоху» [109], «Міжнародне співробітництво Китаю з метою розвитку в нову епоху» [82], «Військова стратегія Китаю» [80], «Національна оборона Китаю в нову епоху» [83], «Заява уряду Китаю про територіальний суверенітет Китаю і морські права та інтереси в Південно-Китайському морі» [107], «Документ з викладенням позиції Китайської Народної Республіки до 73-й сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй» [150], «Китай та Світова організація

торгівлі» [110], «Факти і позиція Китаю щодо торговельних суперечок між Китаєм і США» [173], «Пекінська декларація – на шляху до ще більш сильного китайсько-африканського спільноти із спільним майбутнім» [67].

Серед міждержавних документів, які вивчалися при дослідженні, слід відзначити: Торгово-економічну угоду між урядом Сполучених Штатів Америки та урядом Китайської Народної Республіки [100], «Спільну заяву Китайської Народної Республіки та Російської Федерації про розвиток всеосяжного стратегічного партнерства для співпраці у нову епоху» [128], «План китайсько-російського співробітництва і розвитку на Далекому Сході Росії (2018-2024)» [122], а також «Дубровницькі керівні принципи співпраці між Китаєм і країнами Центральної та Східної Європи» [172].

Важливою складовою джерельної бази також є промови і виступи китайських посадовців, які складають концептуальні засади зовнішньої політики КНР. Так, слід відзначити: виступ Сі Цзіньпіна на XIX з'їзді КПК «Забезпечити рішучу перемогу в побудові помірно процвітаючого суспільства в усіх відношеннях і прагнути до великого успіху соціалізму з китайськими особливостями у нову епоху» [108], «Працювати разом для створення спільноти спільного майбутнього для людства», «Нехай факел мультилатералізму освітлює шлях до майбутнього людства» [135], «Просувати п'ять принципів мирного співіснування для побудови кращого світу на основі взаємовигідного співробітництва» [191] і промову в музеї на виставці «Дорога до відродження» [194]. Серед виступів міністра закордонних справ КНР Ваня Ї слід виділити наступні: «До нового типу міжнародних відносин взаємовигідного співробітництва» [179], «Удосконалювати систему глобального управління шляхом реформ та об'єднувати зусилля для створення спільноти із спільним майбутнім» [125], «До нової моделі відносин великих країн між Китаєм і Сполученими Штатами» [178], «Китай, що змінюється, і його дипломатія» [59], «Китай підтримує «чотири опори» щодо арабських держав» [183], «Сумлінно вивчати і втілювати в життя ідеї Сі Цзіньпіна про дипломатію і відкривати нові

горизонти в дипломатії великої країни з китайськими особливостями» [168], «Політична роль Китаю на Близькому Сході буде тільки підвищуватися» [184], а також виступ на відкритті симпозіуму з міжнародних подій і дипломатії Китаю в 2017 році [162]. Досліджувалися також такі промови попередника Вана Ї Яна Джечі, як: «Інновації в дипломатичній теорії і практиці Китаю в нових умовах» [30], «Глибоко вивчити і реалізувати думку Генерального секретаря Сі Цзіньпіна про дипломатію і продовжувати писати нові глави в дипломатії великої країни з характерними китайськими особливостями» [167].

До **другої групи** джерел відносяться матеріали аналітичних центрів – західних та російських. Інститут Брукінгса надав найбільше робіт щодо зовнішньої політики КНР за правління Сі Цзіньпіна. Вченими цього інституту був реалізований дворічний проєкт «Глобальний Китай», в рамках якого були виокремлені тематичні напрями досліджень: внутрішня політика та зовнішня політика, області стратегічної конкуренції, Східна Азія, великі держави, технології, регіональний вплив і стратегія, глобальне управління і норми [112]. Так, були використані наступні роботи експертів Інституту Брукінгса: «Відволікаюча агресія у зовнішній політиці Китаю» [64], «Сі Цзіньпін і морська політика Китаю» [86], «Вплив Китаю на глобальну систему прав людини» [152], «Китай і Латинська Америка: прагматичні обійми» [149], Росія і Китай: вісь ревізіоністів? [165], «Зростаючий вплив Китаю в Організації Об'єднаних Націй – і як Сполучені Штати повинні реагувати» [103], «Відносини між США і Китаєм: пошук нової рівноваги» [120], «Захистити партію: зростаючий вплив Китаю в країнах, що розвиваються» [160], «Мережева міць: зусилля Китаю щодо зміни регіональної архітектури безпеки Азії» [104], «Китай у Центральній Азії: чи перемагає Китай у «новій великій грі»?» [175], «Китай, Японія і Східно-Китайське море: примус Пекіна в «сірій зоні» і реакція Токіо» [137], «Все, чого хоче Сі: Китай намагається створити закордонні бази» [98], «Розуміння китайських інфраструктурних проєктів ініціативи «Поясу і Шляху» в Африці» [94], «Від переконання до примусу: підхід Пекіна до Тайваню та відповідь Тайваню» [76], «Великі очікування:

розгадка австралійсько-китайських відносин» [129], «Перевірка меж партнерства Китаю та Бразилії» [181], «Управління Китаєм: конкурентна взаємодія з індійськими характеристиками» [139].

Експерти Ради з міжнародних висвітлювали різні аспекти зовнішньої політики КНР, але, особливо, слід відзначити проблему американо-китайських відносин, двосторонніх відносин з іншими державами та ініціативи «Поясу і Шляху». Серед робіт РМВ слід відзначити: «Масштабна китайська ініціатива «Поясу і шляху» [79], «Геостратегічні наслідки подвійних економічних викликів Китаю» [146], «Щоб зрозуміти агресивну зовнішню політику Китаю, подивіться на його внутрішню політику» [70], «Сі Цзіньпін на світовій арені. Зовнішня політика Китаю під керівництвом могутнього, але незахищеного лідера» [54], «Розуміння військової експансії Китаю та її наслідків для політики США» [130], «Що мотивує китайську миротворчу діяльність» [69], «Геостратегічні та військові фактори та наслідки ініціативи Пояс і Шляху» [151], «Оцінка китайської ініціативи цифрового Шовкового шляху» [132], «Зростаюча торгівля та інвестиції Китаю в Латинській Америці випереджають його вплив у засобах масової інформації та громадянському суспільстві регіону» [180], «Дев'ять тез про відносини США і Китаю» [71], «Підхід Китаю до глобального управління» [124], «Що стоїть за зростаючими зв'язками Ізраїлю з Китаєм» [61], «Біполярність – неправильна концепція для відносин між США і Китаєм» [145], «Відносини між Китаєм і Північною Кореєю» [62], «Військове протистояння в Південно-Китайському морі» [140], «Ліберальний порядок вмирає. Що буде далі?» [148].

Аналітики із «Ренд Корпорейшн» перевагу віддавали великій стратегії Китаю, військово-стратегічним аспектам, ролі КНР у світовому порядку і політиці по відношенню країн, що розвиваються. Слід відзначити наступні роботи: «Велика стратегія Китаю: тенденції, траєкторії та довгострокова конкуренція» [158], «Щось старе, щось нове: спадкоємність і зміни у зовнішній політиці Китаю» [157], «На зорі «Поясу і Шляху»: Китай у світі, що розвивається» [159], «Китай не відступає в Південній Азії» [117],

«Геополітика відносин Південної Кореї та Китаю: наслідки для політики США в Індо-Тихоокеанському регіоні» [134], «Китай відмовляється йти з Філіппін» [118], «Китай і міжнародний порядок» [141], «Росія і Китай на Близькому Сході: наслідки для Сполучених Штатів в епоху стратегічної конкуренції» [188].

Також слід відзначити роботи авторів Центру стратегічних і міжнародних досліджень: «Як «нова епоха» Сі Цзіньпіна мала покласти край американським дебатам про амбіції Пекіна» [177] та Інституту Карнегі «Про розширення впливу Китаю в Європі та Євразії» [133].

Джерельну базу також становлять публікації європейських аналітичних центрів: «Азіатсько-Тихоокеанський регіон: пріоритет зовнішньої політики Китаю» [101] (Французький інститут міжнародних досліджень), «Китайська політика глобального підключення» [131], «Ініціатива «Поясу і Шляху: нова геополітична стратегія Китаю?» [191], «До нового китайськоцентричного світового порядку? Як Китай дивиться на глобальний порядок» [192] (Німецький інститут з міжнародних питань та безпеки), «Значення системного суперництва: Європа і Китай після пандемії» [161], «Китайська «нова ера» з характеристиками Сі Цзіньпіна» [163], (Європейська Рада з міжнародних відносин).

Другою складовою сукупності джерел аналітичних центрів становлять матеріали російських експертів. Російська рада з міжнародних справ має найбільшу кількість робіт стосовно зовнішньої політики КНР за правління Сі Цзіньпіна. Пріоритетом було дослідження відносин КНР Росією, США та Європою і зовнішньополітичних концепцій Сі Цзіньпіна. Так, були досліджені наступні роботи: «Зовнішньополітичні ідеї Сі Цзіньпіна як концептуальна основа зовнішньої політики Китаю на сучасному етапі та вплив пандемії коронавірусу на її трансформацію» [29], «Американо-китайські відносини: до нової холодної війни?» [20], «Еволюція китайського зовнішньополітичного підходу у форматі БРІКС» [17], «Роль ШОС у зовнішньополітичній стратегії Китаю» [9], «Один пояс – один шлях та Західні Балкани» [46], «Що означає і

куди веде подвійна циркуляція Китаю» [30], «Єдина доля з китайською специфікою: як Китай завойовує світовий вплив» [40], «Росія та Китай: співпраця в нову епоху. Підсумки XIX з'їзду Комуністичної партії Китаю та результати президентських виборів у Росії» [14], «Китайський успіх у боротьбі за Європу» [19], «Приєднання Італії до китайської ініціативи «Пояси та шляхи»: чим незадоволені ЄС та США?» [4], «Дракон моря – розвиток ВМФ Китаю» [45], «Стратегічна взаємодія Росії та Китаю: значимість та сутність» [28], «Чи створювати Китаю та Росії союз?» [55], «ВРЕП: Співпраця чи суперництво Японії та Китаю?» [2].

Далі йдуть публікації Російського інституту стратегічних досліджень: «Політика «м'якої сили» Китаю в Азії» [22], «Китай реалізовуватиме зовнішню політику через «м'яку силу» [24], «США проти КНР: торгова війна чи щось інше?» [54], «США проти КНР: торгова війна – перший етап у битві ідей» [53], «Китай у технологічному протистоянні зі США» [8], «Інтереси та проблеми Китаю на Балканах» [52], «Нові напрямки інвестиційної активності Китаю за кордоном» [25], «Про роль економічного коридору Китай-Монголія-Росія в активізації тристоронньої співпраці» [50], «Китай став світовим лідером? «Як Китай намагається зайняти «святе місце» Заходу у глобальній економіці» [3], «Південно-Східна Азія як зона зіткнення інтересів Китаю та США» [23], «Економічна стратегія Китаю у Центральній Азії: завдання, інструменти, результати» [37], «Проблемні аспекти в'єтнамо-китайських відносин» [18].

Автори Інституту міжнародних досліджень МДІМВ здебільшого досліджували особливості зовнішньополітичного курсу Сі Цзіньпіна та ініціативу «Поясу і Шляху». Серед робіт даного аналітичного центру слід відзначити: «Зовнішня політика Китаю при Сі Цзіньпіні: спадкоємність та новаторство» [10], «Про основи сіцзіньпінізму. Ідеологічний портрет «п'ятого покоління» керівників КНР» [11], «Піднебесна дивиться на Захід» [12], аналітична доповідь «Китайський глобальний проект для Євразії: постановка завдання» [21], «Шовкова безпека: нова китайська концепція розвитку і

правила гри в Євразії» [13], «Дискусія щодо розвитку Китаю та перспективи його зовнішньої політики» [34], «Російсько-Китайське зближення та структура міжнародних відносин» [33].

Також слід відзначити роботи авторів Інституту світової економіки та міжнародних відносин імені Є. М. Примакова РАН: «Глобальне управління: можливості та ризику» [6], «Багатоваріантність: велика стратегічна відповідь Сі Цзіньпіна» [36], «Перспективи тристороннього співробітництва Росії, Китаю та Монголії» [50], «Економічна присутність Китаю у Південно-Східній Азії – умова проведення політики м'якої сили» [41], «Північно-Східна Азія у контексті глобальних інтересів та політики Китаю «в нову епоху» [31], «Підйом Китаю та російсько-китайське зближення» [42], «До питання про перспективи Китаю як глобального лідера» [35].

В рамках аналізу досліджень зовнішньої політики Сі Цзіньпіна з боку зарубіжних аналітичних центрів були відібрані, згідно з рейтингом аналітичних центрів світу, провідні дослідні інститути країн Заходу та Росії, область досліджень яких зачіпає політичні науки: Інститут Брукінгса, «Ренд Корпорейшн», Рада з міжнародних відносин, Центр стратегічних і міжнародних досліджень, Французький інститут міжнародних досліджень, Німецький інститут з міжнародних питань та безпеки, Європейська Рада з міжнародних відносин, Російський інститут стратегічних досліджень, Інститут міжнародної економіки та міжнародних відносин, Російська рада з міжнародних справ, Інститут міжнародних досліджень МДІМВ, Московський центр Карнегі [143].

Інститут Брукінгса на сучасному етапі є неурядовою дослідницькою організацією у галузі політики, економічних та соціальних наук. Якщо спочатку він був створений задля забезпечення аналітичними розробками державних органів влади, нині «цільова аудиторія» інституту є більш ширшою. Основним принципом дослідницької діяльності Інституту є відмова від формування політики країни, у сферу його інтересів входить лише мотивація та забезпечення громадського обговорення. При цьому він

залишається незалежним у проведенні досліджень, призначених для осіб, які приймають рішення, і ЗМІ, що перебувають США, і за кордоном [44, 24]. Спектр питань, досліджуваних Інститутом, значною мірою визначається ступенем їх актуальності, який визначається не так науковими критеріями, як «попитом» з боку суспільства та бізнесу, їх кон'юнктурними інтересами [44, 25]. В період правління Сі Цзіньпіна в КНР вченими цього інституту був реалізований дворічний проєкт «Глобальний Китай», в рамках якого були виокремлені тематичні напрями досліджень: внутрішня політика та зовнішня політика, області стратегічної конкуренції, Східна Азія, великі держави, технології, регіональний вплив і стратегія, глобальне управління і норми [112].

«Ренд Корпорейшн» – американська некомерційна організація, яка виконує функції стратегічного дослідницького центру, що працює на замовлення уряду США, їх збройних сил та пов'язаних з ними організаціями. Створення організації стало відповіддю на зовнішні для безпеки США виклики – гонка озброєнь та загроза ядерної війни. Основна мета проєкту полягала в зміцненні національної безпеки, ідеологічної та стратегічної підтримки Пентагону і уряду США на тлі «холодної війни». Основними завданнями аналітичного центру на сучасному етапі є забезпечення національної безпеки США шляхом проведення досліджень та аналізу найбільш гострих проблем, що стоять перед урядом США, та розширення спектру послуг, що надаються державі, бізнесу, громадським організаціям [44, 137]. На сучасному етапі дослідженням Китаю в організації здебільшого займається Центр з політики в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні.

Заснована в 1921 році Рада з міжнародних відносин є членською організацією, науково-дослідним центром і видавцем. Вона займалася підвищенням обізнаності Америки про світ і внесенню ідей у зовнішню політику США. Рада домагається цього головним чином шляхом сприяння конструктивним дебатам і дискусіям, прояснення світових проблем і публікації провідного журналу з глобальних питань «Форін Еффейрс». Рада є незалежною організацією, звільненою від податків, що фінансується за

рахунок членських внесків і подарунків, грантів фундацій та індивідуальних грантів, корпоративних внесків і доходів від власного пожертвування [174, 43]. В Раді є «Азіатська програма», пріоритет якої є дослідження Китаю.

Центр стратегічних та міжнародних досліджень було створено у Вашингтоні у 1960-х роках. Центр неодноразово демонстрував світовим лідерам стратегічні проблеми майбутніх десятиліть і пропонував знайти адекватні рішення. Інститут заявляє головною метою своїх досліджень – примирення суспільних та приватних інтересів. Водночас аналіз реалізованих проектів Центру дозволяє зробити висновок, що їх предметом здебільшого були проблеми, актуальні для державних структур. Центр дотримується консервативної, в американській типології, політичної орієнтації. Головними об'єктами спостереження Центру є Росія та Китай [174, 33-35].

Французький інститут міжнародних досліджень було створено у 1979 році, коли було перетворено Центр аналізу та прогнозу, створеного за дорученням Міністерства закордонних справ Франції. Цей аналітичний центр не має жодної партійної приналежності, не підконтрольний жодному з відомств. Напрями досліджень Французького Інституту міжнародних відносин включають: аналіз міжнародного середовища, виявлення майбутніх тенденцій міжнародної системи, аналіз наслідків зовнішньої політики для бізнесу. Роботи Інституту стосуються європейського суспільства, глобалізації міжнародної економіки, регіональних глобальних стратегій [174, 56-58].

Провідним німецьким аналітичним центром у сфері міжнародних відносин є Німецький інститут з міжнародних питань та безпеки, створений у 1962 році. Щоб допомогти організації виконувати свою роль як цивільно-правового фонду, інститут отримує інституційне фінансування у розмірі визначеному Бундестагом. Також він співпрацює з бундесвером, офіцери якого надають інституту підтримку у сфері політики безпеки завдяки своїм спеціальним знанням предмету [60].

У 2007 році в Європі виник аналітичний центр – Європейська рада з міжнародних відносин. Ця «фабрика думок», головне завдання якої, за

словами творців, полягає в інтеграції європейської спільноти та формуванні більш активної та єдиної зовнішньополітичної лінії Європи, будує діалог із трьома найважливішими державами та регіонами світу: Росією, Китаєм та Близьким Сходом. У цьому інституті є Програма Азії та Китаю, яка спрямована на те, щоб допомогти Європі визначити спільний стратегічний підхід до зростання Китаю. Її експерти вивчають зовнішню політику Сі Цзіньпіна, а також співпрацю, конкуренцію і конфлікти між Пекіном і його сусідами. Слід відзначити, що дослідження Азіатсько-Тихоокеанського регіону не можна назвати пріоритетом для європейських аналітичних центрів, ця проблема помітно поступається європейській інтеграції та безпеці, Росії та Близькому Сходу.

Російський інститут стратегічних досліджень – державна науково-дослідна організація, створена у 1992 році з Указом Президента РФ з метою інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності вищих органів законодавчої та виконавчої влади. РІСД здійснює розробку загальних питань забезпечення національної безпеки, проводить дослідження явищ і тенденцій у зарубіжних країнах, що зачіпають національну безпеку та інтереси Росії, проблем розвитку взаємин між Росією та зарубіжними країнами, вивчає характер та спрямованість глобальних та регіональних військово-політичних та економічних процесів, здійснює аналіз та прогнозування кризових ситуацій в окремих країнах та регіонах світу. Вивчаються також проблеми економічного співробітництва Росії з пострадянськими країнами, США, ЄС, Центральної та Східної Європи, Китаєм, Японією, Індією [44, 117].

Інститут світової економіки та міжнародних відносин (ІСЕМВ) був створений у 1956 році на тлі процесів науково-технічної революції та у рамках агресивної глобальної зовнішньої політики СРСР. Якщо спочатку ІСЕМВ було створено задля забезпечення аналітичними розробками державні органи влади, нині «цільова група» інституту велика. ІСЕМВ у принципах своєї діяльності констатує, що він самостійно визначає програму досліджень відповідно до свого Статуту. Дослідження ІСЕМВ мають незалежний,

позапартійний характер. Сфера діяльності Інституту світової економіки міжнародних відносин включає вивчення соціально-економічних та політичних проблем як Росії, так і країн зарубіжжя [44, 70-71]. Основними напрямками досліджень Інституту традиційно є: аналіз та прогноз світової економічної динаміки соціально-політичних процесів у США, Японії, європейських країнах та країнах «третього світу» [44, 74].

Некомерційне партнерство «Російська рада з міжнародних справ» є заснованим на членстві російським аналітичним центром. Партнерство створено рішенням засновників відповідно до розпорядження Президента Російської Федерації від «Про створення некомерційного партнерства «Російська рада з міжнародних справ». Основними напрямками діяльності Ради є: дослідницька робота та міжнародна експертиза, навчально-просвітницька робота, комунікаційна та публічна діяльність, міжнародна діяльність [39].

Інститут міжнародних досліджень МДІМВ – провідний науково-дослідний підрозділ МДІМВ МЗС Росії. Він сприяє тому, щоб російські органи влади ухвалювали аналітично обґрунтовані рішення у зовнішній політиці. ІМД МДІМВ працює з основними державними структурами, які формують зовнішню політику Росії, у тому числі з Адміністрацією Президента, а також міжнародними організаціями – ЄАЕС, ОДКБ та ШОС. В рамках ІМД МДІМВ є Центр досліджень Східної Азії і ШОС, що є підрозділом, увага якого прикута до Китаю.

Московський Центр Карнегі був заснований Фондом Карнегі у 1993 році, у період переходу Росії до нового демократичного режиму. У Росії Центр став першою дослідницькою організацією такого роду та масштабу, був створений з метою сприяння «безболісному» переходу Росії до нового політичного режиму та підтримання миру всередині країни. Говорячи про ідеологічну орієнтацію Центру, слід зазначити, що він орієнтований на ліберально-демократичну ідеологію [44, 28-29]. Проблемою Китаю займається програма «Росія в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні», у центрі уваги якої – проблеми

розвитку російського Далекого Сходу, зближення Росії та Китаю, роль обох країн у процесі енергетичної та економічної інтеграції в регіоні, посилення Китаю та вплив цієї тенденції на світові процеси.

Аналіз зовнішньої політики Сі Цзіньпіна не можливий без вироблення чіткого категоріально-понятійного апарату дослідження. Як у китайському дискурсі, так і в дискурсі аналітичних центрів про зовнішню політику Китаю є поняття, які застосовуються найбільш активно: міжнародний порядок, глобальне управління, країни, що розвиваються. Західними «фабриками думок» також часто вживається термін «велика стратегія», який часто замінює собою «зовнішню політику».

Одним із завдань нашого дослідження було вивчення стратегії зовнішньої політики КНР при Сі Цзіньпіні. В Кембриджському словнику «стратегія» визначена як «детальний план досягнення успіху в таких ситуаціях, як війна, політика, бізнес, промисловість чи спорт, чи вміння планувати такі ситуації» [78]. Український дослідник Л. Літвін, досліджуючи стратегію в зовнішній політиці, відзначає ряд підходів американського дослідника Дж. Стейнер, одного з основоположників стратегічного планування, до визначення поняття стратегії: стратегія має відношення до основних керівних і спрямовуючих рішень, тобто, до місії і призначення; стратегія включає в себе значимі дії, необхідні для реалізації цих рішень; стратегія відповідає на питання: як ми бачимо себе в майбутньому? Які наші цілі та шляхи їх досягнення? [32, 35] У свою чергу політична стратегія, як пише Л. Літвін, – це визначення довготривалої мети, широкої програми дій, повсякденних завдань, загальної довготривалої лінії політичної поведінки, основних напрямків діяльності, науково обґрунтованого розвитку реальних політичних подій і явищ тощо [32, 35].

В роботах американських аналітичних центрів часто зустрічається термін «велика стратегія», який іноді затьмарює «зовнішню політику». Західні аналітичні центри неодноразово розглядали зовнішню політику КНР за правління Сі Цзіньпіна через призму її «великої стратегії». Експерти із «Ренд

Корпорейшн» розуміють «велику стратегію» як процес, за допомогою якого держава пов'язує довгострокові цілі із засобами з принципом всеосяжного і стійкого бачення, спрямованого на досягнення національних інтересів [158, 5]. Це визначення означає підхід до стратегії, який передбачає цілі, шляхи і засоби; крім формулювання довгострокової мети, велика стратегія повинна враховувати, як ця мета повинна бути досягнута і за допомогою яких ресурсів [158, 5-6]. У дослідника Інституту Брукінгса Р. Доші схоже розуміння цього терміну, він визначає «велику стратегію» як теорію певної держави про те, як вона може досягти своїх стратегічних цілей, які є навмисними, скоординованими та реалізованими за допомогою різних засобів державного управління – військового, економічного та політичного [96]. Таку стратегію робить «великою» не лише масштаб стратегічних цілей, а й той факт, що для її досягнення координуються розрізнені засоби її досягнення (військові, економічні і т.д.). Оскільки така координація зустрічається рідко, більшість великих держав не мають «великої стратегії» [96]. Дослідники «Ренд Корпорейшн» також пропонують схему, в якій від великої стратегії Китаю йде вниз сукупність національних стратегій по всіх основних аспектах державної політики. Національна стратегія більш деталізована, ніж велика стратегія і орієнтована на середньострокову перспективу. Вони виділяють 6 типів національної стратегії КНР: політична стратегія (підтримання внутрішньої стабільності і соціальної згуртованості); соціальна стратегія (посилення централізованого контролю над інститутами КПК і КНР); дипломатична стратегія (сприяння ефективній дипломатії); економічна стратегія (підтримки економічного зростання і процвітання); науково-технічна стратегія (просування науково-технічних зусиль Китаю), а також військова стратегія (поновлення і підвищення бойової ефективності НВАК) [158, 10-11].

В китайських офіційних документах та матеріалах американських аналітичних центрів часто також йде мова про військову стратегію КНР, яка має на увазі військові аспекти внутрішньої та зовнішньої політики. Згідно зі Словником військових і супутніх термінів Міністерства оборони США,

військова стратегія – мистецтво та наука використання збройних сил країни для досягнення цілей національної політики шляхом застосування сили чи загрози силою [91, 336].

Досліджуючи зовнішню політику КНР за правління Сі Цзіньпіна, ми багато раз зіткнулися з термінами «світовий порядок», «міжнародний порядок» або «глобальний порядок». Терміни «міжнародний порядок» і «глобальний порядок» здебільшого зустрічаються в матеріалах західних аналітичних центрів і англомовних китайських джерелах, а «світовий порядок» використовується більше в російських публікаціях. Дослідники із «Ренд Корпорейшн» визначають «міжнародний порядок» як «стабільну, структуровану модель відносин між державами, яка включає в себе деяку комбінацію аспектів, починаючи від норм, що виникають, і закінчуючи нормотворчими інститутами та міжнародними політичними організаціями або режимами» [141, 5-6]. Вони також погоджуються з дослідником Дж. Ікенберрі, який визначає порядок як набір «регулюючих домовленостей між державами, включаючи їх основні правила, принципи та інститути» [141, 6]. Хоча на думку українського вченого С. Шергіна між «світовим порядком» і «міжнародним порядком» є різниця, ми вважаємо [49, 107], що західні і російські аналітичні центри, а також китайський уряд, мають на увазі подібні речі, застосовуючи ці терміни, а саме: сукупність інститутів, норм та правил, які повинні регулювати відносини акторів міжнародних відносин.

Оскільки реформування глобального управління є одним із напрямів зовнішньополітичної стратегії Сі Цзіньпіна, доцільно визначити значення цього терміну. Глобальне управління – явище відносно нове, результат бурхливого розвитку процесу глобалізації в контексті об'єктивного посилення міжнародних економічних, політичних, науково-технічних і духовно-культурних зв'язків, зростання і інтенсифікації міжнародних потоків фінансових ресурсів, товарів, послуг, наукових знань, інформації і трудових ресурсів в умовах відкритості суспільства, демократизації правлячих режимів і посилюється міжнародної взаємодії. Український дослідник Б. Юськів,

вивчаючи концепції і парадигми глобального управління, відзначає, що, згідно з теорією систем, управління – це цілеспрямований вплив на систему, який забезпечує підвищення її організованості для досягнення того чи іншого корисного ефекту. У такому трактуванні існують принаймні чотири елементи управління: суб'єкти і об'єкти, мета (або цілі) і раціональний набір механізмів та способів досягнення цілей [58, 121]. Під глобальним управлінням він розуміє «процес забезпечення глобальними акторами нівелювання негативних і посилення позитивних для людської спільноти ефектів глобалізації шляхом використання засобів і механізмів, які діють на різних рівнях – локальному, національному, регіональному і глобальному» [58, 121].

Зарубіжні аналітичні центри досліджували проблему «м'якої сили» КНР, тому слід зупинитися і на цьому терміні, який ввів у науковий дискурс американський політолог Дж. Най. Під м'якою силою він розумів здатність країни переконати інших робити те, що вона хоче, без сили чи примусу. Ця форма політичної влади ґрунтується на здатності домагатися бажаних результатів за рахунок привабливості національної культури, ідейно-політичних симпатій та цінностей, на відміну від «жорсткої сили», що базується на примусі та підкупі [22, 11]. Експерти РІСД також відзначають, що китайські політологи сформулювали поняття «м'яка сила» як сукупність, до якої входять стратегія розвитку держави, ідентифікаційна міць ідеології та домінуючі ціннісні орієнтації, привабливість соціального ладу та економічної моделі, національна ідея та творчий потенціал нації, чарівність культури та її вплив [22, 12].

Ключове значення в зовнішньополітичному дискурсі КНР мають терміни «розвинуті країни» і «країни, що розвиваються». Згідно з даними Міжнародного валютного фонду 2020 року, розвинутими країнами або економіками є держави, які відносяться до Єврозони, G7, а також Австралія, Чехія, Данія, Гонконг, Ісландія, Ізраїль, Південна Корея, Макао, Нова Зеландія, Норвегія, Пуерто-Ріко, Сан-Марино, Сінгапур, Швеція, Швейцарія, Тайвань [90]. Всі інші таким чином вважаються країнами, що розвиваються.

Досліджуючи регіональні вектори зовнішньої політики КНР у відображенні західних і російських аналітичних центрів, не було виявлено відмінностей у розумінні політичних карт цих регіонів. Хіба що, в різних роботах експертів можна зустріти як Східну Азію, так Північно-Східну Азію, які включають у себе ті ж самі країни.

Основним підходом дослідження став проблемно-хронологічний. У рамках даного дослідження проблема зовнішньої політики Сі Цзіньпіна у відображенні закордонних аналітичних центрів була розчленована на ряд вузьких тем, кожна з яких розглядалася в хронологічній послідовності. Проаналізувавши джерельну базу, яка складалася з матеріалів аналітичних центрів та офіційних документів КНР, ми визначили такі вузькі теми: внутрішні фактори зовнішньої політики, стратегія зовнішньої політики КНР, концептуальні засади зовнішньої політики, ініціатива «Поясу і Шляху», військова стратегія, роль Китаю у світовому порядку і глобальному управлінні, китайська «м'яка сила», відносини КНР з США, Росією і Європою, а також зовнішня політика КНР в АТР, включаючи Північно-Східну Азію, Південно-Східну Азію, Південну Азію і Океанію, на Близькому Сході, в Центральній Азії, в Африці і Латинській Америці.

Важливим інструментом дослідження став порівняльний метод, завдяки якому ми мали змогу виявити особливості відображення зовнішньої політики КНР американськими, європейськими та російськими аналітичними центрами та аспекти, дослідженню яких надавалася перевага. Так, були зроблені висновки, що аналітичні центри країн Заходу розглядають КНР як ревізіоністську державу, яка становить загрозу ліберально-демократичним цінностям, а російські аналітичні центри головним чином бачать КНР як головного партнера Росії у забезпеченні багатополюсної міжнародної системи і не розглядають Китай як загрозу. Основними аспектами, які досліджували західні «фабрики думок», стали велика стратегія КНР, роль КНР у світовому порядку і глобальному управлінні, американо-китайські відносини, зовнішня політика КНР в АТР та відносин з країнами, що розвиваються. Водночас

російські дослідники присвятили багато робіт зовнішньополітичним концепціям КНР, зокрема ініціативі «Поясу і Шляху», відносин Китаю з Росією та США, зовнішній політиці КНР в Центральній Азії та китайській «м'якій силі».

У ході дослідження були також використані історичний, системний та інституційний методи. Історичний метод використовувався для хронологічної фіксації ключових зовнішньополітичних подій, системний підхід – при дослідженні впливу КНР на міжнародну систему та світовий порядок, а інституційний метод – при аналізі впливу концентрації влади Сі Цзіньпіном на зовнішню політику. Методи аналізу і синтезу дозволили виявити основні напрями зовнішньої політики КНР у відображенні зарубіжних аналітичних центрів та визначити зовнішньополітичною стратегію КНР і дослідити роль КНР у світі за правління Сі Цзіньпіна.

Також слід відзначити, що під час дослідження також використовувався як традиційний аналіз документів (при вивченні офіційних документів китайського уряду, включаючи програми, білі книги, міждержавні договори, тексти промов та публічних виступів), так і елементи контент аналізу (при виявленні пріоритетних проблем дослідження зовнішньої політики Китаю з боку аналітичних центрів).

Висновки до Розділу 1

Аналіз стану вивченості зовнішньої політики КНР за правління Сі Цзіньпіна дозволяє говорити про значущість та актуальність даної проблеми. Цією проблемою займалися такі відомі науковці як: К. Радд, Е. Голдстейн, М. Свейн, Р. Росс, Р. Саттер, С. Дянков, Р. Вутноу, Е. Бавієра, Ян Цземянь, Лі Сін, Чжа Даоцун. Також даною проблематикою займалися експерти ряду зарубіжних аналітичних центрів: Інституту Брукінгса, Ради з міжнародних відносин, «Ренд Корпорейшн», Центру стратегічних і міжнародних досліджень Німецького інституту з міжнародних питань та безпеки, Французького інституту міжнародних досліджень, Європейської Ради з

міжнародних відносин, Російського інституту стратегічних досліджень, Інституту міжнародної економіки та міжнародних відносин, Російської ради з міжнародних справ, Інституту міжнародних досліджень МДІМВ, Московського центру Карнегі. Наукової літератури стосовно зовнішньої політики КНР за правління Сі Цзіньпіна у відображенні закордонних аналітичних центрів не було знайдено. У цілому історіографічна база була розділена на три групи: література стосовно зовнішньополітичній стратегії Сі Цзіньпіна, роботи щодо зовнішньополітичних концепцій Сі Цзіньпіна, праці, присвячені відносинам КНР з іншими країнами.

Джерельна база дослідження складається із матеріалів аналітичних центрів та офіційних документів китайського уряду. Аналіз джерельної бази дослідження дозволяє виявити концептуальні засади зовнішньої політики Сі Цзіньпіна та основні пріоритети зовнішньої політики. Основними термінами, які застосовуються в дискурсі про зовнішню політику КНР за правління, є світовий порядок, глобальне управління, велика стратегія, військова стратегія, «м'яка сила», країни, що розвиваються. Ці поняття широко розповсюджені як в матеріалах аналітичних центрів, так і в офіційному документах та промовах китайського уряду. Основним підходом, який застосовувався при дослідженні став порівняльний. Був зроблений порівняльний аналіз висвітлення зовнішньої політики КНР західними та російськими аналітичними центрами. Також в рамках дослідження були проаналізовані десятки офіційних документів китайського уряду та промови офіційних посадовців, які становлять концептуальну основу зовнішньої політики КНР за правління Сі Цзіньпіна.

Аналітичними центрами країн Заходу і Росії присвячена вражаюча кількість публікацій щодо проблеми зовнішньої політики Сі Цзіньпіна. Можна виділити наступні теми, які здебільшого досліджувалися експертами: внутрішні фактори зовнішньої політики, велика стратегія КНР, військова стратегія, роль Китаю у світовому порядку і глобальному управлінні, ініціатива «Поясу і Шляху», відносини з США, російсько-китайські відносини,

європейський вектор, а також зовнішня політика КНР в АТР, включаючи Північно-Східну Азію, Південно-Східну Азію, Південну Азію і Океанію, а також центральноазіатський, близькосхідний, африканський і латиноамериканський вектори. Таким чином, аналітичними центрами досліджені різні аспекти – зовнішньополітичні концепції Сі Цзіньпіна, двосторонні відносини з іншими державами і регіональні вектори зовнішньої політики. Тому дослідження матеріалів аналітичних центрів дає змогу комплексно підійти до проблеми зовнішньої політики КНР при Сі Цзіньпіні. Однак, слід відзначити, що є вкрай незадовільним рівень вивченості українсько-китайських відносин.

РОЗДІЛ 2.

СТРАТЕГІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КНР ЗА ПРАВЛІННЯ СІ ЦЗІНЬПІНА

В листопаді 2012 року на XVIII з'їзді Комуністичної партії Китаю Сі Цзіньпін був обраний генеральним секретарем партії, а в березні 2013 року став головою КНР. Правління Сі Цзіньпіна характеризується масштабними перетвореннями у внутрішній і зовнішній політиці. З 2013 року лідером КНР було висунуто вражаюча кількість нових поглядів щодо подальшого розвитку Китаю, які в 2017 році були сформульовані в концепцію «соціалізм з китайською специфікою в нову епоху». Ця ідея чітко визначає збереження і розвиток «соціалізму з китайською специфікою», завданням якого є реалізація «соціалістичної модернізації» і «національного відродження». Цей двухетапний підхід повинен перетворити Китай у «велику сучасну соціалістичну країну» до середини XXI століття на основі побудови суспільства середнього достатку [108]. Нова концепція «соціалізму з китайською специфікою» передбачає: забезпечення лідерства КПК над усіма формами роботи в Китаї; народоцентричність; відкритість до реформ; дотримання бачення інноваційного, скоординованого, зеленого і відкритого розвитку; відстоювати положення народу як господаря країни; всебічне дотримання принципу верховенства закону в державному управлінні; відстоювати систему основних цінностей соціалізму; підвищення рівня життя та добробуту людей; формування екологічної цивілізації; зміцнення національної безпеки; всебічний контроль КПК на армією; відстоювання принципу «одна країна, дві системи» і сприяння національного возз'єднання з Тайванем; створення спільноти єдиної долі людства; поліпшення партійної дисципліни [108]. Ці 14 положень склали нову ідеологію КПК і були закріплені в Конституції КНР.

З 2013 року зовнішньополітичні концептуальні засади Китаю за правління Сі Цзіньпіна знаходились в постійному розвитку. Пекін оприлюднив десятки офіційних документів та білих книг, в яких окреслюються окремі вектори та аспекти зовнішньої політики. «Китайська мрія» стала першою політичною ідеєю, яку Сі Цзіньпін просував у своїх виступах. «Китайську мрію» можна визначити як прагнення створити суспільство середньої заможності до 2021 року (ювілей КПК), і вивести КНР в число першокласних світових держав до 2049 (ювілей КНР) [194]. Можна погодитися М. Моханті, який розцінив «китайську мрію» як «основу для мобілізації» китайського народу [144, с. 39]. Зробивши її ідеологічним ядром своєї адміністрації Сі Цзіньпін прагнув надихнути жителів Китаю працювати на історичну місію, яку КПК поставила перед ними. Хоча «китайську мрію» слід розуміти насамперед в контексті економічного держави, Сі Цзіньпін багато говорив про «китайську мрію» в своїх зарубіжних візитах, вказуючи на те, що вона вимагає мирної і стабільного міжнародного середовища. Оскільки китайська мрія тісно пов'язана з мріями інших народів, Китай прагне допомагати в розвитку, зокрема, країнам, що розвиваються, і сусіднім країнам [126].

В 2013 році КНР на чолі з Сі Цзіньпіном зосредила увагу на формуванні довгострокової стратегії зовнішньої політики з глибоким розумінням мінливого глобального середовища і тенденцій розвитку всередині країни. Беручи до уваги як внутрішні, так і міжнародні інтереси країни, вона передбачає істотні інновації в дипломатичній теорії і практиці Китаю [126]. У 2016 році Ван Ї заявив, що китайська дипломатія буде служити найважливішому внутрішньому порядку денному, який передбачає досягнення китайської мрії про «національне відродження». Він визначив п'ять основних завдань китайської дипломатії на найближчу перспективу: допомагати іншим країнам і їхнім народам краще зрозуміти соціальну систему Китаю і шлях розвитку; твердо захищати міжнародний порядок і систему, що встановилися після перемоги у Другій світовій війні; старанно працювати, щоб

служити розвитку Китаю, насамперед просуваючи ініціативу «Пояси і Шляху»; ефективно захищати постійно зростаючі закордонні інтереси Китаю; грати більш конструктивну роль у вирішенні міжнародних і регіональних проблем [59].

Керівною філософією щодо зовнішньої політики стала «думка Сі Цзіньпіна про дипломатію» [167]. Оскільки за правління Сі Цзіньпіна в Китаї було висунуто безліч ідей і концепцій, було доречно об'єднати їх в таку форму зовнішньополітичної доктрини. Ця доктрина не є цілісною, а її вивченням і систематизуванням, скоріше за все, будуть займатися науковці, оскільки в 2020 році в Китаї був відкритий Центр дослідження думки «Сі Цзіньпіна про дипломатію» [168]. «Думка Сі Цзіньпіна про дипломатію» є, як зазначає Ван Ї, невід'ємним компонентом «соціалізму з китайською специфікою в нову епоху» [168]. З провадженням в Китаї культу особистості Сі Цзіньпіна зовнішня політика КНР почала персоналізуватися та набула в якійсь мірі сакральний характер, як було за часів Мао Цзедуна. В Китаї вона зображується як прерогатива виключно Сі Цзіньпіна, а успіхи на міжнародній арені визначаються як заслуга мудрого лідера. Ян Цзечі заявив, що вивчення і досягнення глибокого розуміння думки Сі Цзіньпіна про дипломатію є важливою політичною задачею при веденні зовнішньої політики Китаю, а самі держслужбовці «повинні оцінити глибоке значення думки Сі Цзіньпіна про дипломатію», «оцінити стратегічну мудрість» і «розуміти сенс місії», які лежать в її основі [14].

Китайський вчений Ян Цземянь зазначає, що «видатна китайська цивілізація і доктрина Маркса є основним джерелом теорії дипломатичної безпеки Китаю» на сучасному етапі. Він зазначає фактор китайської цивілізації – етатизм, корпоративізм, прагнення до гармонії (Конфуцій), але в той же час готовність до війни (Сунь Цзи). У той же час такі принципи і доктрини як «міжнародна система неупередженості та справедливості», «міжнародні відносини і співробітництво, засновані на взаємному вигаши», «спільнота єдиної долі» перегукуються з поглядами Маркса [56, 61-62]. Також

Ян Цземінь виділяє три ідентичності, які сприяють розвитку дипломатичної думки в Китаї при Сі Цзіньпін: соціалістичний Китай, велика нація, що розвивається, та глобальна держава [127, 5]. За правління Сі Цзіньпіну було висунуто такі концепції: «китайська мрія», «нова модель відносин між США і Китаєм», «спільнота єдиної долі», «нова модель міжнародних відносин», ініціатива «Поясу і Шляху», «загальна, всеосяжна, спільна і стабільна безпека», принцип «широких консультацій, спільного внеску та спільних вигод у глобальному управлінні».

Центральною зовнішньополітичною концепцією КНР за правління є «спільнота єдиної долі», яка має на меті, як зазначається, вирішення практичних проблем, що стоять перед світом, та реалізувати мирний та стійкий розвиток людства. Побудова «спільноту єдиної долі» – це всебічна і систематична пропозиція, яка складається з п'яти аспектів. У політичному плані вона виступає за взаємну повагу і консультації на рівній основі, виступає проти менталітету часів холодної війни і політики сили, а також підтримує новий підхід до міждержавних відносин, в якому країни не вдаватимуться до конфронтації, будуватимуть відносини на основі партнерства, а не альянсів. Що стосується безпеки, концепція передбачає вирішення спорів за допомогою переговорів і консультацій, координацію відповідей на традиційні і нетрадиційні загрози і протидію тероризму у всіх його формах. В економічній сфері вона закликає до лібералізації торгівлі і полегшення інвестицій, а також в тому, щоб зробити економічну глобалізацію більш відкритою, інклюзивною, збалансованою і вигідною для всіх. У культурному плані вона закликає заохочувати міжцивілізаційні обміни, які відкидатимуть зверхність однієї культури на іншою. П'ятий аспект – сприяння сталому розвитку [187]. Концепція також акцентує увагу на викликах і загрозах, такими як продовольча безпека, брак ресурсів, зміна клімату, забруднення навколишнього середовища, міжнародна злочинність та ін., які не можуть бути вирішені однією або декількома країнами [200]. Російські дослідники А. Семьонов і А. Цвик відзначають, що на практиці ця концепція реалізується

на різних рівнях: двосторонні відносини («спільне майбутнє Китаю і Лаоса»), регіональний і субрегіональний («спільне майбутнє Китаю–АСЕАН», «спільне майбутнє ШОС»), міжрегіональний («спільне майбутнє Китай–Африка»), глобальний [43, 78].

Китай також просуває «нова модель міжнародних відносин», яка повинна будуватися на принципах взаємної поваги, рівноправності і справедливості, взаємовигідного співробітництва. Взаємна повага заснована на рівності всіх країн, великих і малих, сильних або слабких, багатих чи бідних. Кожна країна повинна поважати політичні системи інших країн, їх право вибрати свій власний шлях розвитку, а також їх інтереси і турботи. Всі країни повинні виступати проти силової політики, гегемонії і втручання у внутрішні справи інших країн. Рівність і справедливість умови для країн з різними запасами ресурсів і рівнями розвитку мати рівні права і рівний доступ до можливостей, щоб скоротити розрив у розвитку. Взаємовигідна співпраця переслідує безпрограшний результат, а не максимізує особистий інтерес, і відкидає застарілу практику «переможець отримує все» [109].

Китай відкидає поняття «велика держава» (great power), і пропонує «велика держава» (major power). Великі країни (major power) повинні стати ключовими гравцями в побудові нової моделі міжнародних відносин. Вони повинні виконувати свої обов'язки пропорційно їх статусу. Міжнародний статус країни вимірюється її відкритістю, широтою поглядів і почуттям відповідальності, а не розміром, або силою. Великі країни повинні направити свої основні зусилля на майбутнє людства і взяти на себе більшу відповідальність за мир і розвиток в усьому світі, а не використовувати свою силу для досягнення гегемонії в міжнародних і регіональних справах [109].

В політичному плані Китай пропонує розвивати нове мислення в побудові партнерських відносин. Ван Ї пояснює це так, що «міжнародні відносини в традиційному сенсі часто зводяться до вибору між союзом і конфронтацією», тому нове бачення партнерських відносин означає «пошук нового шляху ведення діалогу без конфронтації і встановлення партнерств без формування

альянсу» [179]. Такому баченню відповідає китайська політика стратегічних партнерств, яка має ієрархічний характер і передбачає партнерства різного рівня (всебічне стратегічне партнерство, стратегічне партнерство, регулярне партнерство). З економічної точки зору потрібно відкривати нові перспективи для спільного розвитку, робити упор на сприяння прогресу країн, що розвиваються. Що стосується безпеки, то всі країни повинні виступати проти силової політики, гегемонії і втручання у внутрішні справи інших країн, Китай виступає за збільшення ролі ООН в системі міжнародної безпеки, а також за вирішення спорів виключно мирними способами. У культурному плані країни повинні просувати інклюзивність і взаємне навчання між цивілізаціями [179].

Важливим принципом в зовнішній політиці КНР залишається 5 п'ять принципів мирного співіснування («панча шила»), які включені в ряд китайських програмних документів, двосторонніх договорів, а також в Конституцію КНР. «Панча шила» передбачає: взаємну повагу до територіальної цілісності і суверенітету, ненапад, невтручання у внутрішні справи, рівність і взаємну повагу, мирне співіснування. В 2014 році відбулось навіть святкування 60-річчя «панча шили» [191]. Хоча Китай вважає принципи Уставу ООН нарізним каменем міжнародного права, він активним просуває вищезгадані п'ять принципів, намагаючись зробити їх більш важливими порівняно з іншими. Мабуть, це пов'язано з тим, що КНР намагається відвести увагу від таких незручних для неї принципів, як повага прав людини і основних свобод та самовизначення народів.

Вагоме значення в зовнішньополітичній стратегії Сі має реформування та розвиток системи глобального управління. Китай виступає за те, щоб рішення по світовому порядку і системи глобального управління приймалося усіма країнами, а не окремою країною або невеликою меншістю країн, на основі принципу «широких консультацій, спільного внеску та спільних вигод» [125]. Китай підтримує ООН як центр системи глобального управління, надає активну підтримку щодо його реформування [109]. Бачення Китаю щодо реформування ООН, зокрема, полягає в підвищенні голосу в міжнародних

справах країн, що розвиваються. Так, Китай підтримує реформу Ради Безпеки, пріоритетом якої має бути збільшення представництва країн, що розвиваються, у Радбезі. Крім того, Китай підтримує збільшення ролі ООН в галузі миру та безпеки, посилення превентивної дипломатії та ролі Генерального секретаря в медіації, а також вдосконалення миротворчих операцій [150].

Китаю залишається твердим прихильником економічної глобалізації. Він просуває регіональну економічну інтеграцію, уклав інвестиційну угоду з ЄС, має намір укласти бажану торговельну угоду з Японією і Південною Кореєю і сприяти побудови мереж зон вільної торгівлі уздовж «Поясу» і «Шляху» і працювати над Зоною вільної торгівлі Азіатсько-Тихоокеанського регіону [17]. З 2017 року, коли Трамп став президентом США, Китай активно просуває багатосторонність і рішуче виступає проти односторонності, протекціонізму і виходу з глобальних та регіональних міжнародних договорів. У 2021 році на Всесвітньому економічному форумі в Давосі Сі Цзіньпін заявив: «Нехай факел мультилатералізму освітить шлях до майбутнього людства» [135]. Водночас Китай вважає, що нинішня модель економічної глобалізації не може представляти інтереси країн, що розвиваються [17]. Тому виникає необхідність реформування системи глобального економічного управління.

Китай підтримує ВТО як «наріжний камінь міжнародної торгової системи». ВТО має особливе значення для розвитку Китаю. Це єдина міжнародна організація, якій присвячений програмний документ, в якому Китай закликає до лібералізації торгівлі і інвестицій, протидії односторонності і протекціонізму, а також рішуче підтримувати інтеграцію країн, що розвиваються, в багатосторонню торговельну систему [110]. Важливим інструментом глобального економічного управління повинен стати Азіатський банк інфраструктурних інвестицій, роблячи його більш поліцентричним. Водночас Китай докладає активних зусиль для просування реформи квот і управління в МВФ і Світового банку, а також визначає «Велику

двадцятку» як головний форум для міжнародного економічного співробітництва і допомагатиме їй трансформуватися в довгостроковий і ефективний механізм глобального економічного управління [17]. Також КНР виступає за збільшення ролі таких організацій як АТЕС і БРІКС [17].

Особливу роль в дипломатичних ініціативах КНР відіграють країни, що розвиваються, оскільки, Пекін очікує, що саме вона стануть головними прихильниками китайських проєктів. Китай ідентифікує себе з іншими країнами, що розвиваються, з точки зору бідності і страждань, які вони відчують, і надає їм допомогу в межах своїх можливостей. В процесі співробітництва з країнами, що розвиваються, Китай радить кожній сформувати власний шлях, враховуючи національні умови. Країни повинні переймати чужий досвід, але ніяк не копіювати або імітувати чужу модель. Китай відстоює бачення, що немає універсальної моделі розвитку, а модернізація – не вестернізація. Тому жодна країна не може нав'язувати свою модель іншим, не кажучи вже про насильницький підрив урядів і політичних систем інших країн. Китай не експортує китайську модель і ніколи не зажадає його практики [109]. Китай вважає своїм обов'язком пропонувати їм суспільні блага. Так, Китай сприяє їх розвитку в рамках співробітництва «Південь-Південь», ініціативи «Поясу і Шляху» і Порядку денного в галузі сталого розвитку на період до 2030 року. Китай здійснює інвестиції в боротьбу з бідністю, допомогу при стихійних лихах, освіту, охорону здоров'я, сільське господарство, захист навколишнього середовища, а також бере активну участь в операціях з надання надзвичайної гуманітарної допомоги [5].

З приходом Сі Цзіньпіна до влади чи не найголовнішим стратегічним проєктом для Китаю стала ініціатива «Поясу і Шляху», що являє собою будівництво «Економічного поясу Шовкового шляху» і Морського Шовкового шляху XXI століття». Під «Поясом», головним чином, розуміються сухопутні маршрути автомобільних і залізничних перевезень на території Євразії, водночас «Шлях» відноситься до морських шляхів. Стверджується, що цей проєкт охоплює тенденції до багатополюсного світу,

економічної глобалізації, культурного різноманіття, спрямований на підтримання глобального режиму вільної торгівлі і відкритості економіки в дусі відкритого регіонального співробітництва. Він покликаний сприяти організованому і вільному потоку економічних чинників, високоефективному розподілу ресурсів і глибокої інтеграції ринків; заохотити зацікавлені країни до здійснення більш глибокого регіонального співробітництва на основі більш високих стандартів; і створити відкриту, всеосяжну і збалансовану архітектуру регіонального економічного [182]. Отже, Китай проголосив свою прихильність економічній глобалізації, глобальному відкритому ринку, сприянню інтеграції і взаємозалежності. Враховуючи економічні можливості КНР, ініціатива дозволить їй більш легше заходити на ринки зацікавлених країн і отримати доступ до її ресурсів. Водночас Китай сповнений рішучості взяти на себе більше обов'язків і зобов'язань в рамках своїх можливостей і сприяти економічному розвитку своїх партнерів.

Враховуючи проходження стародавнього сухопутного і морського Шовкового шляху, китайським урядом було визначено п'ять основних напрямів спільного будівництва «Поясу і Шляху»: три сухопутні маршрути «Поясу» беруть початок в Китаї і досягають Європу і Балтійське море, Перську затоку і Середземномор'я та Індійський океан; два морські маршрути «Шляху» повинні досягнути Європу і південну акваторію Тихого океану [195].

На підставі вищеназваних 5 маршрутів, а також беручи до уваги важливі пункти співпраці і просторові розміщення об'єктів спільного будівництва «Поясу і Шляху», КНР пропонує рамки співробітництва «шість коридорів, шість доріг, безліч країн і портів». Шість коридорів – це такі міжнародні економічні коридори, як новий євразійський континентальний міст, Китай–Монголія–Росія, Китай–Центральна Азія–Західна Азія, Китай–Індокитай, Китай–Пакистан і Бангладеш–Китай–Індія–М'янма. Шість доріг – це залізні, автомобільні, водні і повітряні дороги, трубопроводи та інформаційні мережі. Така співпраця передбачатиме розвиток взаємозв'язку і взаємодії інфраструктури. Безліч країн – це ті, що розташовані уздовж «Поясу і Шляху»

і беруть участь у проекті. Безліч портів – різні порти, які покликані забезпечувати безпечні і безперешкодні перевезення через головні морські транспортні шляхи. Будівництво портів і вузлових міст з залученими країнами покликано забезпечити подальший розвиток морського співробітництва [195].

В ключовому документі» визначаються 5 головних пріоритетів співробітництва: політична координація, взаємозв'язок інфраструктури, безперервна торгівля, фінансова інтеграція і зближення народів [180]. Ці п'ять сфер співпраці неодноразова згадуються в різних документах стосовно «Поясу і Шляху», тому, можна визначити їх як п'ять стовпів будівництва проекту.

Політична координація є важливою гарантією ефективного спільного впровадження «ППП» і важливою передумовою для реалізації різних заходів і співпраці. «ППП» була внесена в ряд важливих документів різних міжнародних організацій. Ініціатива її головні ідеї були включені в документи ООН, «G-20», АТЕС, ШОС [195]. Понад 100 держав висловили свою готовність підтримати і приєднатися до ініціативи. Станом на кінець січня 2020 року Китай підписав 205 угод про співпрацю стосовно будівництва «Поясу і Шляху» з 140 країнами і 31 міжнародною організацією [196]. Китай заснував Форум з міжнародного співробітництва на найвищому рівні в рамках ініціативи «Поясу і Шляху». Вже відбулися дві зустрічі на найвищому рівні в рамках цього форуму, в 2017 і 2019 роках. В 2019 році на конференції були присутні глави 38 держав, включаючи, таких європейський як Італія, Греція, Австрія, Чехія, Угорщина, Кіпр, Швейцарія. Були присутні міністри з Великобританії, Франції, Німеччини та Канади, Японія була представлена спеціальним посланником прем'єр-міністра. Крім того, були присутні Генсек ООН, Директор-розпорядник МВФ і єврокомісар з енергетики. Представники США та Індії були відсутні на конференції [176].

Розвиток інфраструктури є однією із головних складових «Поясу і Шляху». Мета Китаю – побудувати комплексну і багаторівневу інфраструктурну мережу, яка б охопила мережу залізниць, автодоріг, авіалінії,

водні перевезення, енергетичні (нафто- і газопроводи, електростанції) та інформаційні мережі, порти, і, таким чином, з'єднати всі регіони світу. Так, запуснені залізничні лінії Іу–Лондон та Іу–Мадрид, побудовані або модернізовані залізниці в Пакистані, Лаосі і Тайланді, Узбекистані, Ефіопії, Джибуті, Кенії, Нігерії, Анголі, будуються, модернізуються або плануються залізничні лінії в Тайланді, Індонезії, Малайзії, Ірані, Пакистані, Бангладеші, М'янмі, Угорщині і Сербії, Чаді і Камеруні [75]. Побудовані нафто- і газопроводи, які з'єднують Китай з Туркменістаном, Росією і М'янмою, будується нафтопровід в Пакистані, який з'єднає Китай з портом Гвадар [9]. Стратегічне значення для «ІІШ» мають порти в Пакистані, Шрі-Ланці, М'янмі, Індонезії, Джибуті, Казахстані, Ізраїлі та Греції [75].

Важливою основою для реалізації «ІІШ» є фінансова інтеграція, яка передбачає посилення валютно-фінансовою співпраці і створення спільних фінансових механізмів. 25 грудня 2015 року за ініціативою Китаю був офіційно створений Азіатський Банк інфраструктурних інвестицій зі статутним капіталом у розмірі 100 млрд дол. Китай інвестував 40 млрд в створення Фонду Шовкового шляху, статутний капітал якого на першій стадії склав 10 млрд [195]. Важливу роль грають суверенні і інвестиційні фонди з окремими країнами. В 2018 року розпочав функціонування Китайсько-європейський спільний інвестиційний фонд, заснований за участю інвестицій Фонду Шовкового шляху і Європейського інвестиційного фонду, були засновані Китайсько-арабське і Китайсько-африканське міжбанківське об'єднання. Також проект передбачає розширення прямої конвертації національних валют і транскордонних розрахунків. Китай встановив механізми обміну національних валют більш ніж з 20 державами, механізми розрахунків в китайських юанях з 7 країнами, а також підписав документи про співпрацю з контролюючими фіскальними органами 35 країн. Крім того, в 2015 році була заснована національна китайська система банківських переказів CIPS, яка фактично є альтернативою системі SWIFT [195]. Очікується, що ці заходи сприятимуть зростанню авторитету, надійності і

розширенню сфери застосування китайської валюти в міжнародних платежах, інвестиціях, торгівлі, а також в якості резервної валюти.

Різні науковці намагалися визначити цілі та інтереси, які переслідує китайський уряд в рамках «ІПШ». Так, А. Вонг і С. Цзя вважають, що «ІПШ» має для КНР стратегічні пріоритети, такі як підтримка політики «Go Global», збільшення експорту в країни «ІПШ», сприяння реструктуризації китайській промисловості, зміцнення геополітичної ролі, посилення глобальної ролі юаня, скорочення від промислового надлишку [186, с. 6]. На думку Дж. Вутнова, чинниками «ІПШ» є намір уряду КНР підвищити регіональну стабільність, поліпшити енергетичну безпеку, розширити стратегічний вплив [197, с. 10-11]. С. Дянков вважає, що «ІПШ» є виключно «меркантильним заходом» [93, с. 6]. Ш. Майнер вважає, що Китай переслідує економічні (зниження торгових витрат, зменшити залежність економіки від внутрішніх інвестицій в інфраструктуру, енергетична забезпеченість) інтернаціоналізація юаня, політичні і стратегічні цілі (стати домінуючою державою в Азії, поширити свій глобальний вплив) [176, с. 7]. П. Кай вважає, що «ІПШ» – це китайський геоекономічний проект, який має на меті прискорити економічне зростання бідних західних провінцій, модернізація промисловості, поширення китайських стандартів, а також вирішити проблему надлишкових потужностей [77].

Рамки «ІПШ» необмежені. Передбачається, що сама ініціатива може еволюціонувати і доповнитися різними складовими. Так, в своїй арктичній політиці Китай просуває «будування Льодового шовкового шляху», пропонуючи програму глобальної торгівельної інфраструктури в Арктиці [111]. Тому, «ІПШ» в будь-який час може доповнитися новим полем для співробітництва. Взагалі, масштаб участі Китаю в арктичних справах значно збільшився з 2012 року, коли КНР та Ісландія підписали Рамкову угоду про арктичне співробітництво, яка була першою міжурядовою угодою з питань Арктики між Китаєм і арктичною державою. КНР підтримує нинішню систему управління Арктикою, в основі якої є Статут ООН і Конвенцію ООН

з морського права, водночас відіграє конструктивну роль у розробці, тлумаченні, застосуванні та розвитку міжнародних правил, що стосуються Арктики [111].

Слід також відзначити еволюцію оборонної доктрини за правління Сі Цзіньпіна. У цей період було оприлюднено два програмних документа щодо національної оборони – «Військова стратегія Китаю» в 2015 році і «Національна оборона Китаю в нову еру» в 2019 році [80], [83]. В оновленій стратегії 2019 року зазначається, що міжнародна система безпеки підриваються зростаючим гегемонізмом, політикою сили, односторонніми діями і постійними регіональними конфліктами і війнами [83]. Описуючи міжнародний стратегічний ландшафт, китайці відзначають, що зростає міжнародна стратегічна конкуренція і загострюються проблеми глобальної і регіональної безпеки. Підривниками глобальної стратегічної стабільності називаються США, які, проводячи односторонню політику, спровокували і посилили конкуренцію між великими країнами, значно збільшив свої оборонні витрати і підштовхнули до створення додаткових потужностей в ядерній, космічній, кібернетичній галузях. Водночас Росія зміцнює свій ядерний і неядерний потенціал для стратегічного стримування і прагне захистити свій простір і інтереси стратегічної безпеки [83].

Основною метою національної оборони Китаю в нову еру є рішучий захист суверенітету, безпеки і інтересів Китаю в галузі розвитку, включаючи протидію і стримування незалежності Тайваню, придушення сепаратистських рухів, таких як «незалежність Тибету» і створення Східного Туркестану, захист зарубіжних інтересів Китаю [83]. Відмінною рисою національної оборони Китаю в нову епоху називається відмова від прагнення до гегемонії. Китай виступає за партнерство, а не за альянси, і не вступає в жодні військові блоки [83]. Створення укріпленої національної оборони і сильних збройних сил, які відповідають міжнародному становищу країни і її інтересам безпеки і розвитку, є стратегічним завданням «соціалістичної модернізації» Китаю [83]. Стратегічними цілями розвитку національної оборони і збройних сил в нову

епоху Китай ставить: всебічне просування модернізації військової теорії, організаційної структури, озброєння і техніки, завершивши модернізацію національної оборони і збройних сил до 2035 року; повну трансформацію збройних сил в сили світового класу до середини 21 століття [83].

Передбачається, що роль збройних сил Китаю в нову епоху буде зростати. Враховуючи великі сухопутний кордон і берегову лінію, перед Китаєм стоїть непросте завдання – захистити свій територіальний суверенітет, морські права та інтереси, а також національну єдність. З 2012 року Пекін значно посилив прикордонну співпрацю з Росією, Казахстаном, Таджикистаном, Киргизстаном, контроль уздовж нестабільних Афганістану і М'янми та наростила військовий потенціал на кордоні з Індією [20]. Китай вважає острови Південно-Китайського моря і архіпелаг Сенкаку своєю територією, а возз'єднання з Тайванем називається «неминучою тенденцією в процесі національного відродження» [83]. Тому це призводить до нарощення військової сили в акваторії Південно-Китайського і Східно-Китайського морів. Ключовою стратегією ВМФ КНР є концепція «нитка перлів», яка передбачає розширення військової присутності в західній частині Тихого океану і в Індійському з перспективою контролю важливих для Пекіну океанських і морських комунікацій. В. Гамов, досліджуючи цю концепцію, пише, що ВМС НВАК створюють систему стаціонарного забезпечення за межами національної території, яка включає ряд пунктів всебічного забезпечення [5]. Одні створювалися з метою використання інфраструктури портів держав Азії та Африки, а інші – на території спірних островів. Ці пункти можуть бути трьох категорій: спеціалізовані (для МТО); універсальні (для поповнення запасів, крім озброєння, відпочинку екіпажів, стоянки кораблів і суден); багатофункціональні (для поповнення запасів, в тому числі озброєння, відпочинку екіпажів, обслуговування озброєння, кораблів і літаків). Так, в західній частині Тихого океану пункти всебічного забезпечення були зведені в «зону всебічного забезпечення» на о. Хайнань, Парасельських о-вах і архіпелазі Спратлі. З країнами Індійського океану були досягнуті

домовленості щодо заходу кораблів до портів: «північна» лінія всебічного забезпечення – Читтагонг (Бангладеш), Янгон, Сіттуе і о-ва Коко, Чаупхью (М'янма), Гвадар, Пасні (Пакистан) і Хамбантота (Шрі-Ланка); «західна» лінія – Аден (Ємен), Салала (Оман), Джібуті (Джібуті), Момбаса (Кенія), Дар-ес-Салам (Танзанія), Накала (Мозамбік); «південна» лінія – Вікторія (Сейшельські о-ва) і Анцеранане (Мадагаскар) [5].

В 2013 році Китай запропонував США ідею «нової моделі відносин між США і Китаєм як великих держав». Цей формат є певною мірою відповіддю на запропонований раніше адміністрацією Обама проект «G2» (Велика двійка). Ключовими принципами Китай визначив «відсутність конфлікту або конфронтації», «взаємна повага» і «безпрограшна співпраця». Щоб зробити нову модель реальністю КНР закликала США спільно працювати на збільшенням стратегічної довіри, поглиблювати торгово-економічні відносини, зміцнювати співробітництво в регіональних «гарячих точках» і глобальних проблемах людства. Пріоритетом співробітництва повинен був стати Азіатсько-Тихоокеанський регіон, оскільки, як зазначив Ван Ї, якщо Китай і США «можуть уникнути конфлікту і конфронтації в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні», то немає причин, за якими вони «не зможуть мирно співіснувати в інших частинах світу» [178]. Дана концепція співробітництва стала не актуальною з приходом до влади в США Трампа, який вдався до конфронтації.

В Китаї вважають, що США не в змозі підпорядкувати Китай, а тим рідше зупинити його розвиток [109]. Водночас КНР вважає співробітництво «єдиним правильним вибором» для обох держав, а Сі Цзіньпін в 2014 році закликав всі країни «працювати разом, щоб уникнути пастки Фуکیدіда» [109], [185]. Хоча Китай, як зазначається, не збирається ні кидати виклик США, ні їх замінювати, китайський вчений Є Цзичен пише, що «якщо Китай не стане світовою державою, відродження китайської нації буде неповним» [109], [185].

Китай не бажає торгової війни, але він її не боїться такої і буде захищати національну гідність та основні інтереси, маючи підтримку всіх країн світу,

які відкидають протекціонізм і односторонність [173, с. 68-69]. Більш того, Китай вважає, що спроба адміністрації Трампа звинувати міжнародну торгівлю в безробітті в США спрямована на те, щоб відвернути увагу громадськості перед обличчям нерозв'язаних внутрішньополітичних проблем [173, с. 59]. Також, Китай готовий відновити переговори з США щодо двосторонньої інвестиційної угоди і, при необхідності, почати двосторонні переговори про ЗВТ [173, с. 69]. Незважаючи на те, що США тричі виходили з переговорів, в січні 2020 року дві країни все ж таки підписали першу фазу торгової угоди. Вона охоплює такі аспекти, як інтелектуальна власність, передача технологій, торгівля харчовими і сільськогосподарськими продуктами, фінансові послуги, розширення торгівлі, оцінка і вирішення суперечок на двосторонньому рівні [100]. Крім того, угода вимагає від Китаю збільшити імпорт американської продукції як мінімум на 200 млрд доларів у порівнянні з рівнем 2017 року. Зокрема, Китай зобов'язався придбати промислові товари на 77,7 млрд, енергетичні на 52,4 млрд, сільськогосподарські на 32 млрд та послуг на 37,8 млрд. Ця закупівля передбачає 2 транші: 76,7 млрд доларів в 2020 році і 123,3 млрд доларів в 2021 році. Дослідження науковців показало, що за 2020 рік Китай придбав 58% товарів обіцяних товарів [73].

За правління Сі Цзіньпіна на новий рівень вийшли відносини з Росією. Вона була першою країною, яку він відвідав в якості голови держави. Двосторонні відносини двох держав мають багатоаспектний характер, включаючи військове і оборонне співробітництво, яке передбачає спільні військові операції і навчання. Росія також є важливим партнером в контексті устремлень КНР будувати інфраструктуру в Євразії та Арктиці. Окрім, спільної реалізації «ПШ» і «Льодового Шовкового шляху», в 2018 році була затверджена Програма розвитку російсько-китайського співробітництва в торгово-економічній та інвестиційній сферах на Далекому Сході Росії на 2018-2024 роки [122]. Хоча між КНР і Росією не існує військового альянсу, є сенс говорити про наявність політичного союзу, оскільки між двома державами є

узгоджена позиція щодо різних питань, включаючи світовий порядок, міжнародне право, мілітаризація космосу, реформування глобального управління, економічна глобалізація, регіональні конфлікти [128].

В 2013 році КНР і Росія уклали всебічне стратегічне партнерство і координацію, яке Куань Лі та Мін Є ставлять на перше місце в ієрархії партнерств Китаю [136, с. 69]. Чому саме відносини з Росією мають для Китаю таке велике значення, враховуючи історичні суперечки, те, що Росія не є країною, що розвиваються, і відсутність спільних цінностей, хоча і наявність спільних інтересів? Це можна пояснити тим, що в разі погіршення відносин з Росією, Китай ризикує опинитися в «геополітичній оточенні» недружніх держав – США, Японії, Південної Кореї, В'єтнаму, Філіппін і Росії. У цьому випадку США мали б більше важелів впливу на політичні й економічні рішення Китаю, а його роль в глобальних і регіональних справах різко б пошатнулась [57, с. 117]. А. Шаришев виділяє дві сфери, де Росія та Китай особливо потребують один одного, – енергетика та глобальне управління. Так, китайська економіка потребує більше нафти і газу, а також Китай намагається диверсифікувати поставки енергоресурсів через ризик блокування Малакської протоки та можливого конфлікту в Південно-Китайському морі. Що стосується глобального управління, то обидві країни «прагнуть до політичної співпраці, щоб підтримувати справедливість і просувати багатополлярний світовий порядок» [57, с. 113]. Існують фактори, які могли б викликати тертя у відносинах Китаю та Росії, але вони обидва бачать величезну користь у співпраці проти спільного супротивника – Сполучених Штатів.

Що стосується європейського вектору, то Китай має з ЄС Всеохоплююче стратегічне партнерство. КНР вітає об'єднану, стабільну, відкриту і процвітаючу Європу, підтримує процес європейської інтеграції і як і раніше прихильний розвитку зв'язків з інститутами ЄС. КНР бачить ЄС партнером в просуванні «відкритої, всеосяжної і збалансованої економічної глобалізації» і протистоянню протекціонізму [84]. В 2020 році вони підписали довгоочікувану комплексну угоду про інвестиції. Розвитку політичних

відносин заважають ряд чинників, зокрема: трансатлантичний альянс, проблема прав людини в КНР, ембарго ЄС на поставки зброї. В 2020 році 39 країн, 29 із яких – європейські, виступили з публічною заявою, в якій засудили порушення прав людини в Сіньцзяні і закон про захист національної безпеки в Гонконзі, а в 2021 році парламент Нідерландів визнав політику КНР щодо уйгурів геноцидом [164], [99]. У КНР, в свою чергу, дуже жорстка позиція щодо контактів ЄС з Тайванем і китайськими сепаратистами. В документі щодо відносинам з ЄС сказано, що він повинен «відкрито виступати проти незалежності Тайваню в будь-якій формі». Обміни ЄС з Тайванем повинні бути «строго обмежені неофіційною діяльністю і не повинно бути ніяких офіційних контактів або обмінів у будь-якій формі [84]. Також ЄС повинен «не дозволяти відвідувати ЄС» Далай-ламі» і не дозволяти встановлювати контакти організаціям, які виступають за незалежність Тибету і Сіньцзяну, з офіційними особами країн ЄС [84].

Особливе місце у зовнішній політиці КНР відіграють країни Центральної та Східної Європи і Південно-Східної Європи. Ще в 2012 році був створений формат «16+1» для співробітництва КНР з цим регіоном, а в 2019 році з приєднанням Греції він перетворився в «17+1». Ймовірно, КНР вважає, що для цих країн повинен бути окремий підхід. Вищезгадані регіони не є монолітними в політичному плані, тому там можна знайти країни, які симпатизують Китаю – Угорщина і Сербія [63]. Також слід відзначити Грецію, яка в 2017 році заблокувала в ООН заяву ЄС про права людини в Китаї [116]. Країни вищезгаданих регіонів все ще потребують інвестицій і якісної інфраструктури, що розширює поле для співробітництва з КНР.

Азіатсько-Тихоокеанський регіон має вирішальне значення для безпеки КНР. Пекін вважає, що «для вирішення нових проблем потрібне нове бачення». Так, в АТР він впроваджує свою концепцію «спільної, всебічної, кооперативної та стійкої безпеки», яку вперше запропонував Сі Цзіньпін на саміті Ради із взаємодії і заходів довіри в Азії. «Спільна безпека» означає повагу та забезпечення безпеки кожної сторони, країни повинні враховувати

законні інтереси безпеки всіх сторін, а зміцнення військового союзу, націленого на третю сторону, не сприяє підтримці «загальної безпеки». «Комплексна безпека» повинна запобігати загрози як у традиційних, так і в нетрадиційних областях (стихійні лиха, тероризм, транснаціональна злочинність, кіберпростір). «Кооперативна безпека» розуміється як сприяння безпеці як окремих країн, так і регіону в цілому за допомогою діалогу і співпраці. Тому країни-учасниці повинні вести щирий і поглиблений діалог, щоб підвищити стратегічну взаємну довіру, зменшити взаємні побоювання і шукати точки дотику при вирішенні розбіжностей. «Стійка безпека» означає, що залучені країни повинні зосередити увагу як на розвитку, так і на безпеці. Так, усі сторони повинні зосередитися на розвитку і скорочувати розрив у рівні добробуту, щоб зміцнити фундамент безпеки [81].

В КНР вважають, що ключем до підтримання довгострокової стабільності в АТР є створення структури безпеки, яка буде орієнтована на майбутнє, відповідати регіональним реаліям і потребам усіх сторін. По-перше, майбутні рамки регіональної безпеки повинні бути багаторівневими, всеосяжними і диверсифікованими. З огляду на різноманітність військових союзів і інших існуючих платформ співпраці в області безпеки, створення узгодженої системи безпеки в цьому регіоні в найближчому майбутньому не передбачається, але Китай очікує еволюцію структури регіональної безпеки в умовах спільного розвитку різних платформ. По-друге, питання регіональної безпеки повинні вирішуватися всіма країнами регіону на основі рівної участі, а її майбутні рамки повинні ґрунтуватися на консенсусі. Крім того, розвиток основи регіональної безпеки має просуватися паралельно з розвитком регіональної економічної основи, оскільки безпека і розвиток тісно пов'язані і доповнюють один одного [81]. Основними багатосторонніми платформами безпекової співпраці в АТР Китай вважає АСЕАН плюс три, Тресторонній діалог КНР, Японії і Південної Кореї, Саміт країн Східної Азії, Зустріч міністрів оборони АСЕАН плюс, Співробітництво Ланканг-Меконг, ШОС,

Нарада із взаємодії і заходів довіри в Азії. Пріоритетними партнерами для двосторонньої співпраці визначаються США, Росія, Індія і Японія [81].

В документі КНР щодо політики в галузі безпеки в АТР визначені позиції і погляди Китаю на регіональні проблеми [81]. Китай є прихильником денуклеаризації Корейського півострова, виступає проти ядерних випробувань і запуску ракет різних типів з боку КНДР, підтримує резолюції Ради Безпеки, спрямовані на запобігання подальших спроб КНДР створити ядерну зброю. Китай рішуче виступив проти розгортання США системи протиракетної оборони на території Південної Кореї і закликає США та Південну Корею зупинити цей процес. КНР приймав участь у сприянні мирного процесу в Афганістані, з 2015 року він збільшив допомогу уряду Гані, прагнучи наростити його потенціал. Китай вважає, що тільки всеосяжний процес примирення, який «очолюють і самі афганці», може забезпечити остаточне рішення афганської проблеми. Уряд Китаю виступає проти тероризму у всіх його формах і закликає міжнародне співтовариство співпрацювати в боротьбі з тероризмом. Китай вважає, що необхідно розширювати діалог між різними цивілізаціями і застосовувати цілісний підхід до усунення поживних середовищ тероризму шляхом усунення як його симптомів, так і корінних причин політичними, економічними і дипломатичними засобами. У той же час в боротьбі з тероризмом не повинно бути подвійних стандартів, вона не повинні асоціюватися з будь-якої конкретної країною, етнічністю або релігією [81].

В 2016 році КНР підтвердила свою позицію, що вона володіє суверенітетом над усіма островами Південно-Китайського моря (Наньхай Чжудао), що складаються з островів Пратас (Дунша Цундао), Парасельських островів (Сіша Цундао), Чшунша (Чжунша Цундао) і Спратлі (Наньша Цундао), а також володіє внутрішніми водами, територіальним морем, прилеглою зоною і має право користуватися виключною економічною зоною і континентальним шельфом. Китай готовий вирішувати територіальні спори мирним засобами шляхом переговорів і консультацій з безпосередньо

зацікавленими державами [107]. Ніякі зусилля по інтернаціоналізації проблеми Південно-Китайського моря не принесуть користі для її вирішення, а тільки поставить під загрозу регіональний мир і стабільність [81]. Китай готовий вжити необхідні заходи у відповідь на провокаційні дії, що обмежують територіальний суверенітет, морські права та інтереси Китаю [80]. Оскільки захист суверенітету, безпеки і інтересів називається основною метою національної оборони Китаю, Південно-Китайське море становиться в перспективі однією із найбільш небезпечних гарячих точок в світі.

В економічному плані в АТР Китай прагне домагатися угод про вільну торгівлю. КНР має ЗВТ з Камбоджею, Мальдівами, Австралією, Південною Кореєю, Перу, Сінгапуром, Новою Зеландією, Чилі, Пакистаном і АСЕАН. Водночас Китай закликає країни працювати над створенням зони вільної торгівлі, яка б охопила весь регіон [162]. Також в 2017 році в Манілі Лі Кецянь заявив про необхідність виведення відносин Китаю та АСЕАН на більш високий рівень та призвав прискорити процес побудови Східноазіатського економічного співтовариства, яке передбачає створення спільної зони вільної торгівлі між Китаєм, Японією, Південною Кореєю і АСЕАН [162]. Як наслідок, в 2020 році було укладено Всебічне регіональне економічне партнерство, що є угодою про вільну торгівлю, яка охоплює країни АСЕАН і КНР, Японію, Південну Корею, Індію, Австралію, Нову Зеландію.

В 2014 році Ван Ї заявив, що політична роль Китаю на Близькому Сході буде тільки зростати [184]. Близькосхідний вектор зовнішньої політики КНР характеризується різними підходами щодо арабських країн, Ірану, Ізраїлю і Туреччини. Більш чітко сформульований підхід щодо арабських країн. Так, в 2014 Китай сформував свою фундаментальну позицію, яку Ван Ї назвав «чотири опори». Вона передбачає: підтримку арабських країн в дотриманні їми обраних шляхів, підтримку у вирішенні проблем гарячих точок регіону політичними засобами, підтримує в досягненні взаємовигідного та загального розвитку з Китаєм, підтримку арабських держав в тому, щоб вони грали більш важливу роль в регіональних та міжнародних справах [183]. Найбільш

широким полем для співпраці в китайсько-арабських відносинах залишається інвестиції і торгівля. Китай очікує, що арабські країни стануть важливою складовою ініціативи «Поясу і Шляху», і запропонував їм формат співпраці «1+2+3», де «1» означає енергетичне співробітництво в якості головної осі, «2» – будівництво інфраструктурних об'єктів та створення сприятливих умов для торгівлі та інвестицій як два крила, а під «3» маються на увазі три основні високотехнологічні галузі – ядерна енергетика, ракетно-космічний сектор і нові джерела енергії [105].

Китай бачить в арабських країнах важливих партнерів у зміцненні єдності та співпраці між країнами, що розвиваються, та встановленні нового типу міжнародних відносин [4]. Китай підтримує близькосхідний мирний процес і створення незалежної держави Палестина з повним суверенітетом на основі кордонів, що існували до 1967 року, зі столицею в Східному Єрусалимі, а також підтримує створення зони, вільної від ядерної зброї і зброї масового знищення, на Близькому Сході, підтримує зусилля арабських держав щодо зміцнення єдності, стримування поширення екстремістських думок і боротьби з тероризмом. Велике значення віддається Форуму китайсько-арабської співпраці, який був заснований в 2014 році, і відносинам з Лігою арабських держав [4].

Також Китай має на меті розвивати співробітництво з арабськими країнами в галузі безпеки і оборони, що передбачає поглиблення військового співробітництва та обмінів, антитерористичне співробітництво, співробітництво між правоохоронними органами, нетрадиційну безпеку (піратство, кібертероризм) [4]. Китай закликає країни прийняти концепцію «загальної, всеосяжної, спільної і стійкої безпеки» на Близькому Сході і підтримує арабські країни та інші країни регіону в їх зусиллях по створенню всеосяжного і спільного регіонального механізму колективної співпраці в області безпеки [4].

Відносини з Іраном все ж таки виділяється на фоні інших. Цьому сприяє низький рівень взаємодії обох держав з США. Пекін виступив проти виходу

США з іранського ядерного погодження, а також проти рішення США в односторонньому порядку впровадження санкцій проти Ірану. В 2020 році була розроблена 25-річна програма ірано-китайського співробітництва, яка включає в себе масштабні інвестиції в розвиток нафтового, газового і нафтохімічного секторів і модернізацію транспортної та виробничої інфраструктури Ірану, що підносить ірано-китайські відносини на новий рівень [2]. Відносини з Туреччиною також динамічно розвиваються, незважаючи на ряд факторів, які б могли послабити їх, зокрема, проблема прав людини в Сіньцзяні. Китай хоче бачити її в якості моста в Європу в контексті будівництва «Поясу і Шляху». Що стосується Ізраїлю, то КНР робить упор на інвестиційну співпрацю з ним, придбавши порт в Хайфі.

Важливе значення для зовнішньої політики КНР має латиноамериканський вектор. Для Китаю пріоритетною організацією для співпраці в цьому регіоні є СЕЛАК, яка є аналогом ОАГ, тільки без США і Канади. Так, в 2014 році був заснований Форум Китай–СЕЛАК, Важливою політичною основою для розвитку відносин Китаю з країнами Латинської Америки залишається принцип одного Китаю [106]. Китай пропонує країнам Латинської Америки і Карибського басейну працювати над створенням таких структур співробітництва як «1+3+6» (керуючись Планом співробітництва Китаю з Латинською Америкою і країнами Карибського басейну (2015-2019), використовуючи торгівлю, інвестиції і фінансове співробітництво як рушійні сили, і визначаючи енергію і ресурси, будівництво інфраструктури, сільське господарство, промислове виробництво, науково-технічні інновації та інформаційні технології в якості пріоритетів співпраці). і «3x3» (яка передбачає будівництво логістичної, електричної і інформаційної інфраструктури, забезпечення здорової взаємодії між підприємством, суспільством і урядом та розширення каналів фінансування, кредитних позичок і страхування) [106].

Китай має на меті розвивати всебічне партнерство з країнами Латинської Америки. Політична співпраця повинна включати обмін досвідом в областях

управління, обміни між законодавчими зборами та політичними партіями; економічна сфера відносин повинна охоплювати як торгівлю, інвестиції і фінанси, так і співпрацю в галузі високих технологій і інноваціях, космосі; соціальний аспект відносин означає співпрацю в галузі захисту навколишнього середовища, скорочення бідності і охорони здоров'я; співпраця в сфері культури і обміну людьми включає освіту і підготовку кадрів, а також академічні обміни [2]. Також Китай має намір проводити військові обміни і співробітництво з країнами Латинської Америки і Карибського басейну, розширювати дружні обміни між оборонними і військовими установами, налагоджувати контакти між правоохоронними органами [2]. Такий всеосяжний підхід дає зрозуміти, що Китай, якщо й не збирається замінити США в регіоні, то хоче бути зовнішнім гравцем, який би мав такі ж самі політичні, військові та ідеологічні важелі впливу.

За правління Сі Цзіньпіна також значно збільшився китайський вплив в Африці. Китай бачить в африканських країнах єдиномудців у будівництві «спільноти єдиної долі». Торгово-економічне співробітництво називається «якорем і двигуном» китайсько-африканських відносин, включаючи будівництво інфраструктури і фінансування проєктів. Китай заявляє, що він і надалі допомагати нарощувати виробничі потужності Африки у вторинних і третинних галузях, а також буде допомагати збільшити внутрішнє зростання, яке б знизило залежність від експорту сировини [67].

Висновки до Розділу 2

За правління Сі Цзіньпіна в Китаї була зосереджена увага на формуванні нової довгострокової стратегії зовнішньої політики, яка передбачає істотні інновації в концептуальних засадах. Головною стратегічною метою КНР можна назвати перетворення у першокласну розвинуту світову державу до 2049 року, здійснив «національне відродження». Ця мета навряд чи зміниться, незважаючи на подальший розвиток теоретичних засад зовнішньої політики.

В контексті національної оборони, основною метою є рішучий захист суверенітету, безпеки і інтересів Китаю в галузі розвитку.

Пекін оприлюднив десятки офіційних документів та білих книг, в яких окреслюються окремі вектори та підходи зовнішньої політики. Основні зовнішньополітичні ідеї були об'єднані в єдину доктрину – «думку Сі Цзіньпіна про дипломатію», яку складають «китайська мрія», «нова модель відносин між США і Китаєм», «спільнота єдиної долі», «нова модель міжнародних відносин», ініціатива «Поясу і Шляху», «загальна, всеосяжна, спільна і стабільна безпека», принцип «широких консультацій, спільного внеску та спільних вигод у глобальному управлінні». Центральною зовнішньополітичною концепцією КНР є «спільнота єдиної долі», а найбільш масштабною та матеріалізованою стратегічною програмою для Китаю стала ініціатива «Поясу і Шляху», що являє собою будівництво «Економічного поясу Шовкового шляху» і Морського Шовкового шляху XXI століття». Дослідники сходяться на думці, що зовнішньополітичні ідеї Сі Цзіньпіна здебільшого політично розмиті і недостатньо конкретні. У контексті загострення відносин КНР з Заходом, Пекіну поки що не вдалося запропонувати привабливу ідею, яка б стала основою нової універсальності. Іншою складовою концепції зовнішньої політики КНР Сі Цзіньпіна є окремі стратегічні підходи до різних регіонів. Однак вони значною мірою обережні, а деякі аспекти не висвітлюються. Так, КНР оприлюднив засади політики по відношенню до арабських країн, але немає сформульованого підходу до Близького Сходу; є чіткий підхід з територіальних спорів у Південно-Китайському морі, але немає виразної позиції з суперечок у Східно-Китайському морі. Але оскільки ініціативи Сі Цзіньпіна мають довгостроковий характер, його зовнішньополітична теоретична спадщина ще довго буде фактором зовнішньої політики КНР, а також зможе забезпечити йому ключову роль в КПК.

В цілому, Сі Цзіньпіну вдалося запропонувати ініціативи, які мають стратегічний, всеосяжний та новаторський характер. Їх стратегічність полягає

в сприянні досягнення грандіозної цілі, яку голова КНР Сі Цзіньпін називає «великим відродженням китайської нації». Враховуючи глобалізованість сучасного світу, китайські урядовці пріоритетом ставлять інтереси держави і просувають своє бачення міжнародного співробітництва, глобального управління, принципи міжнародних відносин і безпеки, що повинно забезпечити реалізацію їх великої стратегії. Китайські зовнішньополітичні ініціативи мають всеосяжний характер, оскільки вони охоплюють політичні, безпекові, економічні, фінансові, правові, культурні і екологічні аспекти. Новаторство ідей Сі Цзіньпіна у порівнянні з його попередниками полягає в тому, що має вони мають глобальний масштаб, зосереджують увагу на глобальних проблемах людства, передбачає окремий підхід для різних регіонів світу, пропонують бозаблоковість, новий тип міжнародних відносин, який можна назвати «теорією багатопольярного світу з китайської специфікою», а сам Китай прагне себе позиціонувати одночасно як лідер і адвокат країн, що розвиваються.

РОЗДІЛ 3.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА КНР ЗА ПРАВЛІННЯ СІ ЦЗІНЬПІНА У ВІДБИТТІ «ФАБРИК ДУМОК» КРАЇН ЗАХОДУ

Серед найбільш вивчених аспектів зовнішньої політики КНР за правління Сі Цзіньпіна західними «фабриками думок» слід відзначити: внутрішні фактори зовнішньої політики, велика стратегія КНР, військова стратегія, роль Китаю у світовому порядку і глобальному управлінні, ініціатива «Поясу і Шляху», відносини з США, російсько-китайські відносини, європейський вектор, а також зовнішня політика КНР в АТР, включаючи Північно-Східну Азію, Південно-Східну Азію, Південну Азію і Океанію, а також центральноазіатський, близькосхідний, африканський і латиноамериканський вектори.

Досліджуючи зовнішню політику КНР, американські аналітичні центри приділяють значну увагу її внутрішнім чинникам. У роботах Ради з міжнародних відносин відзначається, що уповільнення економічного зростання в Китаї є найбільшою проблемою, яка нависла над правлінням Сі Цзіньпіна [54, 14]. Більш ніжчі перспективи економічного зростання, ймовірно, збільшать внутрішні хвилювання в Китаї. Нерівність вже давно є джерелом занепокоєння і потенційної нестабільності, а економічні проблеми можуть створити додаткове навантаження на систему [146, 6].

Р. Блеківл і К. Кемпбелл вважають, що Сі Цзіньпін вимушений робити чіткі кроки, щоб зміцнити свої позиції серед конкуруючих еліт, зміцнити свій імідж в народі і захистити державу від економічного спаду [54, 15]. К. Бішоп відзначає, що один із засобів зрозуміти агресивну політику КНР, особливо в умовах глобальної пандемії, – подивитись на неї крізь призму внутрішньої політики. Він стверджує, що китайський режим в самій країні сприймається слабше, ніж здається ззовні. Уряд Китаю відчуває себе вразливим політичною обстановкою, що погіршується. Оскільки він не може дозволити собі

виглядати слабким або нерішучим всередині, він відчуває себе вимушеним діяти рішуче і наполегливо за кордоном, особливо з огляду на народний націоналізм, якому КПК сприяє з 1989 року. Це явище є єдиним розумним поясненням появи в Китаї «дипломатії вовків-воїнів», названої на честь китайського бойовика, яка завоювала прихильність у Китаї [70].

В. Норіс відзначає «відволікаючий націоналізм», до якого активно вдається китайське керівництво. Його логіка полягає в тому, що Китай може відволікти неспокійне населення авантюризмом за кордоном, проявляючи жорсткість у захисті інтересів держави. Він наводить приклад спроби націоналістичного губернатора Токіо в 2012 році купити острови Сенкаку у приватних власників, що призвело до періоду запеклої напруженості між Китаєм і Японією, що тривав більше двох років. Також він підкреслює, що Пекін готовий вдаватися до «відволікаючого націоналізму, якщо витрати відносно невеликі, в ідеалі Китай хотів би проявляти жорсткість, уникаючи при цьому матеріальних наслідків або серйозного дипломатичного зриву [51, 7].

Д. Шульман із Інституту Брукінгса стверджує, що основним рушієм активної політики КНР в країнах, що розвиваються, є потреба збереження свого правління і протидія загрозам КПК. «ІПШ» покликана підтримати економічне зростання і зайнятість, а також сформувати інформаційний простір в інтересах Китаю з метою запобігання критики КПК та легітимізації авторитарної системи КНР на міжнародному рівні [160]. Е. Картер також відзначають «відволікаючу агресію» зовнішньої політики Сі Цзіньпіна, який може ініціювати конфлікти, щоб посприяти сплеску народного націоналізму. Основна причина такої політики – можливість заговору еліт. Автори вважають, що треба розрізнати китайську «відволікаючу агресію» та «ревізійністську агресію». Коли еліти незадоволені, Сі Цзіньпін викликає сплеск націоналізму серед китайського народу і тим самим уберігає себе від змови еліт. Ці китайські заходи супроводжуються пропагандою, основний меседж якої полягає в тому, що Сі Цзіньпін має дуже велику народну

підтримку. Так, аналітик із Брукінгса виявив, що коли показники Шанхайської фондової біржі знижуються на 5-15%, китайський уряд вдвічі частіше ініціює суперечки з США, які є найчастішим об'єктом «відволікаючої агресії» КНР [64].

Е. Скобелл із «Ренд Корпорейшн», досліджуючи взаємозв'язок внутрішньої та зовнішньої політики КНР, зазначає, що зовнішня обстановка змушує КНР застосовувати м'яку і жорстку силу у внутрішній політиці. Під «м'якою силою» розуміються просування китайських або азіатських цінностей як спроба протистояти західним ідеям демократії і прав людини. «Жорстка сили» у внутрішній політиці передбачає пріоритетну увагу внутрішній безпеці і виділення значної кількості людського капіталу і технологічних можливостей на підтримку великого апарату примусу і системи спостереження в Китаї. Ці заходи діють як перешкода для зовнішніх зусиль з підризу стабільності в Китаї [157, 12-13].

Досліджуючи розвиток КНР, американські аналітичні центри приділяють велику увагу великій стратегії Китаю. В. Норіс із Ради з міжнародних відносин відзначає, що при Сі Цзіньпіні велика стратегія КНР змінила траєкторію [146, 3]. Він виділяє кілька показників, які свідчать про це. По-перше, Сі Цзіньпін, більше готовий йти на геополітичні ризики, щоб відстояти територіальні інтереси Китаю, навіть якщо це сприятиме регіональній нестабільності. По-друге, Сі Цзіньпін стверджував, що національна безпека, а не економіка, повинна переважати всі інші турботи. По-третє, занепокоєність Сі Цзіньпіна безпекою підтверджується його правовими заходами. Так, були впроваджені Закон про національну безпеку, покликаний підтримати КПК та захистити від її потенційних ударів, і закон про неурядові організації, який повинен не допустити підризу домінування КПК у громадянському суспільстві з боку зовнішніх сил. По-четверте, була створена Комісія національної безпеки, яка підконтрольна Сі Цзіньпіну. По-п'яте, військові реформи, оголошені в листопаді 2015 року, також вказують на бажання Сі Цзіньпіна зміцнити контроль над збройними силами. Таким чином, проведення реформ в сфері

національної безпеки потребували відволікання уваги вищого керівництва від значного навантаження в економічній сфері [146, 3].

Експерти із «Ренд Корпорейшн» схиляються до того, що з 2004 році наступив новий етап великої стратегії, який вони називають «відродженням» [158, 11]. Виникнення нової великої стратегії пов'язано із зростанням традиційних і нетрадиційних загроз безпеки. В якості головної екзистенціальної загрози китайські лідери визначили США (а саме її жорстку і м'яку силу) [158, 17]. Серед шляхів реалізації сучасної великої стратегії вони називають зовнішню політику, яка передбачає напористість і широкий масштаб, і внутрішню політику, орієнтовану на підтримку контролю і стабільності [158, 14]. Вони вважають, що досягнення «національного відродження» і реалізація «китайської мрії» є загальною кінцевою метою великої стратегії Пекіна [158, 18].

Досліджуючи військову стратегію при Сі Цзіньпіні, американські аналітичні центри звертають увагу на такі глобальні загрози, про які говорять в Китаї: гегемонізм, силова політика, нео-інтервенціонізм, «неоколоніалізм», «кольорові революції», які використовуються як непрямі відсилання на США, що робить США головною загрозою для КНР [82]. Автори Ренд Корпорейшн пишуть, що при Сі Цзіньпін двома ключовими концепціями китайської військової стратегії є «активна оборона» і «локальна інформатизована війна». «Активна оборона» полягає в тому, що НВАК проводитиме політику стратегічної оборони і не завдасть удар першою. Однак активний захист також означає, що така оборонна позиція можлива тільки в поєднанні з наступальною оперативною позицією. Перший удар супротивника не обов'язково може бути військовим за своїм характером: ворожі дії в політичній і економічній сферах також можуть виправдати відповідь НВАК. В цьому випадку Пекін може виправдати військову відповідь, навіть якщо НВАК зробить перший постріл, оскільки з точки зору КНР загроза для неї вже існує [105, 34-35]. Локальна інформатизована війна з точки зору Китаю передбачає, що майбутні війни будуть географічно локалізовані, в першу чергу, на периферії Китаю; будуть

обмеженими за обсягом, тривалості і засобах; і проводитимуться в «умовах інформатизації», що Міністерство оборони КНР описує як «умови, в яких збройні сили використовують передові комп'ютерні системи, інформаційні технології і мережі зв'язку для отримання оперативної переваги над противником». Така війна включатиме весь спектр спільних військових операцій на суші, на морі, в повітрі, в кіберпросторі та космосі. Тому планування орієнтоване на швидке прийняття рішень або, іншими словами, використання асиметричних можливостей проти технологічно переважаючого супротивника для швидкого завершення конфлікту [105, 35-36]. Також автори відзначають «безконтактну війну», кібервійну та інформаційні операції як важливі концепції військової стратегії Китаю при Сі Цзіньпіні [105, 36-37].

П. Кім із Ради з міжнародних відносин пише, що головний компонент втілення «китайської мрії» включає зміцнення і розширення військового потенціалу Китаю. Для досягнення грандіозних цілей, які викладені у Військовій стратегії 2019 року, Китай здійснив низьку заходів всередині і ззовні. Серед зовнішніх заходів посилення військового потенціалу вона виділяє: взаємопосилюючий характер комерційної та військової діяльності Китаю за кордоном, збільшення військової присутності і активності в Східному-Китайському і Південно-Китайському морях. Так, в 2017 році НВАК відкрила свою першу закордонну військову базу в Джібуті поруч з китайським портом і продемонструвала здатність захищати інтереси Китаю і громадян в зарубіжних країнах, про що свідчили небойові операції по евакуації, проведені в Лівії і Ємені. Крім того, деякі інфраструктурні проекти КНР частково викликані стратегічними міркуваннями з прицілом на розширення присутності китайських збройних сил. Наприклад, китайські аналітики закликали інвестувати в торговельні порти, щоб використовувати їх спочатку в цивільних цілях, а потім в якості стратегічних точок підтримки ВМФ [130, 2-3]. Розглядаючи потенційні військові бази КНР Л. Дрейфус і М. Карлін із Інституту Брукінгса виділяють такі міста: Хамбантота (Шрі-Ланка), Хайфа (Ізраїль), Реам (Камбоджа) та Пакистан [97, 4-5].

Аналізуючи «морську політику» Китаю, Е. Чабб із Інституту Брукінгса пише, що в цілому активна зовнішня політика Сі Цзіньпіна щодо спірних островів є продовженням тієї лінії, яку проводив Ху Цзіньтао, але вона стала більш напористою і рішучою [86]. Майкл О'Ханлон називає заходи КНР як діяльність в «сірій зоні» [147, 2]. В Східно-Китайському морі, щоб відстояти претензії на суверенітет над островами Сенкаку, Пекін регулярно використовує кораблі і літаки морських правоохоронних органів, здійснює регулярне патрулювання берегової охороною територіальних вод островів. Автор звертають увагу, що саме коралі НВАК не беруть участь у цих заходах [147, 2]. В Південно-Китайському морі КНР займається меліорацією і милітаризацією земель. З 2013 року за два роки безперервних меліоративних робіт Китай перетворив колись ненадійні аванпости, розташовані на затоплених рифах, в 1300 гектарів нової землі. За цим послідувало будівництво багатьох об'єктів інфраструктури, включаючи 3000-метрові злітно-посадочні смуги військового призначення, ангари для літаків і розгортання протикорабельних крилатих ракет і зенітних ракетних систем [86].

Розглядаючи зовнішні напрями діяльності армії КНР, автори із «Ренд Корпорейшн» пишуть, що місії НВАК розширилася пропорційно зростаючої глобальної ролі Китаю і його прагненню бути регіональною державою. По-перше, НВАК регулярно бере участь в міжвоєнних взаємодіях з країнами по всьому світу, які приймають форму офіційних візитів керівництва, участі в зарубіжних військових навчаннях. По-друге, НВАК бере участь в операціях з гуманітарної допомоги і реагуванню на стихійні лиха. По-третє, НВАК регулярно приймає участь в місіях з надання гуманітарної допомоги в рамках миротворчих операцій ООН, направляючи поліцію, спостерігачів і військовий персонал чисельністю в сотні контингентів в такі країни, як Ліван, Ліберія, Демократична Республіка Конго і Судан [105, 29-31].

Аналізуючи участь КНР у миротворчих операціях, автор із Ради з міжнародних відносин виділяє кілька потенційних причин таких заходів. По-

перше, війська, що беруть участь у миротворчих зусиллях, отримують цінний практичний досвід. По-друге, підтримання миру зміцнює відносин між країнами, сприяє стабільній постконфліктній ситуації і формує позитивний імідж країни-миротворця як всередині країни, так і в усьому світі. Але особливу увагу він приділяє взаємозв'язку економічних інвестицій і зростання миротворчого контингенту, приводячи приклади країн Демократичної Республіки Конго і Південного Судану зі значними китайськими інвестиціями і миротворчою присутністю [69].

Значна кількість робіт західних аналітичних центрів присвячені ролі КНР в світовому порядку і глобальному управлінні, баченню китайських керівників подальшого їх розвитку та факторам, що сприяють активізації Китаю в цьому напрямку. Дослідник Європейської Ради з міжнародних відносин Франсуа Годман відзначає виступ Сі Цзіньпіна на Всесвітньому економічному форумі в Давосі в 2017 році, який, як він пише, дав світу чітке уявлення про те, яким Китай хоче, щоб його бачили в глобальному порядку. Вихваляючи глобалізацію, та багатосторонні інститути, здавалося, що Китай готовий замінити все більш ізоляціоністські США в якості поборника глобальної вільної торгівлі [113, 1]. Але незважаючи на те, що Китай задоволений глобалізацією, у нього багато претензій до світового порядку. Пекін вважає, що порядок побудований в інтересах його західних засновників, а також неохоче приймає глобальну проекцію західних норм, в якій він бачить не тільки загрозу своїй власній політичній моделі, а й неефективність [113, 2].

Дослідники «Ренд Корпорейшн», аналізуючи звіт Сі Цзіньпіна на 19 з'їзді КПК, зазначають, що Китай з одного боку підтримує міжнародну систему, а з іншого прагне розширити свій вплив. У загальному контексті, вони виділяють п'ять основних положень, які ілюструють бачення Китаю світового порядку: По-перше, Китай підтримує інститути, що сприяють розвитку багатополарності і більшій залученості країн, що розвиваються (ООН, СОТ, АБП, ШОС). По-друге, КНР визначає, засновані на правилах, багатосторонні механізми (особливо, Китай цінує ООН і СОТ). По-третє, Китай протистоїть

західним цінностям і військовій могутності США. Китай особливо критично ставиться до питань, де перетинаються ліберально-демократичні цінності і військова міць США, – гуманітарні інтервенція. По-четверте, КНР критикує винятковість США, особливо коли вони порушують міжнародне право. Водночас аналітики стверджують, що Китай бажає володіти тією ж винятковістю, яку США застосовують до себе. По-п'яте, КНР глибоко засуджує військовий інтервенціонізм, операції США і їх союзників [141, 26-31].

Д. Тобін із Центру стратегічних і міжнародних досліджень вважає, що прихильність КПК своєї версії марксистсько-ленінського соціалізму має два наслідки, які змушують її прагнути до змін в світовому порядку. По-перше, сучасний порядок не забезпечує безпеки політичної системи КНР (Пекін вважає, що Захід прагне підірвати соціалістичну систему КНР за допомогою «мирного розвитку» політичної системи і стурбований тим, що «ворожі західні сили» об'єднуються з силами всередині Китаю, щоб «розколоти» країну і змінити її політичну систему). По-друге, Пекін бажає такого порядку, при якому його система соціалізму не тільки безпечна, але і торжествує (світовий порядок в якому досягнення КНР приписуються особливій версії соціалізму і визнаються як моральний тріумф як соціалізму, так і китайської нації [177]. Стратегічне суперництво США з КНР він називає ідеологічним змаганням, а не просте суперництвом за вплив, з двох причин. По-перше, якщо західні країни розглядають окремих людей як мету і вважають, що свободи заслуговує першочергової уваги, то китайська система перетворює індивідів в засоби досягнення колективних цілей. Для Пекіна успіхом є колективне матеріальне благополуччя, а не політична свобода [177]. Другий аспект полягає в тому, що диктатура КПК досі виправдовується необхідністю придушення ворогів колективних інтересів китайського народу і є оплотом проти окремих сторін та інтересів, які залучені в політичний процес в ліберальних демократіях [177].

Але суперництво КНР і США є не боротьбою між окремими блоками, як за часів холодної війни, а змаганням за глобалізований світ. Д. Тобін вважає,

що Китай в «нову епоху» прагне створити «китайсько-орієнтований інтегрований глобальний порядок». Центральне місце в баченні Сі Цзіньпіна такого порядку є «спільнота єдиної долі» – ідея єдиного, інтегрованого глобального порядку, взаємопов'язаність якого заснована на стандартах і «мудрості» Китаю [177]. Також він відзначає, що «спільнота єдиної долі» помітно відрізняється від «гармонійного світу» Ху Цзіньтао [177]. Попередник Сі Цзіньпіна робив упор на конфуціанські ідеї про те, що гармонія можлива «при збереженні відмінностей». Навпаки, «спільнота єдиної долі» Сі Цзіньпіна приділяє більше уваги гармонії та миру як результату більш інтегрованого світу з більш глибокими зв'язками. Це передбачає конвергенцію в деяких областях, яка відбувається органічно в міру поглиблення взаємозв'язку. Це означає для КНР, що її зростаюча сила не тільки дає можливість запропонувати іншим країнам шанс «причепитися до китайського потягу розвитку», але і те, що Китай повинен почати формувати міжнародні норми і правила саме тому, що його зростаюча інтеграція зі світом є вразливістю, поки ці норми є ліберально-демократичними, які забезпечує Захід [177].

Експерти із Ради з міжнародних відносин, досліджуючи стратегію Китаю щодо глобального управління, пишуть, що вона найбільш очевидна за чотирма основними напрямками. По-перше, Китай став лідером у галузі охорони здоров'я. Він значну увагу приділяє співпраці з ВОЗ і з 2010 року збільшив допомогу країнам, що розвиваються, в області охорони здоров'я. Так, Китай очолює глобальні зусилля з викорінення малярії в Східній Африці і зробив наймасштабніші заходи під час епідемії Ебола в Західній Африці в 2014 році. Однак Китай також просуває управління охороною здоров'я в різних ревізіоністських напрямках – Пекін часто діє в односторонньому порядку і розподіляє допомогу непрозоро, що відрізняється від підходу традиційних донорів. По-друге, Китай прагне стати лідером в області глобального управління Інтернетом і просуває «кіберсуверенітет» – ідею, що держава повинна здійснювати контроль над Інтернетом в межах своїх кордонів. У глобальному масштабі Пекін просуває свою версію кіберсуверенітету, яка

передбачає контроль і цензуру уряду. Тим часом китайські корпорації, такі як Huawei і CloudWalk, надали репресивним урядам Венесуели і Зімбабве інструменти спостереження, такі як технологія розпізнавання осіб, а «Цифровий шовковий шлях» повинен стати інструментом впровадження цілей КНР в цій сфері [124]. По-третє, в останнє десятиліття Китай перейшов від супротиву міжнародному співробітництву в області зміни клімату до підтримки. У 2015 році США закликали Китай до укладення юридично обов'язкового договору стосовно клімату. Через декілька років вже Пекін намагався врятувати угоду, в той час як інші, в тому числі США, її відкидали [124]. По-четверте, вони відзначають, що Китай дотримується як односторонніх, так і багатосторонніх підходів до фінансування розвитку. Китай заснував два нових інститути – «ІПШ» і АБП. В першому випадку Пекін діє за своїми власними стандартами; в іншому – приймаючи міжнародні стандарти [124].

Досліджуючи роль КНР в ООН, Дж. Фелтман із Інституту Брукінгса відзначає, що зростаючий вплив Китаю в цій організації пов'язаний з більш напористою зовнішньою політикою президента Сі Цзіньпіна і тим фактом, що внески Китаю в ООН стали поступатися тільки американським. Можна виділити дві пріоритетні галузі в рамках ООН для Пекіну. По-перше, традиційно зосереджений на діяльності ООН в галузі розвитку, Китай почав демонструвати силу в роботі по забезпеченню миру та безпеки [103, 1]. По-друге, С. Річардсон пише, що КНР стала більш активним в установах ООН, пов'язаних з правами людини. Під керівництвом Сі Цзіньпіна КНР не просто прагне нейтралізувати контроль над Китаєм правозахисними механізмами ООН, але також прагне нейтралізувати здатність цієї системи притягати до відповідальності уряди за серйозні порушення прав людини [152, 1]. Так, у червні 2020 року держави-члени Ради з прав людини прийняли запропоновану Китаєм резолюцію про «взаємовигідну співпрацю», яка фактично спрямована на зміну положення міжнародного права прав людини в рамках міждержавних відносин, ігнорує відповідальність держав щодо захисту прав особистості,

розглядає основні права людини як предмет переговорів і компромісу і не передбачає ніякої суттєвої ролі для громадянського суспільства [152, 2]. Однак Дж. Фелтман вважає перебільшеними побоювання, що Китай змінює ООН зсередини. Якими б не були його амбіції, Китай далекий від заміни США в якості наймогутнішої держави-члена [103, 1].

Досліджуючи ініціативу «Поясу і Шляху» автор із німецького аналітичного центру пише, що після приходу Сі Цзіньпіна до влади, еліта Китаю прийшла до висновку, що Китай зіткнувся з трьома основними проблемами: перша – надлишкові виробничі потужності і ослаблення імпульсу для швидкого економічного зростання, що вимагає більш широкого міжнародного співробітництва для більших зарубіжних ринків; друга – ослаблення світової економіки і потенційний регрес глобалізації, що викликало новий раунд регіонального співробітництва, такого як Регіональне всеосяжне економічне партнерство (ВРЕП); третьою була стратегія адміністрації Обама з відновлення балансу в Азії, яка привела до стратегічного відчуження між Китаєм і багатьма його сусідами, включаючи, Японію, В'єтнам і Філіппіни [193, 2]. Це можна назвати передумовами «ІПШ». Також вони відзначають, що «ІПШ» однозначно має геополітичну вагу. Основним міркуванням, що лежить в його основі, є зниження напруженості і зміцнення взаємної довіри з сусідніми країнами для забезпечення мирних умов для розвитку Китаю. Вважається, що більш тісні економічні і людські контакти допомагають як розсіяти ворожість, так і сприяти співробітництву в галузі безпеки. У цьому сенсі «ІПШ» сприяє збереженню сприятливого стратегічного простору для довгострокового розвитку Китаю [193, 3-4].

Е. Ратнер із Ради з міжнародних відносин, розглядаючи «ІПШ», виділяє її військові і геостратегічні чинники, хоча і пише, що вони вторинні по відношенню до економічних. По-перше, вони відзначають енергетичну безпеку. Так, диверсифіковані торгові маршрути для імпорту енергоносіїв, можливо, є найбільш прямою і безперечною стратегічною вигодою для Китаю. Пекін прагне побудувати дороги, порти і трубопроводи, які можуть вирішити

те, що китайські стратеги називають «малаккською дилемою» [151, 2-4]. Другим фактором є боротьба з тероризмом. Китайські офіційні особи стверджують, що економічний розвиток є важливою частиною будь-якої програми боротьби з тероризмом. У цьому контексті екстремізм в Сіньцзяні і сусідніх країнах вгасне в тій мірі, в якій «ІПШ» принесе робочі місця, освіту та більш високий рівень життя. Третім фактором є військова присутність за кордоном. Уряд Китаю активно шукає зарубіжні бази для розміщення збройних сил, а НВАК і Народна озброєна поліція розширяють діяльність в країнах «ІПШ». По-четверте, якщо «ІПШ» буде розвиватися, він сприятиме неліберальному регіональному порядку, при якому демократія і права людини підкорятимуться економічному зростанню і соціальної стабільності. Це означає, що Євразійський континент в цілому стане менш вільним і більш авторитарним. По-п'яте, проект збільшить примусовий потенціал КНР з питань безпеки. Е. Ратнер вважає, що Китай вже використовує «економічні батога і пряники», щоб змусити союзників і партнерів США скоротити співпрацю з Вашингтоном в сфері безпеки, наводячи приклади Південною Кореєю, Японії, країн АСЕАН, Греції [151, 2-4].

Лєвова частка матеріалів американських аналітичних центрів присвячена американо-китайським відносинам. В 2020 році аналітики із Ренд Корпорейшн писали, що Пекін як і раніше вважає, що США прагнуть спровокувати повалення правління КПК в Китаї. Більш того, Пекін передбачає, що Вашингтон лукавить в своїх обіцянках підтримати «політику одного Китаю» і продовжує перешкоджати домаганням КНР на острови в Південно-Китайському і Східно-Китайському морях [158, 8]. Лідери КНР переконані, що їхня країна знаходиться в тривалій конкуренції з США і що Вашингтон представляє серйозну загрозу для Пекіна, яка має двоякий характер. По-перше, КНР стикається із загрозою «жорсткої сили» у вигляді військової могутності та економічної ваги США. По-друге, КНР стикається із загрозою «м'якої сили» у вигляді ідей про права і свободи особистості, а також демократичних політичних інститутів західного типу [158, 9]. Аналізуючи ідею про «нової

моделі відносин між США і Китаєм як великих держав», аналітики пишуть, що Пекін прагнув зобразити свої двосторонні відносини з Вашингтоном як відносини між рівними, в яких США повинні більш шанобливо ставитися до китайським інтересам, будь то Тайвань, Південно-Китайське море тощо [158, 38].

Р. Хаас із Інституту Брукінгса виділяє наступні сили, які рухають вниз траєкторію відносин КНР і США. По-перше, Пекін незадоволений статусом-кво регіональної безпеки. Період, коли США використовували свою домінуючу силу для стримування конфліктів, підтримували відносно стабільний порядок безпеки і сприяли вільному ринку, а Китай був зосереджений виключно на економічному підйомі, закінчився. Ці негласні угоди також мали на увазі, що США будуть підтримувати неофіційні відносини з Тайванем, а Китай натомість не буде використовувати силу або погрожувати йому та примушуватися до об'єднання. Тепер вони відкрито порушують ці домовленості і не виявляють жодного інтересу до їх оновлення [120, 5-6]. По-друге, Китай стає творцем світових норм і першою незахідною державою в сучасній міжнародній системі, що має вагу і амбіції змінити правила міжнародного порядку [120, 7]. По-третє, зростає технологічна конкуренція США і Китаєм. За деякими оцінками, Китай скоро стане однією з провідних держав у таких технологіях, як штучний інтелект, робототехніка, зберігання енергії, мережі 5G, квантові інформаційні системи і, можливо, біотехнології. В американському стратегічному співтоваристві зростає занепокоєння з приводу того, що Пекін буде використовувати технологічні прориви в фундаментальних технологіях, таких як машинне навчання, для отримання переваг над військами США [120, 7]. По-четверте, між країнами посилюється ідеологічна та системна конкуренція. Навіть якщо Китай не прагне експортувати свою модель управління, його практика є прикладом для наслідування іншим країнам, особливо в той час, коли західна модель не виправдовує очікувань [120, 7-8].

Президент Ради з міжнародних відносин Р. Хаасс акцентує увагу на зростанні напруженості між США і Китаєм в період пандемії. У серпні 2020 року він писав, що китайсько-американська холодна війна, або навіть гаряча, якщо не неминуча, то стала більш імовірна, ніж кілька місяців тому. Причина цього, на його думку, криється головним чином в Китаї. По-перше, в останні роки китайська внутрішня і зовнішня політика став більш напористою і рішучою, що відобразилось у репресіях в Гонконзі, жорстокому поводженні з мусульманською меншістю, зіткненнях на неврегульованому кордоні з Індією, затопленні в'єтнамського судна в спірній території Південно-Китайського моря, регулярних демонстраціях військової могутності КНР поблизу Тайваню і островів Сенкаку. По-друге, напруженість викликана постійною крадіжкою Китаєм американської інтелектуальної власності, несправедливою торговельної практики і нарощуванням військової потужності. По-третє, китайська зовнішня політика стала більш агресивною під час пандемії, користуючись важкою ситуацією в самих США, або бажаючи відвернути увагу всередині країни від початкового неправильного поводження з вірусом і економічного спаду, посиленого пандемією [121].

Р. Блеквіл із Ради з міжнародних відносин охарактеризував американо-китайські відносини дев'ятьма тезами: 1. Китай прагне замінити США в якості найбільш важливою і впливовою країни в Індо-Тихоокеанському регіоні і домінувати в цьому регіоні. 2. Тактика Китаю з часом зміниться, його стратегічна мета не зміниться. 3. Вирішальним фактором, що визначає успіх Китаю в досягненні своєї стратегічної мети, є внутрішня, економічна, військова дипломатична сила і рішучість США, а не дії Пекіну. 4. США зі своїми союзниками і партнерами можуть успішно конкурувати з Китаєм, і не мають причин для внутрішнього песимізму. 5. США і Китай знаходяться на шляху до постійної конфронтації, яка в кінцевому підсумку може призвести до війни. 6. Тайвань – це «заряджена рушниця», спрямована в голови як КНР, так і США, і деякі в обох країнах і в Тайбеї не проти випробувати цей «спусковий гачок». 7. Ні Пекін, ні Вашингтон в даний час не зацікавлені в

використанні дипломатії, щоб зупинити потенційно катастрофічний спад в їх відносинах. 8. Між країнами не буде ніякої великої угоди по світовому порядку, ніякого стратегічного модус вівенді і прийнятих спільних правил, оскільки всі ці заходи не відповідають їх національним інтересам і цінностям. 9. Замість цього дві країни перебуватимуть на межі кризи протягом десятиліть, і тільки якісна дипломатія по обидва боки врятує їх від можливої трагедії [71].

Досліджуючи китайсько-російські відносини за правління Сі Цзіньпіна, автор із Інституту Брукінгса, стверджує, що з 2014 року вони характеризуються все більш міцним і прагматичним стратегічним партнерством. Після захоплення Росією і анексії Криму в Україні в 2014 році і подальших спроб Заходу ізолювати Росію, Путін все частіше звертався до Китаю, що дозволило Росії подолати ізоляцію і досягати успіхів на світовій арені. Росія і Китай є ревізійністськими державами в тій мірі, в якій вони обидва прагнуть створити пост-західний світовий порядок, в якому США більше не зможуть визначати фінансові та політичні контури. Незважаючи на те, що бачення Москви і Пекіна може відрізнятись, обидва прагнуть до світового порядку, більш сприятливого для авторитарних режимів, які цінують суверенітет і невтручання у внутрішні справи один одного [165, 2]. Автор відзначає політичну, енергетичну, військову і науково-технічну сфери як ключових аспектів співробітництва. Головний економічний інтерес Китаю в стосунках – нафта і газ. Так, Росія обігнала Саудівську Аравію в якості основного джерела імпорту нафти Китаєм у 2016 році, у 2014 році Росія і Китай підписали угоду будівництво газопроводу, який отримав назву «Сила Сибіру», а також Китай надав позику в розмірі 12 млрд. дол. і став партнером проекту «Ямал СПГ» [165, 4]. Військове співробітництво передбачає три основні напрями –військові навчання, військово-технічне співробітництво (включаючи продаж зброї) і контакти між військовими на високому рівні. Також автор відзначає розвиток технологічного співробітництва між державами, особливо в таких сферах: телекомунікації п'ятого покоління, штучний інтелект, біотехнології та цифрова економіка [163, 5-6]. Політичне

співробітництво КНР і Росії особливо проявляється на багатосторонніх форумах – ШОС, БРІКС і ООН. Завдяки ШОС, Росія і Китай успішно управляють своєю конкуренцією в Центральній Азії. БРІКС прагне інституціоналізувати себе як міжнародна організація, яка забезпечує альтернативу інститутам, в яких домінують США [165, 7]. Також важливим місцем є Рада Безпеки ООН, де Китай і Росія підтримують один одного, часто проти Заходу. Їх постійні місця і право вето дають їм важелі впливу в їх прагненні до світового порядку, який дає їм більше свободи дій і зміцнює їх концепцію суверенітету. Він відзначає основні регіони, в яких вони підтримують один одного – Балкани, Іран, Північна Корея і Сирія [165, 7].

Чи не найбільш актуальним питанням в китайсько-російських відносинах є підвищення їх до рівня повноцінного військово-політичного альянсу. Автор із Інституту Брукінгса П. Баєв пише, що хоча КНР і Росія є двома ключовими ревізіоністськими претендентами на позиції США у світі, авторитарні тенденції в їх режимах не роблять їх природними союзниками. В порядку денних режимів є глибокі відмінності, що підсилює фундаментальну геополітичну розбіжність, особливо під час пандемії. Так, Китай – зростаюча держава, яка прагне повернутися до траєкторії зростання після різкого спаду, викликаного пандемією, в той час як Росія може зануритися в ще один глибоку кризу, тому її керівництво змушене вдаватися до ревізіонізму з позиції слабкості. Глибокі культурні відмінності між найбільш впливовими елітними групами в Китаї і Росії перешкоджають спільним ініціативам, а структурна корупція, притаманна обом режимам, не сприяє кращій взаємодії. Китай перетворюється в кіберсверхдержаву і демонструє розумну стриманість в розгортанні цієї сили, в той час як Росія нерозважливо експериментує з використанням своїх обмежених кібер-можливостей. Особлива «дружба» Сі Цзіньпіна і В. Путіна не може служити надійною основою для подальшого вдосконалення партнерства. Китай набагато більше зацікавлений у вирішенні своїх торговельно-економічних проблем з США ніж в підтримці Росії, яка застрягла в конфронтації з Заходом, а Росія не може надати Китаю ніякої

підтримки в торгових війнах і очікує неухильного загострення американо-китайських відносин, бачачи в цьому конфлікті єдиний шанс вирватися з гострого кута протистояння з НАТО [65].

Мат'є Дюшатель із Європейської Ради з міжнародних відносин, досліджуючи відносини КНР і Росії, звертається до китайських вчених, які досить скептично відносяться до повноцінного альянсу між КНР і Росією. Так, Чжао Хуашен стверджує, що нинішній стан китайсько-російських відносин найкраще можна описати як «дружній нейтралітет», а загальна дружлюбність не створює союзу. Росії і Китаю на світовій арені вже міцно утвердилася – обидва вони є «незалежними стратегічними гравцями». Хоча партнерство має деякі характеристики союзницьких відносин, його можна описати як «гнучке партнерство», яке набагато краще служить інтересам обох сторін, ніж альянс: в таких відносинах менше зобов'язань, а це означає, що легше можна вирішити розбіжності [98]. Чэнь Юй пише, що хоча після західних санкцій Росія вимушена була зробити «поворот у бік Азії», Китай ніколи не замінить Європу в якості центру тяжіння російської зовнішньої політики через економічний (Росія не може втратити європейський ринок) і культурний фактор (росіяни культурно більш тяжіють до Європи, ніж до Китаю) [99]. Лю Фенхуа робить більш оптимістичний висновок щодо китайсько-російських відносин, стверджуючи, що ще не настав відповідний момент для створення альянсу [99].

Розглядаючи відносини між КНР і ЄС, західні аналітичні центри відзначають, що Європа знаходиться на початковій стадії нових дебатів про Китай [161]. За правління Сі Цзіньпіна Європа в цілому посилила свій підхід до Китаю з багатьох причин. До них відносяться: посилення авторитаризму, відмова від надій на конструктивну економічну реформу в Китаї, всебічна роль КПК в суспільному та економічному житті, екстерналізація найбільш проблемних політичних і економічних практик китайського уряду в рамках «ПШ», прискорення «техно-націоналістичного» порядку денного Пекіна через стратегію «Зроблено в Китаї 2025» і план «Китайські стандарти

2035» [161]. Завдяки об'єднанню найвпливовіших членів, ЄС в 2019 році зробив три основні кроки на зовнішньополітичній арені, які означають зміну ставлення до Китаю: По-перше, випустив «Стратегічний прогноз», в якому КНР була названа «системним суперником» і «стратегічним конкурентом», По-друге, ЄС завершив процес впровадження централізованого механізму перевірки та контролю китайських ПІІ. По-третє, щорічний саміт ЄС і Китаю в 2019 році, що відбувся через кілька днів після оголошення заходів з перевірки ПІІ, завершився жорсткою позицією ЄС, коли президент Європейської комісії Юнкер попросив китайських партнерів вирішити проблеми, такі як державні субсидії державним підприємствам і примусова передача технологій [133].

Досліджуючи китайські прямі інвестиції в Європі. Ф. ле Корр із Інституту Карнегі відзначає, що в сукупності вони почали сповільнюватися в порівнянні з піковим 2016 роком. У 2018 році китайські ПІІ в Європі скоротилися на 40% в порівнянні з 2017 роком і склали 22,5 млрд. дол. Частково ця тенденція до зниження пов'язана з меншою кількістю укладених або завершених «мегаугод», а багатомільярдні угоди були ключовою характеристикою загального обсягу ПІІ раніше [133]. Великобританія залишалася найбільшим європейським одержувачем китайських ПІІ в 2018 році, за нею йшли Швеція, Німеччина, Люксембург та Франція. З сукупним падінням ПІІ в 2018 році спостерігалось різке зростання інвестицій в більш різноманітний пул європейських країн: в Іспанії, Швеції, Люксембурзі, Данії, а також в Угорщині, Хорватії, Польщі та Словенії [133]. Також Ф. ле Ферр відзначає приклади політичного впливу, що чиниться економічною присутністю Китаю. Так, ЄС був вимушений пом'якшити заяву з приводу рішення Арбітражного суду 2016 року в Гаазі по справі Філіппін і Китаю через позицію Угорщини, Греції і Хорватії. Португалія, будучи основним одержувачем китайських ПІІ, неохоче підтримувала вимогу ЄС щодо процедур перевірки китайських інвестицій, називаючи їх «протекціоністськими». А у 2017 році Греція заблокувала заяву ЄС в Раді ООН з прав людини, що засуджує порушення прав людини Китаєм, – вперше ЄС не зміг виступити єдиним фронтом в КПЧ ООН [133].

Е. Смолл із Європейської Ради з міжнародних відносин визначає, що тертя Європи і КНР посилюються під час пандемії. Коли вірус вразив Ухань, ЄС надав Китаю майже 60 тонн медичних матеріалів і зробив це непомітно – за проханням Пекіна, але через кілька тижнів Європа піддалася шквалу китайської пропаганди та дезінформації. Пекін підігравав європейським популістам, а також проводив активну кампанію, яка включала скоординовані антиєвропейські пости в соцмережах, просування китайськими ЗМІ теорій змови про те, що вірус виник в США чи Італії, меседжі про те, що жителі Заходу втрачають віру в ліберальну демократію і ЄС довго не протримається [161]. Таким чином, під час пандемії КНР, користуючись відсутністю внутрішньоєвропейської солідарності, посилював розбіжності в країнах ЄС. Л. де Ферр також відзначав, що стратегія КНР щодо сіяння розбіжностей в Європі є навмисною, оскільки вона по-різному ставиться до членів ЄС і створює власні кола друзів з постійними контактами. З точки зору Китаю, країни Північної Європи є однією спільнотою, країни південної Європи – іншою; а до країн Центральної та Східної Європи застосовується підхід «17+1» [131].

В 2014 році А. Екман із Французького інституту міжнародних відносин писала, що Азія є пріоритетним напрямом зовнішньої політики Китаю, де він прагне, перш за все, забезпечити, свій статус регіональної держави [101, 11-12]. З приходом Сі Цзіньпіном до влади, китайська політика сусідства, яка була при Ху Цзінтао, придбала всебічний регіональний вимір. По-перше, відносини Китаю з його сусідами визначались економічними міркуваннями. Китай як ніколи потребує скорочення існуючої регіональної нерівності в межах країни. Таким чином, Пекін сподівається сприяти розвитку бідних провінцій, як шляхом передачі промисловості в бідні райони країни, так і шляхом сприяння транскордонній торгівлі. По-друге, КНР концентрується на економічних, енергетичних і безпекових інтересах в регіоні. Мета полягає в тому, щоб обмежити залежність від Близького Сходу і Африки, вирішити

проблема політично нестабільних регіонів. Ця політика сусідства відповідає міркуванням внутрішньої політики та політики безпеки.

Л. Форд із Інституту Брукінгса пише, що Китай прагне створити архітектуру безпеки, яка буде більш «азіатської», вільної від альянсів, в більшій мірі відповідає його інтересам внутрішньої безпеки і менш ліберальної. Ці амбіції не нові, але під керівництвом Сі Цзіньпіна Китай більш активно зосередився на тому, як реалізувати і інституціоналізувати своє бачення [104, 1]. КНР прагне до архітектури безпеки в Азії з яскраво вираженими п'ятьма характеристиками. По-перше, вона повинна забезпечувати обмежену безпекову роль США та інших країн, які Китай вважає «зовнішніми» по відношенню до регіону. Центральними елементами такої архітектури повинні бути організації, в яких немає США: ШОС, НВЗДА, АСЕАН+1, АСЕАН+3, Співробітництво Ланканг-Меконг [104, 4]. По-друге, вона мусить відкидати договірні союзи як легітимну організаційну структуру. Пріоритетом для Пекіну є створення «мережі партнерств». Особливо, Л. Форд відзначає рівень партнерства КНР з Росією, Пакистаном і Камбоджею [104, 9]. По-третє, вона повинна бути тісно інтегрована з азіатським економічним порядком. Китайське керівництво очікує, що «ІПШ» сприятиме економічному розвитку країн, що призведе до поліпшення рівня безпеки [104, 10]. По-четверте, вона мусить сприяти вирішенню проблем внутрішньої безпеки Китаю. За правління Сі Цзіньпіна Китай постійно акцентує увагу на «нетрадиційній безпеці», яка має на увазі тероризм і транснаціональну злочинність. Тому значну увагу Пекін приділяє співпраці з правоохоронними органами інших країн [104, 11]. По-п'яте, вона повинна відповідати ідеології і принципам КПК. Так, при Сі Цзіньпін Китай протидіє американській дискурсивній силі, і активізує зусилля в рамках механізмів неформального діалогу і каналів публічної дипломатії для забезпечення власної дискурсивної сили: Боаоський Азійський форум, форум «Сяншань», «Діалог азіатських цивілізацій» [104, 13].

Досліджуючи відносини КНР і Японії, «фабрики думок» США пишуть, що по відношенню до Японії Китай проводить жорстку націоналістичну політику [54, 18]. А. Ліфф із інституту Брукінгса, досліджуючи їх суперництво, особливо приділив увагу тертям в Східно-Китайському морі. З 2012 року політика КНР в Східно-Китайському морі була спрямована на те, щоб змусити Японію визнати існування спору і змінити сформований Японією статус-кво. Його діяльність відбувалася одночасно з дипломатичними зусиллями з примусу і остракізму Токіо, включаючи одностороннє заморожування двосторонньої дипломатії високого рівня на більш ніж два роки і глобальну кампанію за поданням Японії як ревізійної держави [137, 3]. Він акцентує увагу на використанні Пекіном своєї воєнізованої берегової охорони, а не Флоту НВАК, в Східно-Китайському морі [137, 3]. Така діяльність КНР має як мінімум три основні причини. По-перше, вдаючись до цих обмежувальних заходів, Китай уникає прямої провокації японських або американських збройних сил; по-друге, Пекін перевіряє на міцність договір Японії і США, шукаючи пробіли; по-третє, судна берегової охорони використовуються щоб скористатися перевагою юридичними обмеженнями і бажанням Японії застосовувати силу за межами однозначного «збройного нападу» [137, 3-4]. Таким чином, Китай, схоже, прийшов до висновку, що він може відстоювати свої претензії, використовуючи невійськові урядові суди, не побоюючись ескалації конфлікту або великих витрат [137, 4].

М. Соліс із Інституту Брукінгса також відзначає геоекономічну конкуренцію КНР і Японії в Азії і приходить до висновку, що є передчасним твердження, що Китай перевершив Японію в цьому напрямі [103, 3]. Якщо розглянути середньорічні показники інвестицій, можна зробити два основні висновки: 1) Китай і Японія після кризи швидко збільшили темпи своєї інвестиційної діяльності за кордоном, і 2) Китай швидко наздоганяє, але ще не обігнав Японію [103, 6]. В Південно-Східній Азії Японія випереджає КНР у фінансуванні інфраструктури з оцінкою незавершених проектів в шести країнах АСЕАН (Індонезія, Малайзія, Філіппіни, Сінгапур, Таїланд і В'єтнам)

в 367 млрд. дол. Вартість китайських незавершених інфраструктурних проектів в Південно-Східній Азії оцінюється в 255 млрд. дол., серед яких виділяється гідроелектростанція на річці Каян в Індонезії вартістю 17,8 млрд. дол. [103, 6]. А стратегія вільного Індо-Тихоокеанського регіону, яку Японія реалізовує спільно зі своїми партнерами – США, Індією, Австралією, протистоїть експансії КНР в рамках «ІПШ» [103, 7].

Розглядаючи відносини КНР і КНДР, Е. Альберт із Ради з міжнародних відносин зазначає, що Китай виступає за відновлення шестисторонніх переговорів (США, КНДР, Південна Корея, КНР, Росія, Японія) з денуклеаризації Північної Кореї. Хоча після ракетних випробувань Північної Кореї в листопаді 2017 року Китай закликав Північну Корею припинити дії, які посилюють напруженість на Корейському півострові, автор вважає, що каральні заходи Китаю були дещо стриманими, оскільки Пекін як і раніше підтримує тісні економічні зв'язки з Пхеньяном. Підтримка Китаєм КНДР забезпечує буфер між Китаєм і демократичним Півднем, де знаходиться близько тридцяти тисяч військових США. Привид сотень тисяч північнокорейських біженців також турбує Пекін. Хоча між КНР і КНДР оборонний альянс, Китай неоднозначно ставиться до своєї прихильності захисту Північної Кореї в разі військового конфлікту. Так, Е. Альберт пише, що при Сі Цзіньпіні китайське керівництво дало зрозуміти, що якщо Пхеньян ініціює конфлікт, він не буде виконувати свої договірні обов'язки і замість цього залишиться нейтральним. Він згоден з дослідницею Дж. Лінд, що хоча китайці, безумовно, вважали за краще б, щоб у Північній Кореї не було ядерної зброї, їх найбільшим побоюванням є крах режиму. В кінцевому підсумку Китай хоче гарантувати, що він буде грати впливову роль в будь-яких рішеннях, які будуть матеріалізуватися на Корейському півострові, для захисту своїх національних інтересів [62].

З 2013 року, на думку експерта з Ренд Корпорейшн Лі Джи Янга, у відносинах КНР і Південною Кореєю наступив новий етап. Головна його ознака – це прагнення Китаю перешкодити Сеулу сприяти зростанню сили

США в АТР [134, 8-9]. В лютому 2013 року багато експертів вважали, що відносини досягли найнижчої точки з моменту нормалізації. До 2015 року, проте, відносини вважалися найвищими з моменту нормалізації, кульмінацією чого стала присутність Пак Кин Хе на військовому заході Китаю, присвяченому Другій світовій війні. Але в 2016 році відносини знову загострилися. Коли Південна Корея розглядала розгортання протиракетного комплексу THAAD на своїй території, Китай чинив тиск на Південну Корею, щоб вона не розгортала свої сили на тій підставі, що такий крок підірве національну безпеку Китаю. Коли уряд Південної Кореї прийняв рішення про розміщення THAAD, у відповідь заходи Китаю привели до скорочення числа китайських туристів, які відвідують Південну Корею, скасування спрощених процедур подачі заяви на візу і блокування доступу на китайський ринок південнокорейських товарів і послуг. Використання Китаєм економічного примусу з приводу розгортання THAAD зробило південнокорейське суспільство більш критичним стосовно Китаю [134, 9-10]. Таким чином, вона робить висновок, що, по-перше, політика Китаю щодо Південної Кореї залежить від його амбіцій по відношенню до США. По-друге, Пекін навряд чи зробить будь-які дії по дестабілізації Пхеньяна [134, 14-15].

Експерти із Ренд Корпорейшн виділяють 4 фактори, які визначають бажання і потреби Китаю в більш активній взаємодії зі світом, що розвивається. По-перше, Китай, прагнучи підтримувати свій внутрішній економічний ріст, розглядає країни, що розвиваються, як тими, що володіють значним економічним потенціалом. По-друге, Китай вважає, що міжнародна система рухається до багатополярності, і бажає працювати з країнами, що розвиваються, для збільшення глобального впливу. По-третє, у міру того, як Китай інвестує за кордон, а його громадяни мігрують в інші країни, Пекіну необхідно активніше співпрацювати з країнами, що розвиваються, щоб забезпечити їх безпеку. По-четверте, зростаюча взаємодія Китаю з цими країнами запобігає стратегічному оточенню і знижує тиск та напруженість в

Північно-Східній Азії, яка викликана активізацією США в АТР і територіальними суперечками Китаю і Японії [159, 30].

Південно-Східна Азія, на думку аналітиків, є найважливішим регіоном, що розвивається, для КНР. Пекін сподівається, що більш тісна інтеграція з регіоном спонукатиме регіональних гравців прийняти зростаючий вплив Китаю, а також його територіальні претензії [159, 37]. Аналітики виділяють три основні інтереси КНР в Південно-Східній Азії: По-перше, заохочення і захист торгових, інвестиційних та інших зв'язків з регіоном для підтримки економічного зростання Китаю. По-друге, захист суверенітету і територіальної цілісності Китаю, в тому числі відстоювання домагань на острови Південно-Китайського моря, а також збільшення присутності і можливостей на морі. По-третє, підтримка регіональної стабільності і просування регіональної солідарності і співробітництва з Китаєм шляхом зведення до мінімуму небажаного впливу зовнішніх гравців і збільшення китайських контактів з регіоном [159, 41].

Експерти із Ренд Корпорейшн відзначають, що Пекін розглядає чотири країни Південно-Східної Азії – Індонезію, Малайзію, Таїланд і В'єтнам – як найбільш важливі держави для своїх інтересів. Так, Індонезія, Малайзія і Таїланд не зайняли тверду позицію по територіальним претензіям КНР в Південно-Китайському морі, підтримують дружні стосунки з Китаєм і входять до числа найбільших економік АСЕАН [159, 38-39]. Хоча В'єтнам пов'язує з Китаєм міцні економічні відносини і комуністична політична ідеологія, відносини між ними часто загострюються

Китай займається різними видами діяльності в ПСА. У політичному і економічному плані Пекін прагне до розширення співпраці зі своїми сусідами і регіональному впливу за рахунок розширення зв'язків і торгівлі. Ключовим аспектом відносин з Південно-Східної Азії є морське співробітництво і реалізація Морського Шовкового шляху XXI століття. Хоча Морський шовковий шлях простягається за межі Південно-Східної Азії, китайські стратеги вважають цей регіон вирішальним для успіху ініціативи. Китайські

експерти визнають, що здатність Пекіна врегулювати територіальні суперечки в Південно-Китайському морі має вирішальне значення для реалізації морського шовкового шляху [159, 46-48]. У військовій сфері Китай активізував свою регіональну участь за рахунок обміну на високому рівні, продажі зброї, спільних навчань, а також гуманітарних операцій та операцій з надання допомоги при стихійних лихах. Так, аналітики відзначають, що при Сі Цзіньпіні значно зросли військові контакти КНР з Тайландом, а М'янма стала основним покупцем китайської зброї [159, 62-63].

Дж. Стромсет із Інституту Брукінгса, досліджуючи зовнішню політику КНР в Південно-Східній Азії, виокремлює три головних інструмента досягнення своїх інтересів. Першим інструментом є «державне економічне будівництво» (economic statecraft), що передбачає торгово-інвестиційне співробітництво в рамках «ІПШ» і механізму співпраці Ланканг-Меконг. По-друге, КНР використовує м'яку силу, яка передбачає активізацію зв'язків з китайською діаспорою. Третім інструментом є жорстка сила Пекіна – будівництво островів і мілітаризація в Південно-Китайському морі [166, 3-4]. Стратегію Китаю в Південно-Китайському морі аналітики із Ренд Корпорейшн називають «розділяй і володарюй»: заохочувати країни АСЕАН, у яких немає суперечок з Китаєм, залишатися в стороні і мати справу з суперниками на двосторонній основі. Китай діє обережно, щоб не допустити об'єднання країн АСЕАН проти КНР. Щоб послабити занепокоєння регіону з приводу військової потужності Китаю, Пекін вирішив використовувати свою берегову охорону, а не ВМС НВАК, як сили в захисті територіальних претензій Китаю [159, 49-52].

Досліджуючи південноазіатський вектор зовнішньої політики КНР, автори із Ренд Корпорейшн відзначають, що Південна Азія стає все більш важливою для КНР як ключовий наземний і морський вузол. Найбільшим конкурентом Китаю вони називають Індію, хоча країни залишають партнерами в багатьох галузях. Хоча вони змагаються за вплив в Південній і Центральній Азії, Китай також розглядає Індію як частину морського

шовкового шляху. Найбільша загроза Китаю в регіоні виходить з Афганістану, який є осередком екстремізму, виробництва наркотиків, і знаходиться поряд з Сінцзяном [159, 121-123].

Пакистан є головним союзником, «стрижнем політики Китаю щодо Південної Азії», з трьох причин: для забезпечення внутрішньої стабільності Китаю; врівноваження Індії; захист зростаючих економічних інтересів Китаю, включаючи охорону торгових і транспортних маршрутів, і захист громадян КНР [159, 124]. Хоча відносини між Пекіном і Нью-Делі помітно покращилися, основні проблемні області зберігаються – залишаються значна взаємна недовіра і неврегульовані прикордонні суперечки. В геополітичному плані вона може бути єдиним довгостроковим азіатським суперником Китаю. Тому геостратегічна цінність Пакистану для Китаю полягає в тому, щоб врівноважити Індію [159, 126-127]. Автори стверджують, що хоча Китай розглядає Пакистан як протизвагу Індії, Пекін не зацікавлений в посиленні напруженості або військового конфлікту між Пакистаном і Індією [159, 127]. З точки зору Китаю, Пакистан повинен грати ключову роль як у підтримці стабільності і миру в регіоні, так і в активному розвитку економічних відносин Китаю з регіоном. Пекіну потрібен уряд в Ісламабаді, який би забезпечував стабільність всередині Пакистану, а також допомагав би стабілізації Афганістану. Китай також хоче, щоб Пакистан ладнав з Нью-Делі і утримувався від провокацій, включаючи підтримку терористичних організацій в Індії та інших країн [159, 127].

Експерт Інституту Брукінгса Т. Мадан також підтверджує, що не зважаючи на спроби КНР і Індії налагодити взаємодію один з одним і стабілізувати відносини, серйозні проблеми продовжують вимальовуватися по всьому спектру відносин, роблячи їх конкурентними і потенційно конфліктними. Аналізуючи індійсько-китайські відносини при Сі Цзіньпіна, вона схиляється, що фактор Моді є більш визначальним, ніж фактор Сі Цзіньпіна. Хоча в Китаї покладали надії на Моді як на дружнього політика, незабаром стало ясно, що обидві сторони не можуть перескочити через

перешкоди, які заважали відносинам в минулому. Індія з підозрою дивилася на те, що вона розглядала як односторонню спробу змінити статус-кво на спірному кордоні у вересні 2014 року, а також на поглиблення відносин Китаю з Пакистаном через Китайсько-пакистанський економічний коридор. Китай, зі свого боку, був незадоволений спільним баченням США та Індії «Вільного і відкритого Індо-Тихоокеанського регіону», а також включення Японії в число постійних учасників щорічних американо-індійських морських навчань. За цим послідували два роки напруженості в китайсько-індійських відносинах, коли різні діалоги були припинені, а тон відносин загострився, що призвело до криз на кордоні двох держав [139, 2-3]. Серед важелів впливу КНР на Індію, автор виділяє: тиск на кордоні, співробітництво з Пакистаном, діяльність КНР в ключових міжнародних організаціях, зокрема в Радбезі ООН, і тиск на конкретні сектори індійської економіки (фармацевтичний сектор, який залежить від імпорту активних інгредієнтів із Китаю) [139, 4].

Також аналітичні центри відзначають, що при Сі Цзіньпіні вплив КНР в Південній Індії різко зріс. Ключові держави, які традиційно віддавали пріоритет Нью-Делі і залишалися в його стратегічної орбіті, включаючи Бангладеш, Мальдіви, Непал і Шрі-Ланку, все частіше звертаються до Пекіну задля задоволення їхніх потреб. Китай вміло застосував дипломатичні, економічні інструменти та інструменти безпеки для поглиблення співпраці з країнами регіону. Так, з Бангладешем була лібералізована торгівля, він був залучений до «ІПШ», була укладена угода з будівництва терміналу в аеропорту в Даці, що викликало тривогу в Нью-Делі; Мальдівські о-ви накопичили величезний борг через проєкти «ІПШ»; Непал також був залучений до «ІПШ», і держави зміцнили оборонні зв'язки на тлі територіальних суперечок Індії та Непалу; а Шрі-Ланка є ключовою державою Морського Шовкового шляху XXI століття. Таким чином, всі ці події є викликом для Індії [117].

В останнє десятиліття Пекін приділяв більше уваги Океанії, а Сі Цзіньпін став першим лідером КНР, який відвідав тихоокеанську країну в регіоні, крім

Австралії та Нової Зеландії [159, 75]. Декілька факторів стимулюють взаємодію Китаю з регіоном. У політичному плані Китай прагне заручитися міжнародною підтримкою, сприяти політичному і економічному співробітництву і ізолювати Тайвань. Ключові морські торгові шляхи Китаю також проходять через Океанію, і китайці побоюються, що острови в цьому регіоні можуть служити «ланцюгом оточення» Китаю. З економічної точки зору Пекін зацікавлений в природних ресурсах Океанії, такими як залізна руда Австралії, природний газ Папуа-Нової Гвінеї [159, 76]. Д. Гроссман із Ренд Корпорейшн зазначає цілі, які переслідує КНР в Тихому Океані: подальша ізоляція Тайваню (у вересні 2019 КНР успішно переконала Соломонові Острови і Кірібаті переключити дипломатичне визнання з Тайваню на КНР), просування «ІПШ», конвертація політичного і економічного впливу в безпековий (інтерес до будівництва військових баз в Вануату і Фіджі, спроба орендувати один з Соломонових островів), співпраця в боротьбі з підвищенням рівня моря [119]. В регіоні Китай віддає пріоритет Австралії і Нової Зеландії, з якими у нього всеосяжні стратегічні партнерські відносини, тому що ці дві країни є найбільшими геополітичними та економічними гравцями в регіоні.

Австралію все ж таки Китай вважає більш важливою, усвідомлюючи її роль союзника США в АТР. Аналізуючи китайсько-австралійські відносини при Сі Цзіньпін, Н. Кассам із Інституту Брукінгса відзначає їх крах до 2020 року. Якщо в 2014 році лідери двох країн урочисто в Австралії оголосили про укладення угоди про вільну торгівлю і переходу відносин на всеосяжне стратегічне партнерство, то у 2020 році напруженість між країнами різко загострилася. Австралія закликала до незалежного розслідування походження COVID-19, Китай у відповідь ввів санкції на сільськогосподарську продукцію Австралії, Канберра критикувала Пекін за їх політику по відношенню до Гонгконгу і уйгурів, виключила Хуавей з розробки мереж 5G. До 2020 року відносини КНР і Австралії характеризувалися двома змінами: Китай став все більш наполегливим у досягненні своїх цілей; а Австралія стала більш

наполегливою в своєму спротиві. Ряд економічних і політичних санкцій є прикладом того, як КПК перевіряє Австралію на міцність. Замість того, щоб змінити думку Австралії щодо проблеми Хуавей, Пекін прагнув ізолювати Австралію в своєму рішенні і продемонструвати Великій Британії та Німеччині, про те, що прийняття аналогічних рішень спричинить за собою наслідки. Таким чином, Пекін використовує тактику «розділити і ізолювати». Експерт зазначає, що дані заходи КНР не можна назвати успішними. Так, переважна більшість австралійців вважали, що уряд повинен знайти інші ринки, політики обох партій регулярно публічно критикували поведінку Пекіна, а ідея піти назустріч Китаю або спроба поліпшити відносини розглядається як різновид поступливості [129].

Аналізуючи центральназітський вектор КНР за правління Сі Цзіньпіна, західні аналітичні центри пишуть, що у політичному і економічному плані Пекін прагне до розширення співпраці зі своїми сусідами і регіональному впливу за рахунок розширення зв'язків і торгівлі в рамках «ПШ». У військовому відношенні Китай збільшив кількість спільних навчань в 2013 році з одного-двох років до п'яти в тому році. Приблизно з 2010 року кількість відвідувань на високому рівні також збільшилася [159, 90-91]. Аналітики із Ренд Корпорейшн відзначають, що в Центральній Азії, у Пекіна чотири основних інтересу: забезпечення внутрішньої стабільності і національної єдності Китаю; підтримка миру, передбачуваності і секуляризму в регіоні; посилення впливу Китаю і обмеження впливу інших зовнішніх держав; просування і захист економічних інтересів Китаю в регіоні і за його межами [159, 93]. Китай розглядає Центральну Азію як невід'ємну частину стабільності і розвитку своїх західних регіонів. Ключовим політичним механізмом в Центральній Азії є ШОС, який Пекін використовує для демонстрації зростаючого впливу. Більш того, Китай використовує цю організацію для обмеження впливу зовнішніх держав, таких як США [159, 99]. Багатосторонність ШОС і двостороння військова взаємодія дозволяють Пекіну створювати образ великої військової держави без загрози для партнерів і

сусідів Китаю. Але всі безпекові зусилля Китаю бліднуть у порівнянні з набагато більшою військовою присутністю Росії. Експерти відзначають, що військова активність Китаю в Центральній Азії як при Сі Цзіньпіні, так і до нього, обмежена, і характеризувалася головним чином маломасштабними заходами [159, 115].

С. Торнтон із Інститута Брукінгса пише, що за Центральну Азію розгортається нова «велика гра», в якій беруть участь КНР, Росія, Туреччина. Іран, Індія, а також США і ЄС [175, 2]. Вона акцентує увагу на тому, що завдяки економічним і дипломатичним зусиллям Китаю вдалося завоювати популярність серед місцевих еліт країн Центральної Азії, але серед громадськості цих країн йому не вдалося створити позитивний імідж. Є кілька чинників, що лежать в основі цих труднощів. По-перше, в молодих державах Центральної Азії популярні націоналістичні настрої, тому підтримку незалежності і свободи дій високо цінується громадськістю. Ще одним важливим фактором, що перешкоджає дипломатії м'якої сили Китаю, є традиційні культурні зв'язки Росії з Центральною Азією в поєднанні з настороженим поглядом Москви на китайську експансію. Третя проблема для публічного іміджу Китаю – відношення до мусульманських етнічних меншин у Сінцзяні, в тому числі до казахів, киргизів і таджиків [175, 5].

Досліджуючи зовнішню політику КНР на Близькому Сході, західні «фабрики думок» відзначають, що до 2015 року цей регіон став для Китаю більш важливим, ніж коли-небудь раніше. На думку аналітиків Ренд Корпорейшн у Пекіну є три основних інтереса в цьому регіоні: 1) підтримання доступу Китаю до енергоресурсів, захист торгових шляхів, китайських інвестицій і забезпечення безпеки громадян КНР; 2) підвищення статусу і впливу Китаю в регіоні, що має геостратегічне значення; 3) забезпечення безпеки в нібито віддаленому за межами КНР регіоні повинно сприяти збереженню внутрішньої стабільності Китаю, захисту його суверенітету і територіальної цілісності [159, 151].

Китай не прагне кинути виклик або протистояти США на Близькому Сході [159, 148]. Він може бути єдиною великою державою, яка знаходиться в хороших відносинах з усіма державами Близького Сходу, включаючи Саудівську Аравію, Іран, Ізраїль, Сирію [159, 155]. На Близькому Сході ключовою державою для КНР є Іран. При цьому Китай також намагався підтримувати в цілому дружні відносини в усьому регіоні. Він успішно врівноважує міцні відносини з двома основними суперниками на Близькому Сході – Іраном і Саудівською Аравією [159, 155]. КНР вважає за краще ієрархічний характер партнерств, в якому він ставить відносини з всеосяжними стратегічними партнерами вище інших. Коли Сі Цзіньпін відвідав ОАЕ в 2018 році, щоб підняти відносини Китаю з цією країною до найвищого рівня, він продемонстрував, що це є центральною опорою близькосхідної політики Китаю. Навпаки, коли катарський емір Хамдан Аль Тані відвідав Пекін в січні 2019 року, Китай не поліпшив відносини, а швидше заявив, що хоче продовжити роботу в рамках, встановлених в рамках стратегічного партнерства 2014 року. Це свідчить про сприйняття Китаєм Катару як менш важливого, ніж ОАЕ [138, 13-14]. Також експерти стверджують, що Китай перебуває в «режимі навчання» на Близькому Сході, і що Китай, схоже, задоволений своєю пасивною роллю [138, 5]. Водночас Дж. Фултон із ЄРМВ стверджує, що такі ініціативи як «ІПШ», «1+3+2» створюють виклик пануванню США в регіоні. Він відзначає такі вадливі тенденції у відносинах КНР з Близьким Сходом в умовах зменшення американського впливу в регіоні: Китай є основним покупцем нафти і природного газу у близькосхідних експортерів; керівництво КНР замислюється над розширенням військової присутності через можливості США перекрити енергопостачання в Китай; при Сі Цзіньпіні Китай став найбільшим торговим партнером регіону; монархії затоки були основними джерелами контрактів на будівництво інфраструктури; китайські фірми беруть активну участь в проектах з ядерної, сонячної, вітрової та гідроенергетиці на Близькому Сході;

телекомунікаційні компанії в Бахреїні, Єгипті, Кувейті, Саудівській Аравії і ОАЕ уклали угоди з Huawei для створення мереж 5G [138, 11-13].

Особливе значення для КНР має Африка. У політичному плані тісні відносини з африканськими країнами забезпечують Китаю міжнародну легітимність і підтримку ряду політичних питань. Китай підтримує постійну політичну і економічну взаємодію на високому рівні з африканськими країнами як на двосторонній, так і на багатосторонній основі через Форум китайсько-африканського співробітництва. Більш того, Китай пропонує себе в якості моделі, якій африканські лідери можуть наслідувати, а також прагне мати африканських союзників в ООН, де голоси африканців допомагатимуть антикитайським резолюціям в органах ООН з прав людини [159, 176]. З економічної точки зору Пекін зосередив свої зусилля на отриманні доступу до природних ресурсів, створення ринків для китайських товарів і використання переваг низьких витрат на робочу силу. У військовому відношенні була відкрита перша китайська іноземна база в Джибуті; з 2000 року Китай продає зброя, бере участь в спільних та миротворчих операціях. Експерти відзначають, що у Китаю інший підхід до питань безпеки в Африці, ніж у США. У той час як обидва прагнуть захистити своїх громадян від насильства, Сполучені Штати зацікавлені в пом'якшенні і стримуванні загроз, щоб вони не доходили до території США, в той час як Китай в основному зацікавлений в усуненні загроз своїй економічній діяльності в регіоні.

Китай розвиває зв'язки з африканськими збройними силами, а також бере участь в декількох миротворчих місіях ООН в регіоні, [159, 171-173]. Аналітики із Ренд Корпорейшн виділяють чотири основних інтереси КНР в Африці: 1) доступ до природних ресурсів, особливо до нафти і газу; 2) експортні ринки для китайських промислових товарів; 3) міжнародна політична легітимність як світової держави, включаючи визнання Пекіна в якості єдиного китайського уряду, і визнання принципу невтручання у внутрішні справи суверенних держав; 4) політична стабільність, захист громадян КНР і відстоювання економічних і комерційних інтересів [159, 174].

Як пишуть експерти, «китайська феєрія щедрості», яка відбувається на китайсько-африканських самітах, підкреслює асиметричний характер відносини. Китай здійснює значний контроль над процесом і встановлює порядок денний, декларації та результати [159, 180].

Китай підписав ряд угод про політичне партнерство з низкою африканських держав. Експерти називають ПАР основним партнером на континенті. Завдяки сильному фінансовому сектору, верховенству закону і інфраструктурі він є кращим місцем для китайського бізнесу і служить воротами на решті континент. Також ПАР є регіональним лідером і активним в ряді регіональних організацій, включаючи Африканський союз. Іншими ключовими партнерами для КНР в регіоні називаються Алжир, Ангола, Екваторіальна Гвінея, Ефіопія, Кенія, Нігерія і Республіка Конго. Також експерти відзначають відносини з Танзанією, яка стала важливим партнером Китаю в військових справах, а два з трьох спільних військових навчань Китаю в Африці були проведені з Танзанією [159, 182-183].

Розглядаючи зовнішню політику КНР в Латинській Америці і Карибському регіоні, експерти із Ренд Корпорейшн стверджують, що це найменш важливий регіон, що розвивається, для Китаю. У Китаю в Латинській Америці є три основних інтереси: солідарність і співробітництво з країнами, що розвиваються, для сприяння баченню Китаю багатопольярного світу, включаючи підтримку Китаєм більшої ролі Латинської Америки в міжнародних справах і підтримку Латинською Америкою міжнародних ініціатив Китаю; економічна торгівля та інвестиції для підтримки економічного зростання Китаю; міжнародна політична легітимність, включаючи визнання Пекіна в якості єдиного представника Китаю (принцип єдиного Китаю), визнання принципу невтручання у внутрішні справи суверенних держав і підтримку суверенітету і територіальної цілісності Китаю [159, 218-219].

Венесуела, Бразилія і Аргентина є пріоритетними країнами для політичного, економічного і військового співробітництва в Латинській

Америці. Найбільше Китай «переплетений» з Венесуелою, а Бразилія виступала скоріше як важливий партнер в багатосторонніх ініціативах до приходу Болсонару до влади [159, 224-225]. При Сі Цзіньпіні традиційний характер економічних відносин між Китаєм і регіоном перетворився в більш широкий набір інструментів і відносин. Хоча китайські політичні банки сповільнили свої інвестиції з 2016 року, загальні економічні відносини залишаються міцними з урахуванням інших заходів. Китайські компанії перейшли від інвестування виключно в видобувні сектори до послуг та інфраструктурі, наприклад, в електроенергетику, Інтернет, залізницю і портові проекти. Дедалі більше країн регіону приєдналися до «ІПШ» і, як у випадку Еквадору, Болівії, Бразилії, Чилі та Перу, приєдналися АБП [149, 3]. Незважаючи на деяку диверсифікацію, в основі економічних відносин лежить «традиційна схема»: країни регіону продають Китаю сировину (нафта, метали і продукти харчування), а Китай – промислові товари і технічні послуги. Для того, щоб цей механізм процвітав, Китай направляє більше своїх інвестицій на подолання основних транспортних проблем і прогалин в логістиці Латинської Америки [149, 3]. Також експерти зазначають, що незважаючи на посилення торгових і інвестиційних зв'язків Китаю з Латинською Америкою, він все ще серйозно програє США в м'якій силі, а саме у впливі на ЗМІ і громадянське суспільство регіону [180].

Висновки до Розділу 3

Західні експерти сходяться на тому, що уповільнення економічного зростання в Китаї є найбільшою проблемою, яка нависла над правлінням Сі Цзіньпіна, а основним рушієм активної політики КНР в країнах, що розвиваються, є потреба збереження свого правління і протидія загрозам КПК. Сі Цзіньпін вимушений робити чіткі кроки, щоб зміцнити свої позиції серед конкуруючих еліт, зміцнити свій імідж в народі і захистити державу від економічного спаду. З 2004 році наступив новий етап великої стратегії КНР, який експерти із «Ренд Корпорейшн» називають «відродженням». Діяльність

збройних сил КНР розширюються пропорційно зростаючої глобальної ролі Китаю і його прагненню бути регіональною державою. На думку експертів «Ренд Корпорейшн», основними концепціями військової стратегії КНР є «активна оборона» і «локальна інформатизована війна», а також «безконтактна війна», кібервійна та інформаційні операції.

Незважаючи на те, що Китай задоволений глобалізацією, експерти стверджують, що у китайського уряду багато претензій до світового порядку, що пов'язано з прихильністю КПК своєї версії марксистсько-ленінського соціалізму. Пекін вважає, що глобальний порядок побудований в інтересах його західних засновників, а також неохоче приймає глобальну проекцію західних норм. Досліджуючи ініціативу «Поясу і Шляху», експерти відзначають, що її передумовами є ослаблення імпульсу для швидкого економічного зростання, ослаблення світової економіки і потенційний регрес глобалізації та політика ребалансування США в АТР. Також, на думку експертів, геостратегічні чинники «ІПШ» вторинні до економічних.

Досліджуючи відносини КНР і США, експерти стверджують, що їх суперництво є не боротьбою між окремими блоками, як за часів холодної війни, а змаганням за глобалізований світ. Пропонуючи «нову модель відносин між США і Китаєм як великих держав», Пекін прагнув зобразити свої двосторонні відносини з Вашингтоном як відносини між рівними, в яких США повинні більш шанобливо ставитися до китайським інтересам. Відносини з європейськими країнами також погіршилися, особливо під час пандемії, коли Китай, користуючись відсутністю внутрішньоєвропейської солідарності, посилював розбіжності в країнах ЄС. Що стосується російсько-китайських відносин, то з 2014 року вони характеризуються все більш міцним і прагматичним стратегічним партнерством. Але хоча КНР і Росія є двома ключовими ревізіоністськими претендентами на позиції США у світі, авторитарні тенденції в їх режимах не роблять їх природними союзниками. Л. Форд із Інститут Брукінгса стверджує, що Азія є пріоритетним напрямом зовнішньої політики Китаю, де він прагне, перш за все, забезпечити, свій

статус регіональної держави. що Китай прагне створити архітектуру безпеки, яка буде більш «азіатської», вільної від альянсів, в більшій мірі відповідає його інтересам внутрішньої безпеки і менш ліберальної. Американські «фабрики думок» відзначають, що в Північно-Східній Азії Китай проводить жорстку націоналістичну політику по відношенню до Японії, а Китай хоче гарантувати, що він буде грати впливову роль в будь-яких рішеннях, які будуть матеріалізуватися на Корейському півострові. Південно-Східна Азія, на думку експертів, є найважливішим регіоном, що розвивається, для КНР. Аналітики «Ренд Корпорейшн» відзначають, що Пекін розглядає чотири країни Південно-Східної Азії – Індонезію, Малайзію, Таїланд і В'єтнам – як найбільш важливі держави для своїх інтересів. В Південній Азії найбільшим конкурентом Китаю є Індія, хоча країни залишають партнерами в багатьох галузях, а Пакистан є головним союзником – «стрижнем політики Китаю щодо Південної Азії». За Центральну Азію розгортається нова «велика гра», в якій беруть участь і КНР. Близький Схід став для Китаю більш важливим, ніж коли-небудь раніше, але Китай не прагне кинути виклик або протистояти США на Близькому Сході. В Африці експерти називають ПАР основним партнером Пекіну, а Венесуела, Бразилія і Аргентина є пріоритетними країнами для політичного, економічного і військового співробітництва в Латинській Америці. Латинська Америка є найменш важливим регіоном, що розвивається, для Китаю.

РОЗДІЛ 4.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА КНР ЗА ПРАВЛІННЯ СІ ЦЗІНЬПІНА У ДОСЛІДЖЕННЯХ РОСІЙСЬКИХ АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ

Російські аналітичні центри здебільшого висвітлювали наступні проблеми зовнішньої політики КНР: внутрішні чинники зовнішньої політики, концептуальні засади зовнішньої політики, військова стратегія, роль Китаю у світовому порядку і глобальному управлінні, ініціатива «Поясу і Шляху», відносини з США, російсько-китайські відносини, європейський вектор, зовнішня політика КНР в Північно-Східній Азії і Південно-Східній Азії, центральноазіатський вектор, а також «м'яка сила» зовнішньої політики КНР.

У 2015 році російські експерти В. Міхеєв, С. Луконін і С. Чже в спільній статті відзначали, що головні тренди розвитку КНР – це, по-перше, наростання внутрішньополітичної напруженості в умовах боротьби з корупцією, і протидія цьому, хоча й прихована, з боку партійних і військових еліт. По-друге, зовнішня експансія – як спроба компенсації внутрішніх політичних і економічних проблем. В умовах наростання антикорупційної боротьби китайська політична еліта розколюється, а в оточенні Сі Цзіньпіна з'явилися побоювання щодо можливого замаху на лідера. Автори відзначили наступні відповіді Сі Цзіньпіна на ці виклики: закон про національну безпеку, новий підхід до темпів зростання ВВП (акцент на якісні показники розвитку), а військово-політичній сфері Сі Цзіньпін проводить лінію на «діалог і твердість» і «повернення Китаю світового історичного визнання». Однак оскільки цих кроків виявилось недостатньо, Сі Цзіньпіну необхідний був великий стратегічний позитив, в ролі якого виступив Економічний пояс Шовкового шляху. Як стверджують експерти, «ПП» спрямована на досягнення певних цілей: сприяння економічному розвитку внутрішніх районів Китаю (перш за все СУАР і Внутрішньої Монголії); створення ринку збуту для китайських товарів; підтримку експансії китайського капіталу в

країнах ЦА, ЦСЄ, Закавказзя; забезпечення попиту за межами Китаю на продукцію надлишкових потужностей; збільшення виробництва високотехнологічної продукції; забезпечення транзитних торгових шляхів до Європи (в обхід завантажених морських); розширення інтернаціоналізації юаня і збільшення його частки у світовій фінансовій системі; формування зони дії китайських стандартів [36, 9-10].

Співробітник ІМД МДІМВ К. Арапова виділяє три ключових виклики для китайської економіки під дією яких формується стратегія взаємодії з міжнародними партнерами. По-перше, відбувається вичерпання потенціалу експортно орієнтованої моделі економічного зростання, тому необхідно перехід до моделі, рухомої внутрішнім споживанням. По-друге, існує загроза зростання внутрішньої соціальної напруженості внаслідок досягнення межі продуктивності праці, поступового перетворення трудомістких виробництв в капіталомісткі, активного впровадження в виробничий процес робототехніки і працезберігаючих технологій, прискорення урбанізації та індустріалізації. Третьою проблемою є загострення проблем забезпечення продовольчої безпеки внаслідок урбанізації та зростання населення [1, 77]. Як заходи щодо зниження соціальної напруженості і забезпечення стійкого зростання доходів надлишкової менш кваліфікованої робочої сили К. Арапова називає створення надійних і стабільних каналів її експорту. Вона зазначає зміни при Сі Цзіньпіні в характері нарощування експорту, участі в інтеграційних процесах та інвестиційної експансії. Так, при Сі Цзіньпін нарощування експорту розглядаються не як самоціль, а як способи розширення експорту китайської робочої сили, в першу чергу порівняно малокваліфікованої [1, 81]. В економічній інтеграції пріоритет віддається підвищенню якості інтеграційних угод, що передбачає більш інтенсивне скасування нетарифних обмежень у торгівлі товарами, лібералізацію торгівлі послугами, усунення обмежень при переміщенні капіталу [1, 81]. Інвестиційна експансія характеризується тим, що її структура змінилася на користь високотехнологічних секторів економіки, орієнтованих на кінцеве споживання, що забезпечує швидкий і ефективний

доступ до дефіцитних технологій. Також здійснюються інвестиції в інфраструктуру, що створює передумови для експорту конкурентоспроможних китайських технологій і надлишкової некваліфікованої робочої сили. Паралельно з розширенням інвестицій у високотехнологічні сектори і об'єкти інфраструктури за кордоном китайський бізнес збільшує вкладення в сільське господарство, що також створює додатковий канал експорту щодо надмірної низькокваліфікованої робочої сили. В інвестиційній політиці Китаю чітко простежується афро-азіатський вектор. Чим нижче рівень економічного розвитку країни-партнера, тим більш активна там інвестиційна діяльність китайських корпорацій [1, 82].

Також слід відзначити китайську стратегію «подвійної циркуляції» як нову модель економічного розвитку Китаю за правління Сі Цзіньпіна, яка досить часто згадується експертами РРМС. У довгостроковій перспективі ця стратегія націлена на усунення залежності китайської економіки від зарубіжних ринків і технологій [30]. У середині країни стратегія «подвійної циркуляції» спрямована на поліпшення інвестиційного клімату за рахунок проведення реформ, стимулювання внутрішнього споживання, в тому числі за допомогою розвитку системи соціального забезпечення, на активну політику імпортозаміщення з метою зниження вразливості країни перед заходами економічної війни з боку США. Забезпечення якості економічного зростання, зниження нерівності і боротьба з бідністю, подальша урбанізація і модернізація економіки декларуються в числі найважливіших пріоритетів, відсуваючи на другий план темпи зростання ВВП [20]. Роль «зовнішньої циркуляції» є допоміжною, але все ж важливою, оскільки ряд галузей китайської економіки залежні від зовнішніх ринків, іноземної сировини і технологій. Таким чином, успіх Китаю залежить від складної і багаторівневої економічної дипломатії, інструментарій якої сильно розрізняється по відношенню до різних груп країн [20].

Аналізом зовнішньополітичних ідей Сі Цзіньпіна займалися такі російські експерти, як І. Денісов. С. Кузнєцов, стверджуючи, що основу

зовнішньої політики Китаю складають висунуті Сі Цзіньпіном ідеї, зводять їх до восьми концептуальних положень. По-перше, слідуючи реалізовувати будівництво «співтовариства єдиної долі» на основі принципів «тривалого миру», «загальної безпеки», «спільного процвітання», «відкритості та відкритості», «чистого і прекрасного світу». По-друге, «зовнішньополітичними ідеями соціалізму з китайською специфікою нової епохи» є: керівна роль КПК, ідея великого відродження китайської нації, дипломатія великої держави, принцип неупередженості та справедливості при реформі системи глобального управління, концепція серцевинних інтересів, просування «ИПШ» як матеріального вираження спільноти єдиної долі людства на основі мирного розвитку, а також створення глобальних партнерських відносин [4]. По-третє, Рада державної безпеки – нова установа, створена для ефективного управління в сфері зовнішньої політики і національної безпеки. По-четверте, Китай переслідує мирний шлях розвитку, приводом стали «міжнародні відносини нового типу», в яких КНР пропонує співробітництво і взаємний виграв, а не конфронтацію. У той же час, миролюбність не є політичною слабкістю, а КНР ніколи не відступить від своїх основних інтересів. По-п'яте, китайці історично прагнуть до того, щоб світ розвивався в гармонії, що показує цивілізаційну винятковість і унікальність Китаю, як і його претензію на провідну роль в реформі глобального управління. По-шосте, Китай відходить від стратегії «приховувати свої можливості і триматися в тіні» і має намір діяти, керуючись «дипломатією великої держави з китайською специфікою», що має на увазі зростання участі Китаю в глобальному управлінні. По-сьоме, згадуючи світ-системну теорію, автор вважає, що для здійснення зростання своєї участі в глобальному управлінні Китай може стати гарантом інклюзивного розвитку країн, що розвиваються. По-восьме, при Сі Цзіньпіні розробляється політика суміжної дипломатії Китаю, а її мета – створити сприятливе оточення для розвитку Китаю за рахунок надання нових можливостей для сусідів, забезпечуючи «спільний розвиток», «виявляючи дружні почуття», «дотримуючись

моральним принципам» і т.д. Цей наратив доповнюється створенням глобальної мережі партнерств [29].

Новими елементами у зовнішній політиці КНР В. Нежданов називає: (1) поєднання послідовного прагнення до мирного розвитку і стабільності з рішучим захистом основних інтересів Китаю, зосереджених на суверенітеті і територіальній цілісності, безпеці й розвитку; (2) гіперболізований акцент на завіренні інших країн в тому, що КНР ніколи не буде прагнути до розвитку за рахунок інтересів будь-якої іншої країни; (3) комбінування набору короткострокових і середньострокових цілей розвитку, пов'язаних з новою концепцією «Китайської мрії», причому всі вони спрямовані на досягнення довгострокової мети – створення сильного і багатого Китаю; (4) вектор на створення і розвиток нових міжнародних економічних і фінансових інститутів, в яких голос КНР буде вагомим; (5) проголошення нової стратегії великомасштабного міжконтинентального економічного розвитку – «ІПП». (6) упор на прагнення зайняти провідну роль в ООН в конкретних областях, перш за все, в кібербезпеці і боротьбі з тероризмом; (7) розвиток співробітництва між великими державами за допомогою нової моделі взаємовідносин між великими країнами; (8) неприйняття ідеї про те, що будь-яка нація може служити моделлю розвитку для інших країн.

С. Падеріна відзначає «спільноту єдиної долі» як основну парадигму зовнішньої політики КНР і особисто Сі Цзіньпіна. Активно включившись в геополітику відносно недавно, Китай пропонує світу альтернативний світовий порядок, заснований на співпраці і взаємному вигоді. Китайська модель взаємовигідної співпраці чітко контрастує з принципами геополітики США, які можна охарактеризувати як гру з нульовою сумою. У зовнішньополітичному дискурсі китайської еліти постійно присутні ідеї багатопольного світу і економічної глобалізації, важливість якої Сі Цзіньпін підкреслив на Всесвітньому економічному форумі в Давосі в січні 2018 року. Автор описує Стратегію Суньци «вміти змусити противника самого прийти – це значить заманити його вигодою; вміти не дати противнику пройти – це

значить стримати його шкодою» прагнення до світового лідерства Китаю, який залучає партнерів перспективою взаємної вигоди і попереджає можливістю хворобливих економічних санкцій відмова будь-якої держави слідувати принципам, встановленим Китаєм [40].

Є. Грачіков, досліджуючи китайську стратегію «глобальної мережі партнерств», виділяє її головні цілі. По-перше розробка загальної концепції; ця стратегія – прямий прояв мирного розвитку і співпраці загального виграшу, яка дозволяє створити сприятливий міжнародний імідж Китаю і повинна показати, що вона відрізняється від концепцій інших великих держав. Друга мета – стабілізація двосторонніх відносин. Партнерські відносини являють собою форму не тільки їх інституалізації, а й спробу їх стабілізації і поліпшення, з тим щоб створити стратегічну опору для регіональної і глобальної стратегії КНР. Третя мета – поглиблення співпраці; це відносини взаємозалежного співробітництва, головна роль яких розкривається в економічній сфері і поступово в соціальній, політичній і області безпеки, а міждержавні національні інтереси, шляхом переплетення загальних інтересів, починають взаємне проникнення, створюючи таким чином обстановку інституційного мирного розвитку. Четверта мета – компенсування загроз. При виборі партнерських відносин Китай звертає увагу на «внутрішні ігри» двосторонніх відносин і на можливість «зовнішнього урівноваження (компенсування)» партнерських відносин. На прикладі китайсько-російських відносин, автор зазначає, що всебічне стратегічне співробітництво відіграє важливу роль в усуненні агресивної ситуації, створеної США. П'ята мета – форматування загальної ситуації, ядро якої полягає в стратегічній ініціативі, яка повинна сприяти нинішнім і подальшим стратегічним діям країни [7, 85-86].

І. Денісов пише, що в цілому під час першого терміну Сі Цзіньпіна зберігалися базові константи зовнішньої політики, закладені його попередниками. Так, «ПШ» можна розглядати як подальший розвиток зовнішньої відкритості країни, а «спільнота єдиної долі» – як концептуальні

ідеї «мирного підйому» Китаю. Автор зазначає, що з 2012-2013 років відбувалася послідовна сек'юритизація питання про розвиток зовнішніх зв'язків Китаю і його глобальної ролі. Свідченням цього стало включення питань зовнішньої політики в сферу компетенції Ради державної безпеки, яка стала системоутворюючим інститутом «силового блоку», координуючи діяльність таких відомств, як міністерство закордонних справ, оборони, юстиції, громадської та державної безпеки, а також підрозділів Народної озброєної поліції. Другим аспектом сек'юритизації зовнішньої політики стала експертна дискусія про можливість «перенапруги» Китаю в сфері зовнішньої відкритості. Оскільки, травма краху КНР і СРСР продовжує впливати на політичні рішення Пекіна, найбільш яскраві приклади зі сфери внутрішньої політики – антикорупційна кампанія, централізація влади, зміцнення дисципліни і заходи щодо забезпечення лояльності чиновників. Зовнішньополітичні питання також все тісніше зв'язувалися з питаннями безпеки і стійкості держави, і якщо раніше мова йшла тільки про розвиток, то тепер неодмінно згадується другий фактор – безпека, яка розуміється комплексно, і не тільки як сукупність зовнішніх загроз [10, 92-93].

I. Денісов відзначає три історичні травми, які, на його думку, вирішальним чином визначили ідейні шукання п'ятого покоління керівників КНР. По-перше, травма «столітнього приниження»: головні вади того періоду бачаться в неефективності і продажності імперської бюрократії, ізоляціонізмі, відсутності гнучкості і здатності реагувати на мінливу обстановку, що призвело до слабкості країни. По-друге, травма «культурної революції», для багатьох представників «п'ятого покоління» «культурна революція» – сама гірка частина їхніх біографій. Політика Ден Сяопіна, спадкоємцем якого по праву можна назвати Сі Цзіньпіна, була спрямована на те, щоб хаос експериментів Мао Цзедуна ніколи не повторився. З цієї точки зору імперативом для нинішнього керівництва є продовження всебічних реформ в економіці і суспільстві. Третя травма – «крах КНР». При всій умоглядності аналогій з радянською історією, партійне керівництво Китаю як і раніше

стурбоване збереженням позицій КПК як правлячої партії і не хоче повторення досвіду КППС. Аналізую ці травми, він приходять до висновків, що ідеологія Сі Цзіньпіна – це: 1) ідеологія перетворення Китаю з великої держави в сильну і ідеологію трансферу глобальної влади; 2) ідеологія продовження реформ, причому на новому етапі, який в Китаї називають виходом на «глибоку воду», коли багато разів зростає складність вирішуваних завдань і ціна вибору помилкової стратегії; 3) ідеологія адаптації партії до нових умов при збереженні в руках КПК всіх важелів управління [11].

Також І. Денісов відзначає, що ідеологами китайської зовнішньої політики вироблено формулювання «китайський план» (або «китайське рішення»), яке можна зрозуміти як поєднання китайської мрії про національне відродження і «світової мрії» про сталий розвиток. При цьому китайське керівництво уникає згадок про «китайську модель», формально пропонуючи повністю «декитаїзовані» плани реформ глобального управління, в тому сенсі, що не обіцяє негайний демонтаж американоцентричної системи і заміну її на китаєцентричний аналог. Він погоджується з Д. Шамбо з тим, що позиція «економіки номер два» автоматично не трансформується в глобальний вплив. Автор зазначає, що на принципах політичної розмитості базуються різні концепції КНР, такі як ініціатива «Пояси і Шляхи» і формулювання «більш справедливий і раціональний світовий порядок», де морально-етичні категорії «справедливість» (гунчжен) і «раціональність» (хелі) допускають розширювальні тлумачення. На думку експерта, ці терміни використовуються тому, що для них більш вірогідні гнучкі і розширювальні тлумачення [10, 89-90]. В. Нежданов також аналізує китайські концепції як спробу зміцнення дискурсивної сили КНР, виділяючи ряд неологізмів, які з'явилися в суспільно-політичному вокабулярі Пекіна: «китайський дух», «китайський шлях», «китайська мудрість», «китайська впевненість», «два керівництва», «китайська історія», «спільноти єдиної долі» [38]. Слабкою стороною китайського підходу щодо зміцнення дискурсивної сили, як вважає автор, залишається те, що пропоновані концепції незрозумілі більшості країн світу,

що може викликати побоювання і неготовність до поглиблення співпраці. При цьому Пекіну, ймовірно, доведеться зробити головну ставку на поглиблення співпраці з країнами, що розвиваються, оскільки США будуть прагнути «демонізувати» підходи Китаю серед країн Заходу [38].

Анлізуючи роль, що зростає, КНР в світовому порядку і глобальному управлінні, В. Міхеєв вважає, що основні причини активізації прагнення Китаю до глобального лідерства, особливо в період Давоського форуму 2017 року, можна звести до внутрішньополітичних, зовнішньополітичних та економічних чинників. Внутрішньополітичні причини були пов'язані з 19-м з'їздом КПК, на якому Сі Цзіньпін зміцнив свою владу і став насправді «ядром партії». Звідси він прагнув показати, що Китаю здатний виступати в якості лідера в стосунках з іншими країнами. Зовнішньополітичні мотиви проглядаються в так званому «факторі Трампа». Вихід США з Транстихоокеанського партнерства і з Паризького угоди по клімату народжує в світі міжнародний попит на китайське лідерство. Економічні причини викликані уповільненням китайської економіки, в тому числі зменшенням попиту на китайську продукцію на світових ринках в умовах «нової нормальності». Оскільки Китаю продовжують не довіряти, а також побоюватися його економічної експансії, Пекін прагне спростити і зробити більш комфортним вихід китайського капіталу і товарів на провідні світові ринки [35].

Механізми здійснення китайського лідерства за своєю формою мають глобальний та регіональний характер, а за змістом є ідейно-політичними, економічними, військовими та іншими. В. Міхеєв зазначає, що в плані ідейно-політичних механізмів, від Китаю не видно жодних проривів або навіть натяків на щось прийнятне і зрозуміле. Пекін поки не може запропонувати світові конкретну привабливу ідею. Стратегічна проблема Китаю полягає в тому, що своє лідерство він може здійснити тільки у взаємодії, нехай і конкурентній, з існуючими глобальними лідерами та країнами, які на них орієнтуються, при відмові від протидії їм; і щоб мати успіх, Китай повинен

пропонувати нові ідеї, прийнятні для решти світу. Головним глобальним економічним інструментом просування інтересів Китаю він називає «ПШ». У військовій сфері Китаю також помітна активізація: випробування балістичної ракети з десятьма боеголовками, модернізації військово-морського флоту і збільшенні в 5 разів (до 100 тисяч чоловік) чисельності морської піхоти. Будуються плани зі створення морських баз в Джібуті, Гвадарі, Брунеї, Омані, Шрі-Ланці, на Мальдівах, що, на думку автора, підсилює підозри щодо Китаю у країн АСЕАН, Індії та Японії [35].

К. Блохін із PCSI, як В. Міхеєв, відзначає Давоський форум 2017 року, головною подією якого стала заявка Китаю на лідерство в світовій глобалізації. Розмірковуючи про світове лідерство Китаю, К. Блохін пише, що для лідерства недостатньо лише економічної і навіть військової могутності. Лідер сучасного світу повинен мати здатність до виконання якоїсь універсальної місії по об'єднанню людства на основі певних морально-культурних цінностей; а глобальні масштаби китайської економічної експансії пов'язані з національними пріоритетами КНР. Китай залишається етноцентричною країною з пануванням в ній дуже специфічної культури. Національні цінності КНР не можуть стати основою нової універсальності, нової духовної інтеграції. Саме тому Китай проблематичний в якості лідера людства. Безсумнівно, Китай прагне до досягнення прагматичних цілей. Відкрита економіка потрібна КНР в контексті реалізації подальшої модернізації країни. Тому, КНР підтримує глобалізацію, тому що усталена її модель найбільш повно відповідає завданням національного розвитку Китаю на відміну від США, де до влади в 2017 році прийшов антиглобаліст Д. Трамп [3].

З приходом Сі Цзіньпіна до влади одним з напрямком зовнішньої політики КНР стало реформування системи глобального управління. Дослідники ICSEMB РАН виділяють БРІКС як основний елемент китайського бачення архітектури глобального управління. Вони відзначають три основні лінії взаємодії КНР в БРІКС, які проектуються на проблематику глобального

управління. По-перше, це реформування застарілих економічних і валютно-фінансових інститутів з урахуванням зростаючої ролі країн з ринками, що формуються, перш за все країн БРІКС [6, 236]. Так, був створений Новий банк розвитку БРІКС, а також країни приступили до створення єдиної платіжної системи BRICS Pay, аналогічної Apple pay і інших сервісів, з метою зниження залежності від долара [17]. По-друге, в рамках БРІКС все більше значення приділяється світовому політичному порядку денному – просуванню поліцентричного світового порядку, збереження центральної ролі ООН, необхідність суворого дотримання норм міжнародного права і мирних, діалогових принципів вирішення спірних проблем. По-третє, завданням організації є налагодження співпраці всередині «п'ятірки», розвиваючи співробітництво в економічній, соціальній, культурній та інших областях [6, 236-237]. Для реалізації завдань з побудови «нового світового порядку» Китай закликає партнерів по БРІКС: сприяти реформам МВФ і СБ; реформувати міжнародну валютну систему; використовувати можливості «великої двадцятки» та інших механізмів, а також посилювати в них координацію між країнами БРІКС [6, 237]. С. Ємельянова також відзначає, що ця організація розглядається Китаєм як важіль тиску на Західний світ. Особливо, вона виділяє партнерство КНР та Росії і їх три основні «осі співробітництва» в форматі БРІКС: опір посиленню позицій США в АТР, торгова і енергетична сфери [17].

Ще однією організацією, за важливістю для Пекіну можна порівняти з БРІКС, є ШОС, яку П. Дапен з РРМС виділяє як важливу складову дипломатії КНР [9]. Незважаючи на розширення в ШОС в 2017 році, для Китаю позиціонування ШОС і її основних функції повинна як і раніше ґрунтуватися на трьох аспектах: забезпечення стабільності кордонів і створення для Китаю буферної зони безпеки в Євразії; стимулювання регіонального економічного співробітництва для розвитку китайської нації; стратегічна опора Китаю на міжнародній арені. Автор особливо відзначає, що зміцнення та розвиток ШОС сприятимуть перетворенню північно-східного, північного і північно-західного

Китаю в надійний стратегічний тил, що дозволить зосередити сили на вирішенні будь-яких непередбачених проблем, які можуть виникнути в інших регіонах, що набирає стратегічного значення в контексті протистояння з США [9]. Серед проблем і завдань, що стоять перед ШОС на сучасному етапі, він виділяє: китайсько-індійські протиріччя, фактор втручання США, часткове дублювання повноважень ШОС та інших організацій (СНД, ОДКБ, ЄЕС), відсутність механізму контролю над реалізацією установчих документів ШОС, зміцнення торгово-економічної взаємодії, вплив пандемії [9].

Військовому аспекту зовнішньої політики КНР присвячено небагато робіт російських аналітичних центрів. Вони відзначають будівництво авіаносного флоту, мілітаризацію Спратлі і відкриття воєнних баз за кордоном. Китаю потрібні авіаносці, тому що, на думку китайських стратегів, тихоокеанський простір ділиться на дві частини. Перша – прибережні моря, обмежені «першим ланцюгом островів», на яких відчувається сильна військова присутність великих держав, перш за все США. Відносно цієї прибережної зони в Китаї є доктрина, що позначається зазвичай як A2/AD: «протидія вторгнення / закриття зони». Найважливіша частина в цьому просторі для Китаю – архіпелаг Спратлі, на яких Китай створив мережу військових баз, аеропорти і порти, через які Китай контролює це морський простір. Через військові бази і порти на островах Спратлі ВМС НВАК проектує свою стратегію в Індійському і Тихому океані. При необхідності НВАК повинна мати можливість протидіяти ворожим діям супротивника в межах «першого ланцюга», в тому числі альянсу QUAD. Інша частина, це присутність військового флоту Китаю у відкритому морі і океанах. Китайські адмірали мріють про присутність китайського прапора в кожному регіоні світового океану, як і свободу дій у відкритому океані. У плані іноземних військових баз, експерти в 2019 році відзначали, що у наступні 5 років, Китай відкриє військово-морські бази в Гвадарі (Пакистан), на Сейшелах, на Мальдівах, в Бангладеші і Шрі-Ланці [45].

Значна кількість робіт російських експертів присвячена ініціативі «Поясу і Шляху» і, особливо, її континентальній складовій – Економічному поясу Шовкового шляху. І. Денисов пише, що ЕПШП втілює новий стиль китайської зовнішньої політики, який підтверджує відхід від заповітів Ден Сяопіна. Проект наповнює китайську дипломатію новим змістом і надає їй додатковий імпульс. Вже на самих ранніх етапах реалізації ініціативи ЕПШП багато в чому стало очевидно, що економічні міркування виступають аж ніяк не вирішальними імперативами нової китайської політики. На великому євразійському просторі Китай послідовно створює пояс тісно пов'язаних з ним дружніх держав [12, 36]. Також він зазначає, що попередні концепції, що позначали нову роль Китаю в світі, брали за основу вказівку траєкторії руху самого суб'єкта – «мирний підйом Китаю» і «мирний розвиток Китаю». Якщо розглядати «ІПШ» як подальшу еволюцію попередніх стратегій, то найбільш яскрава новація полягає в тому, що тепер в центрі уваги знаходиться не розвиток самого Китаю, а його внесок у загальний розвиток [12, 36].

І. Денисов також відзначає, що китайський «прорив на захід», втіленням якого є «ІПШ», є реакцією на американське ребалансування в Азії. Однак, незважаючи на «вихід з тіні», Пекін не має наміру проводити блокову політику, створювати антиамериканські альянси і переходити до відкритої конфронтації з США. Він обирає політику, при якій жорстка сила буде далеко не головним компонентом, правила гри будуть змінюватися поступово в міру зміцнення позицій Китаю і ослаблення позицій його головного геополітичного конкурента. Він описує стратегію КНР в Азії 30-їм стратагемою – «з гостя перетворитися в господаря» (фань ке вей чжу), сенс якої полягає в перехопленні ініціативи, коли спочатку скромний гість з часом перетворюється в господаря становища, крок за кроком переходячи від переважно пасивної ролі до активної. Він зазначає, що завдання китайської регіональної стратегії по прориву в західному напрямку полягають у наступному: не вступаючи в прямий конфлікт зі Сполученими Штатами, створити пояс дружніх держав; розширити простір для комерційної діяльності

китайських підприємств, перш за все зайнятих в сфері інфраструктурного будівництва (що дозволить використовувати надлишкові виробничі потужності); сприяти соціально-економічному розвитку держав Центральної і Південної Азії, послаблюючи тим самим базу для поширення тероризму і екстремізму; стимулювати розвиток західних регіонів КНР, які істотно відстали в порівнянні з прибережними провінціями; диверсифікувати маршрути доставки енергоресурсів, вирішивши «Малаккску дилему» [13].

Експерти стверджують, що навіть обмежена реалізація проєкту призведе до значних змін – таким, як: розширення ринку збуту для китайської продукції; модернізація економіки; зміна структури та напрямки експорту; трансформація корпоративної карти регіону (прихід китайських корпорацій в країні «ІПП»); реіндустріалізація внутрішніх провінцій Китаю, зменшення внутрішньої міграції; закріплення економіко-географічної орієнтації КНР (характер промисловості провінцій буде формуватися відповідно до транспортно-економічних коридорів; внутрішня глобалізація Китаю (закріплення економіко-географічної регіоналізації); збільшення частки юаня в світовій торгівлі; розвиток інновацій; підвищення ефективності китайського бізнесу (можливість отримання досвіду в справді міжнародних умовах при запрошенні до участі в проєктах, наприклад, японських, південнокорейських компаній або інвесторів); зниження потенціалу конфліктності [36, 10-11].

Російськими аналітичними центрами найбільш детально досліджений економічний коридор Китай–Монголія–Росія як аспект «ІПП». Експерти виділяють національні інтереси учасників, які здатний забезпечений економічний коридор. Так, Росія отримує можливість розвитку і модернізації Сибіру; Монголії реалізує геополітичний потенціал країни, виходить на ринки країн-сусідів, також проєкт перегукується з монгольської ініціативою «Степовий шлях»; для КНР успішне створення економічного коридору дозволило б виявити нові точки зростання національної економіки, а також продемонструвало б всьому світу успішний приклад реалізації частини «ІПП». Експерти виділяють особливості проєкту, які можуть забезпечити успіх його

реалізації і які підкреслюють переваги даного економічного коридору в порівнянні з іншими коридорами «ІПШ»: стабільні політичні контакти і добросусідські відносини, дотримання інтересів один одного і невтручання у внутрішні справи партнерів, взаємна повага і дотримання принципу рівноправності, взаємна вигода, відсутність «гарячих точок», обмежені можливості для втручання позарегіональних сил [50]. На сучасному етапі економічного коридор Китай-Монголія-Росія реалізовується в таких напрямках: залізничні коридори (3 маршрути); прикордонне співробітництво Китаю, Монголії та Росії (прив'язка до коридору Республіки Тива, провінції Хейлунцзян, автономного району Внутрішня Монголія); автомобільні перевезення; гуманітарне співробітництво [51, 89-94].

Пріоритетом для російських аналітичних центрів є дослідження відносин Росії з Китаєм. І. Денісов пише, що період 2017-2018 років знаменує початок нового політичного циклу в розвитку РФ і КНР, відправними точками якого стали XIX з'їзд КПК, що відбувся в жовтні 2017 року і перемога В. Путіна на президентських виборах в Росії. Визначаючи погляд Сі Цзіньпіна на партнерство з Росією, він пише, що стабільні відносини між Росією і КНР – основа вдосконалення глобального управління, а співпраця двох держав – приклад вибудовування нового типу відносин між провідними країнами [14].

До спільних інтересів, які лежать в основі російсько-китайського зближення, А. Лукін відносить: прагнення до відходу від однополярного світу і переходу до світу багатопольярного; прагнення зберегти систему міжнародного права, засновану на принципі суверенітету держав, ядром якої є ООН та її Рада Безпеки; позиції Росії і Китаю щодо регіональних конфліктів близькі або збігаються, що підтверджується в голосуваннях в ООН; Росія і Китай зацікавлені в реформуванні міжнародної фінансової системи; Росія і Китай потрібні одне одному як торгово-економічні партнери; бурхливо зростаюча співпраця між прикордонними регіонами двох країн відіграє значну роль у розвитку російських Сибіру і Далекого Сходу і Північно-Східного Китаю; в Центральній Азії країни співпрацюють в рамках ШОС, домагаються

економічного розвитку регіону, підтримують стабільність і збереження світських режимів; і Росія, і Китай негативно ставляться до порад ззовні щодо їх внутрішньополітичного устрою, називаючи це «втручанням у внутрішні справи», а також підтримують один одного в боротьбі з сепаратизмом. Також він зазначає, що Китай зацікавлений в Росії як в геополітичному і економічному партнері. Пекін вважає за краще стабільну і сильну (хоча, можливо, і не дуже потужну) Росію. Стабільна Росія, здатна стати незалежним центром сили, цікавить Пекін як певна противага в його складних партнерсько-конкурентних відносинах з США і Західною Європою, як один з гарантів, здатних забезпечити його «незалежну і самостійну» зовнішню політику. Розглядаючи вплив вторгнення Росії в Україну на російсько-китайські відносини, він зазначає неоднозначність сприйняття цих подій Пекіном. З одного боку, там завжди з побоюваннями відносяться до будь-яких спроб підірвати територіальну цілісність існуючих держав, так як пам'ятають про власних сепаратистів. З іншого боку, китайські лідери, які вважають хаос «культурної революції» і хвилювань 1989 року похмурими і руйнівними періодами власної історії, завжди віддають перевагу стабільності будь-яким заворушенням. Провину за підрив стабільності, принаймні початкову, вони покладають на США і ЄС [33].

Сутність китайсько-російських відносин полягає в добросусідстві і стратегічному співробітництві, які лежать в основі двосторонніх зв'язків. Китай і Росія – партнери, а не союзники. По-перше, країни поважають незалежність і рівноправність один одного. По-друге, відсутність конфронтації є важливою передумовою добросусідства і дружби між двома країнами. По-третє, стратегічний характер взаємодії проявляється у високому політичному рівні співпраці в ключових сферах, а також в довгостроковому характері взаємодії. Добросусідство і стратегічна взаємодія – це моделі відносин, які Китай і Росія вибрали в результаті тривалого пошуку і які повністю відповідають національним інтересам сторін. Зміст китайсько-російських відносин включає в себе не тільки нові цілі розвитку двосторонніх

відносин, а й всі напрямки співпраці в різних областях. Найбільш важливі з них стосуються наступних трьох аспектів: взаємна підтримка в питаннях концепцій розвитку і політичної безпеки, поглиблення всебічного практичного співробітництва між двома країнами, стратегічна взаємодія в глобальному управлінні [28]. Російські експерти, як і закордонні, аналізуючи потенціал російсько-китайського партнерства, відзначають, що пріоритет віддається гнучкому стратегічному партнерству [55].

Проблема американсько-китайських відносин, особливо з приходом Трампа до влади, є дуже актуальною в російському експертному середовищі. Дослідник ІМД МГІМО А. Лукін пише, що з приходом до влади Д. Трампа загострилася геополітична боротьба, а США наповнилися рішучістю запобігти піднесення Китаю. Однак Трамп – лише символ, вираз об'єктивної ситуації: США, які звикли домінувати в світі, слабшають, а вплив КНР зростає. Продовжуючи вести себе як гегемон, Вашингтон все більше дратується з приводу зростаючого опору і відчуває необхідність діяти проти конкурентів «зараз або ніколи». І хоча Трамп намагався стримувати Китай, діючи у властивій йому екстравагантної манері, думка про те, що потрібно вживати рішучих заходів проти КНР, поділяє більшість американських політиків з різних таборів [34, 83-84]. А. Лукін також зазначає, що з американської точки зору, Китай обдурив Захід: замість того, щоб поступово стати на прозахідний шлях, інтегруючись в глобальну економіку, Пекін використовував її переваги для власного зміцнення, але анітрохи не зрушився у бік підпорядкування. В результаті, Китай зміг зробити те, що раніше не вдавалося нікому: створив ефективну економічну систему без запозичення західної політичної системи. Це підриває західну теорію модернізації, згідно з якою економічне зростання неминуче призводить до демократизації. А остання повинна вести до прозахідної політики, так як – по іншій популярній «демократичній теорії» – демократії не воюють між собою. Також з чисто геополітичних причин конфронтація Пекіна і Вашингтона була б неминуча, навіть якщо б Сі Цзіньпін і не висунув амбітних програм [34, 84-85].

Експерти РРМС В. Кашин та І. Тимофєєв пишуть, що перехід США до політики жорсткого стримування Китаю в 2018 році був певною мірою шоком для китайського зовнішньополітичного співтовариства. Китайська стратегія дій у відповідь з'явилася в 2018 році і знайшла загальні обриси у 2020 році, коли в умовах пандемії, КНР стала об'єктом санкцій з боку США, фактично – повноцінної економічної війни, що ведеться вже не з метою зміни поведінки КНР на міжнародній арені, а з метою радикального ослаблення Китаю, або навіть зміни правлячого режиму. Ініціатива в загостренні відносин незмінно належала США. Політичні заяви з китайської сторони, що позначали посилення політичного курсу, незмінно слідували за конфронтаційними кроками і діями з боку Вашингтона. Мова М. Помпео в Каліфорнії в 2020 році позначила як причину проблем в американо-китайських відносинах природу китайської політичної системи як «марксистсько-ленінський режим, очолюваний КПК» [20]. Експерти також стверджують, що в умовах протистояння з США змінюється політична і економічна стратегія КНР. Політика щодо США має головною метою уповільнення темпів ескалації протистояння в економічній і військовій сферах за рахунок опори на різні групи інтересів усередині США, перш за все в секторах американської економіки, які залежать від партнерства з КНР. Однак в період президентства Трампа ця політика була не дуже успішною через конфронтаційних відносин Трампа зі значною частиною американського глобального бізнесу. Політика щодо інших індустріально розвинених західних країн спрямована на те, щоб не дозволити США сформувати єдиний фронт з метою технологічної та економічної ізоляції КНР; політика Пекіна в Азії характеризується поєднанням активних зусиль з економічної інтеграції з країнами регіону з усе більш широким застосуванням заходів економічного тиску до тих країн, які проводять ворожу по відношенню до КНР політику; Китай активізував економічне і технологічне співробітництво з країнами БРІКС; а також нарощує глобальну присутність в рамках реалізації «ІПШ» [20].

Експерт РІСД В. Холодков, аналізуючи «торгову війну» США і КНР, зазначає один фактор, який сильно відрізняє американо-китайську торгову суперечку від інших «торгових воєн», які були у США. Він полягає в тому, що США розглядають економічні зв'язки з Китаєм не стільки з точки зору скорочення дефіциту торгівлі, але і з позицій забезпечення національної безпеки, загрозу для якої, на їхню думку, створює зростання економічного потенціалу КНР. Так, США помітно ускладнили процедуру допуску китайських капіталів в високотехнологічні галузі американської економіки: заборонили продаж китайцям американських компаній по виробництву напівпровідників та компаній інтернет-платежів, скасували угоду AT&T з Huawei, а в самих США розгорається кампанія шпіономанії щодо КНР [54]. Експерт РРМС Н. Грібова зазначає, що після того як китайські передові компанії в сфері високих технологій стали головними цілями Вашингтона, взаємини двох країн набули характеру технологічної війни, що формує передумови для поділу світу на дві окремі технологічні екосистеми [8].

Аналізуючи Стратегію національної безпеки 2018 року США, В. Холодков відзначає, що в ній згадана необхідність «переосмислити політику останніх двох десятиліть», яка полягала в тому, щоб через співпрацю з противниками, перетворити їх в добропорядних партнерів [53]. На думку вашингтонських аналітиків, «рух Китаю до ліберальної ринкової економіки» сповільнився або навіть зупинився з приходом Сі Цзіньпіна до влади [53]. Також в Стратегії 2018 року зазначається, що Китай прагне «витіснити» США з АТР, поширивши там свою модель розвитку, яка передбачає поєднання приватної ініціативи в більшості галузей і домінування державної власності в стратегічних секторах, а також сильну роль держави в управлінні економікою. Тобто, Китай загрожує не тільки обійти США за рівнем економічного розвитку, а й поширити в світі свою модель розвитку як альтернативу американській концепції «неоліберальної ринкової економіки». Таким чином, американська еліта, в якій сильні месіанські настрої і віра у божественне призначення американської нації, не може змиритися з тим, що якась країна

хоч у чомусь здатна обійти США. Тому у відносинах США і КНР стався перелом: Вашингтон перейшов від «залучення до співпраці» в надії змінити політичний устрій КНР до політики «стримування», а «торгова війна» – лише перший етап у битві ідей [53].

Аналізуючи європейський вектор зовнішньої політики КНР, російські автори пишуть, що Пекін домогся успіху в цьому напрямку. Зусилля КНР щодо індустріально розвинених західних країн спрямована на те, щоб не дозволити США сформувати єдиний фронт з метою технологічної та економічної ізоляції КНР [20]. В умовах конфронтації з США Китай прагне до відходу від політичних розбіжностей з Євросоюзом, створюючи у нього додаткові стимули по проведенню незалежної від США політики в питаннях економічних зв'язків з КНР. Важливим символічним успіхом в даному контексті є укладання Всеохоплюючої угоди про інвестиційну співпрацю між КНР і Євросоюзом, тому що з середини 2010-х років досить суттєво змінилося ставлення ЄС до Китаю як до конкурента на ринку високотехнологічної продукції; впроваджував механізми обмеження китайських інвестицій; а також прагнення США ізолювати китайських високотехнологічних компаній. З точки зору прямих економічних наслідків угода може виявитися більш вигідним для європейців: ринок КНР суттєво відкривається для європейських інвестицій, в той час як європейський був для КНР і так досить відкритий. Але в контексті глобального економічного протистояння Китай також отримує значний вигравш завдяки тому, що європейська політика щодо зв'язків з КНР стає менш залежною від США [19].

Більш детально російськими аналітичними центрами висвітлюється політика Китаю на Балканах і Центрально-Східної Європи. За останні роки активність Китаю на Балканському півострові стала особливо помітною в області інвестицій в будівництво інфраструктури. Першим значним інвестиційним проектом КНР в регіоні став грецький порт Пірей. І. Фролова відзначає будівництво «Балканського шовкового шляху», першим етапом якого є високошвидкісна залізниця Белград-Будапешт. Очікується, що за нею

підє нова дорога в Скоп'є, а з нього в Афіни. У підсумку ці транспортні маршрути повинні зменшити час шляху китайських товарів в Центральну Європу приблизно з двох місяців до одного-двох тижнів. Оскільки, контейнеровоз, який залишає Афіни і йде в Гамбург або Роттердам, без цих проектів повинен здійснювати довгий обхід через Гібралтарську протоку і здійснювати плавання уздовж Іспанії та Франції. Китай планує створити швидший маршрут, перетворивши Македонію в плацдарм, який з'єднує Пірей з європейською залізничною мережею [52]. Серед країн-одержувачів китайських інвестицій на Балканах лідером є Сербії, яка отримала близько 4 млрд. дол. за 2007-2019 роки [46].

Аналізуючи відносини КНР з розвинутими країнами Північно-Східної Азії, експерти стверджують, що «глобальний статус» Китаю і активне просування китайської порядку в міжнародних справах слабо позначилися на його положенні в СВА і відносинах з країнами регіону. По-перше, в Пекіні враховують непростий історичний багаж у відносинах з сусідами по регіону і дуже обережні і в висловлюваннях, і в практичних діях. По-друге, фокус китайської економічної політики сьогодні спрямований у протилежну від регіону сторону, а його ініціативи в якійсь мірі конкурують з проектами та програмами розташованих там держав. Також технологічний ривок Китаю перетворює його з партнера в конкурента Японії і Південної Кореї. По-третє, слабкий відгук у регіоні знаходять ініціативи Пекіна в області «гармонійного розвитку» та забезпечення безпеки. На ініціативу Пекіна зі створенням нової системи безпеки в Азії Токіо і Сеул відповіли зміцненням військового альянсу з США [31]. Д. Батгутдінова називає успіхом для Китаю укладення Всеохоплюючого регіонального економічного партнерства, яке має принципове значення з наступних причин: це найбільш масштабна багатостороння угода про ЗВТ, в якому Китай бере участь, що означає розвиток економічних зв'язків Китаю з країнами АТР і відкриває перед Пекіном можливість приєднатися до інших угодами про ЗВТ; ВРЕП вважається альтернативою тристоронньої ЗВТ з Японією і Південною Кореєю; відносна

широта і комплексність даної угоди допоможуть Китаю підстрахуватися від ризиків, пов'язаних з його торговельною війною з США [2].

Незважаючи на те, що Північно-Східна Азія в китайських теоретичних пошуках і конкретних планах спеціальним чином не представлена, російські експерти відзначають, що країни цього регіону вже вплетені Пекіном в мережу партнерств, причому кожної з них, виходячи з їх економічного і політичного потенціалу, історії та традицій взаємовідносин з Пекіном, відведений особливий осередок. З Японією Китай прагне будувати «партнерські відносини дружнього співробітництва», інакше Пекін вибудовує лінію поведінки щодо Південної Кореї, на яку дивиться через призму «дружби» і цивілізаційної близькості. Однак після згоди Сеула на розміщення на території країни американської системи ПРО і підписання корейсько-японської Угоди про обмін військовою інформацією відносини різко погіршилися. Ключовим словом, яке використовує китайська пропаганда для характеристики відносин з Північною Кореєю, є «дружні». Після короткого періоду охолодження відносин на початку 2010-х років вони були відновлені до колишнього «теплого» рівня, а їх особливістю сьогодні називають наявність «спільних ідеалів та цілей боротьби». Агентство «Сінхуа» охарактеризувало підсумки візиту Сі Цзіньпіна в Пхеньян в червні 2019 року «наступним чином: як би не змінювалася міжнародна обстановка, тверда позиція КПК і китайського уряду на зміцнення і розвиток відносин дружби і співробітництва (з КНДР) не зміниться». Також в «клубі друзів» Китаю в ПСА однозначно присутня і Росія [31].

Південно-Східна Азія – регіон, що розвивається, до якого прикута найбільша увага російських аналітичних центрів, які досліджували зовнішню політику КНР. Економічне співробітництво між Китаєм і Південно-Східної Азії помітно активізувалося після укладення з ініціативи Пекіна в 2010 році Угоди про вільну торгівлю між КНР і АСЕАН. Пекін приділяє велику увагу пропаганді САFTA як зразка успішної кооперації з країнами, що розвиваються. Аналізуючи наслідки цього договору, експерти відзначають,

що, по-перше, зростання взаємного товарообігу відбувалося в основному за рахунок стрімкого збільшення (більш ніж в 1.8 рази) поставок китайських товарів в країни Південно-Східної Азії. По-друге, країни Південно-Східної Азії, всупереч запевненням апологетів САФТА, не зайняли скільки-небудь помітного місця у зовнішній торгівлі Китаю [41].

Одним з найбільш ефективних інструментів реалізації стратегії в Південно-Східної Азії став Морський Шовковий шлях, який повинен пом'якшити розбіжності між КНР і країнами регіону, пов'язані із загостренням територіальних суперечок [23]. Передбачається, що країни-учасниці стануть здійснювати стикування планів з будівництва інфраструктури і створення системи технічних стандартів, поступово формуючи інфраструктурну мережу між азіатськими субрегіонами. В результаті буде отримано єдиний механізм транспортної координації і мультимодальних перевезень, що дозволить поступово виробити стандартні правила для полегшення міжнародного транспортування. Н. Рогожина та А. Рогожин відзначають, що Китай не буде Морський Шовковий шлях «з нуля», оскільки ряд об'єктів на маршруті МШП є окремими самостійними проектами країн Південно-Східної Азії, вже частково реалізованими. По суті, КНР ставить собі за мету інтегрувати проект МШП в інфраструктурну мережу регіону, що, з одного боку, має дозволити заощадити на капіталовкладеннях, а з іншого – уникнути звинувачень в тому, що Китай прагне стати монополістом в регіоні. Експерти відзначають, що Малайзія завдяки своєму географічному положенню грає ключову роль в китайській ініціативі, в якій КНР вклала значні кошти в чотири великих портових проекту в країні. Особливий інтерес для Китаю представляють країни Індокитаю, де, як зазначається, «він інвестує в усі» – від залізниць до нерухомості і стає їх головним донором, не тільки даючи їм пільгові кредити, але і надаючи допомогу в розвитку, поступово відтісняючи з лідируючих позицій Японію і США. Також слід зазначити грандіозний план створення Паназіатської мережі залізниць, яка з'єднає Китай з Сінгапуром за трьома

лініями: одна пройде через Лаос, інша – через В'єтнам і третя – через Таїланд [41].

Китай при Сі Цзіньпіні цілком успішно продовжив вносити розкол в АСЕАН (або, як зазначають експерти, – створювати «новий консенсус») завдяки своїм союзникам в Південно-Східної Азії Камбоджі і Лаосу, і, пізніше, Філіппінам, що взяли курс на зближення з Китаєм [16]. В цілому, незважаючи на флуктуації, Китай залишається для більшості країн АСЕАН головним торговельно-економічним партнером, що істотно обмежує їх можливість проявляти політичну самостійність, а тим більше «фрондувати» і протистояти Китаю [15]. Однак між країнами Південно-Східної Азії існують різні підходи щодо КНР. Так, Філіппіни схильні до переговорів, в 2016 році Пекін і Маніла дійшли згоди про необхідність вироблення Кодексу поведінки в питаннях пред'явлення прав і мирного вирішення спорів в ЮКМ. В'єтнам виступає категорично проти такого підходу до питання ЮКМ, активізуючи співпрацю з США, від яких Ханой отримує необхідну «моральну підтримку», а також в останні роки країни почали активно розвивати військове і військово-технічне співробітництво. Для російських аналітичних центрів також характерно висвітлення проблеми Південно-Китайського моря як арену американо-китайського протистояння. Відстоювання країнами Південно-Східної Азії своїх інтересів в ЮКМ багато в чому обумовлено американської підтримкою. Без цього вони не здатні протистояти Китаю, тим більше з огляду на їх власні розбіжності з питання розмежування суверенних прав на спірні території [23].

Через важливість для російській геополітики Центральної Азії увага російських експертів прикута до діяльності КНР в Центральній Азії. А. Мордвінова з РІСД, вивчаючи економічну стратегію КНР в Центральній Азії, пише, що основними інтересами є доступ до природних ресурсів і диверсифікація маршрутів енергоносіїв, розвиток західних регіонів КНР і збут продукції національних виробників. Інструменти китайської економічної стратегії вона називає: інвестиції (в основному в видобувну галузь), кредити, схема «інвестиції в обмін на ресурси», інфраструктурні проекти (залізничні

проекти і автодорожні), розширення сфери впливу юаня. Особливостями кредитів КНР країнам регіону вона називає: низький відсоток (1,5-3%), тривалий термін (до 20 років), пільговий період, обмежений спектр галузей, кошти освоюються переважно китайськими підрядниками, залучення робочої сили і обладнання з КНР [37].

Експерт Московського центру Карнегі Т. Умаров аналізує жорстку і м'яку силу КНР в Центральній Азії. Хоча китайської військової присутності в регіоні довгий час не було, інтереси безпеки найбільш пріоритетні. При Сі Цзіньпіні з'явився перший військовий пост – база в Мургабському районі Горно-Бадахшанської автономної області Таджикистану. У КНР з країнами регіону процвітає військова дипломатія– з 2003 до 2016 року відбулося 102 зустрічі високопоставлених представників оборонних відомств Китаю з колегами з центральноазіатських країн. Також серед напрямів військової співпраці називаються: військові навчання, продаж зброї, обмін досвідом та навчання, яке НВАК надає військовим країнам Центральної Азії, а також надання військово-технічної допомоги країнам регіону. В контексті м'якої сили автор зазначає, що імідж Китаю неможна назвати позитивним. Антикитайські настрої посилюються провальними проектами, корупційними схемами, в які залучені чиновники країн регіону і китайські компанії, непрозорістю угод, борговими зобов'язаннями перед КНР, а також політикою Пекіна щодо мусульман в Сіньцзян-Уйгурському автономному районі. Таким чином, хоча Китай поступово закладає фундамент для свого домінування в Центральній Азії, в самому регіоні суспільство не бажає бачити свої країни в дуже сильній залежності від Китаю; чим активніше Пекін буде розширювати там свій вплив, тим сильніше буде опір [63].

Значна кількість робіт російських експертів присвячено китайській «м'якій силі». З 2012 року китайський уряд активізувало зусилля по реформуванню і розвитку сфери культури, зокрема була сформульована мета нарощування «м'якої сили» і міжнародної конкурентоспроможності держави в сфері культури. У 2017 році китайське керівництво визначило керівні

принципи, основні цілі і ключові проекти: формування беззастережно позитивного образу КНР в країнах-партнерах «ІПП»; боротьба з так званою китайською загрозою в громадській думці держав світу; забезпечення можливості залучення в КНР талановитих кадрів для роботи в інноваційних сферах і в перспективі – трудових мігрантів через старіння населення; створення глобальних соціальних та інформаційних порталів. Все це дозволить Китаю, з одного боку, формувати тренди в громадській думці, з іншого – вибудувати альтернативну сферу інформаційної пропаганди на протигагу інформаційним каналам і масовій культурі США. Експерти відзначають, що Китай домігся безперечних успіхів у пропаганді привабливості китайської мови і китайської культури, велику роль в поширенні і популяризації яких покликані зіграти Інститути Конфуція.

Серед основних напрямів використання «м'якої сили» КНР експерти РІСД виділяють: освіта, центри традиційної китайської медицини, «мозкові центри» з китайською специфікою (Інститут китайсько-американських досліджень у Вашингтоні, Канадський інститут Грізлі в Ванкувері і т.д.), засоби масової інформації, кінематограф, ініціатива «Пояси і Шляхи», міжнародний туризм, сприяння міжнародному співробітництву, китайська діаспора, торгово-економічне співробітництво, миротворча діяльність. Експерти вважають, що найбільш ефективно Китай може використовувати «м'яку силу» тільки в Південно-Східній Азії, так як саме там вплив китайської культури максимальний, оскільки в регіоні проживає велика частина її носіїв – хуацяо. Прагнучи створити у країн регіону почуття спільності, Пекін особливий акцент робить на азіатську ідентичність [22]. Як зазначається, процес формування механізмів застосування «м'якої сили» поки, мабуть, не завершений, а система проектування «м'якої сили» все ще вибудовується [24]. Експерти також відзначають такі нові напрямки інвестиційної активності КНР за кордоном: нерухомість (офісні приміщення, готелі, торгові центри, житлова нерухомість; пріоритетом є США, Канада, Австралія і країни Південно-Східної Азії), охорона здоров'я (купівля технологій і фармацевтичних фірм),

туризм (готелі, турагенції, туроператори), а також індустрія розваг – спорт (футбольні клуби, спортивні агенства, права на трансляції), індустрія комп'ютерних ігор, кінематограф, фешн-індустрія [25].

Висновки до Розділу 4

Досліджуючи внутрішні чинники зовнішньої політики, К. Арапова виділяє ключові виклики для китайської економіки під дією яких формується стратегія взаємодії з міжнародними партнерами. В. Міхеєв, С. Луконін і С. Чже виділяють головні тренди розвитку КНР: наростання внутрішньополітичної напруженості і зовнішня експансія – як спроба компенсації внутрішніх політичних і економічних проблем. Також російські експерти досліджували стратегію «подвійної циркуляції» як нову модель економічного розвитку Китаю за правління Сі Цзіньпіна. Досліджуючи концептуальні засади зовнішньої політики КНР, С. Кузнецов зводить ідеї Сі Цзіньпіна до восьми концептуальних положень, В. Нежданов виділяє нові елементи у зовнішній політиці КНР, Падеріна відзначає «спільноту єдиної долі» як основну парадигму зовнішньої політики КНР, а Є. Грачіков визначив головні цілі китайської стратегії «мережі партнерств». Експерти зазначають, що на принципах політичної розмитості базуються різні концепції КНР, Нежданов вважає, що слабкою стороною китайських концепцій, залишається те, що вони незрозумілі більшості країн світу. Російські експерти досліджували Китай як глобального лідера, відзначаючи, що механізми здійснення китайського лідерства за своєю формою мають глобальний та регіональний характер, а за змістом є ідейно-політичними, економічними, військовими та іншими. В. Міхеєв вважає, що в плані ідейно-політичних механізмів, від Китаю не видно жодних проривів, Пекін поки не може запропонувати світові конкретну привабливу ідею. К. Блохін також вважає, що лідер сучасного світу повинен мати здатність до виконання якоїсь універсальної місії по об'єднанню людства на основі певних морально-культурних цінностей; а глобальні масштаби китайської економічної експансії

пов'язані з національними пріоритетами КНР. Досліджуючи підхід КНР до глобального управління експерти значну увагу приділяють БРІКС як основному елементу китайського бачення архітектури глобального управління. Багато робіт російських авторів присвячена ініціативі «Поясу і Шляху» і, особливо, її континентальній складовій – Економічному поясу Шовкового шляху. В концептуальному плані, якщо розглядати «ІПШ» як подальшу еволюцію попередніх стратегій, то найбільш яскрава новація полягає в тому, що тепер в центрі уваги знаходиться не розвиток самого Китаю, а його внесок у загальний розвиток.

Пріоритетом для російських аналітичних центрів є дослідження відносин Росії з Китаєм, або як зовнішня політика КНР впливає на Росію. Але також російськими авторами детально висвітлюється проблема американо-китайських відносин. Експерти відзначають перехід США до політики жорсткого стримування Китаю в 2018 році, а в умовах протистояння з США змінюється політична і економічна стратегія КНР. значна увага також приділяється «торговій війні». Експерти називають успіхом укладання інвестиційної угоди КНР з Євросоюзом в умовах США прагне сформувати єдиний фронт з метою технологічної та економічної ізоляції КНР. Але в контексті Європи, більш детально російськими авторами висвітлюються відносини КНР з балканськими країнами та Центрально-Східної Європи. Серед регіонів, зовнішня політика в яких найбільше висвітлюється російськими аналітичними центрами, слід відзначити Північно-Східну, Південно-Східну Азію та Центральну Азію. В. Ларін досліджував різні підходи КНР щодо країн Північно-Східної Азії, експерти ІМД МДІМВ пишуть, що в Південно-Східній Азії прагне внести розкол в АСЕАН, створюючи «новий консенсус». Діяльність КНР в Центральній Азії дуже пильно досліджується російськими авторами через важливість для російській геополітики цього регіону. Також російськими експертами детально розкрита проблема «м'якої сили» Китаю, автори досліджують різні напрями

використання цього інструменту зовнішньої політики – від освіти до миротворчої діяльності.

ВИСНОВКИ

1. Проблема зовнішньої політики КНР стала більш актуальним і релевантним питанням для західних та російських аналітичних центрів, оскільки з приходом Сі Цзіньпіна до влади у 2013 році зовнішньополітична стратегія КНР характеризується масштабними глобальними і регіональними програмами, а також прагненням грати більш вагому роль у світовому порядку і глобальному управлінні, задля забезпечення своєї грандіозної цілі – великого «відродження нації», що передбачає створення суспільства середньої заможності і потрапляння КНР в число першокласних світових держав.

2. Дослідженням зовнішньої політики КНР за правління Сі Цзіньпіна займалися такі видатні науковці як: К. Радд, Е. Голдстейн, М. Свейн, Р. Росс, Р. Саттер, С. Дянков, Р. Вутноу, Е. Бавієра, Ян Цземянь, Лі Сін, Чжа Даоцун. Але аналіз стану вивченості даної проблеми дозволяє говорити, що це питання найбільше досліджено експертно-аналітичним середовищем. Особливо, слід відзначити такі «фабрики думок»: Інститут Брукінгса, «Ренд Корпорейшн» і Раду з міжнародних відносин. Склавши джерельну базу, яка складається з більше 100 публікацій закордонних аналітичних центрів і офіційних документів китайського уряду, які стосуються зовнішньої політики, ми мали змогу сформулювати категоріальний апарат дослідження, який складається з наступних термінів: велика стратегія, міжнародний порядок, глобальне управління, країни, що розвиваються, м'яка сила. Використовуючи проблемно-хронологічний, порівняльний, історичний, системний, інституційний підходи, традиційний аналіз документів і елементи контент-аналізу, а також наукові принципи, ми мали змогу дослідити проблему зовнішньої політики КНР за правління Сі Цзіньпіна.

3. За правління Сі Цзіньпіна в Китаї була зосереджена увага на формуванні довгострокової стратегії зовнішньої політики, яка передбачає істотні зміни в концептуальних засадах. Головною стратегічною метою КНР можна назвати перетворення у першокласну розвинуту світову державу до 2049 року, здійснив «національне відродження». Це передбачає більш активну та амбіційну зовнішню політику Пекіна, яка повинна створити сприятливі умови для подальшого розвитку країни. З 2013 року в Китаї просуває ряд концепцій, які об'єднані в єдину доктрину – «думку Сі Цзіньпіна про дипломатію»: китайська мрія», «нова модель відносин між США і Китаєм», «спільнота єдиної долі», «нова модель міжнародних відносин», ініціатива «Поясу і Шляху», «загальна, всеосяжна, спільна і стабільна безпека», принцип «широких консультацій, спільного внеску та спільних вигод у глобальному управлінні». Китайському лідеру вдалося запропонувати ініціативи, які мають стратегічний, всеосяжний та новаторський характер. Центральною зовнішньополітичною концепцією КНР є «спільнота єдиної долі», а найбільш масштабною та матеріалізованою стратегічною програмою для Китаю стала ініціатива «Поясу і Шляху». Водночас науковці сходяться на думці, що зовнішньополітичні концепції Сі Цзіньпіна здебільшого політично розмиті і недостатньо конкретні.

4. Аналітичні центри країн Заходу розглядають КНР як ревізійністську державу, яка становить загрозу ліберально-демократичним цінностям. Американські «фабрики думок» також розглядають КНР як основну загрозу безпеці в АТР. Серед найбільш вивчених аспектів зовнішньої політики КНР за правління Сі Цзіньпіна західними «фабриками думок» слід відзначити: велика стратегія КНР, військова стратегія, роль Китаю у світовому порядку і глобальному управлінні, внутрішні фактори зовнішньої політики, ініціатива «Поясу і Шляху», відносини з США, Європою, Росією, Японією, а також зовнішня політика КНР в регіонах, що розвиваються. Особливо слід відзначити велику стратегію КНР (термін, який є ширший за зовнішню політику), оскільки експерти вважають, що для досягнення довгострокових

цілей Пекіну передбачаються скоординована участь різних державних органів, які відповідають за політичну стабільність, економіку, суспільство, дипломатію, науку і безпеку. Також багато публікацій присвячено американо-китайським відносинам.

5. Російські аналітичні центри головним чином бачать КНР як головного партнера Росії у забезпеченні багатополюсної міжнародної системи і не розглядають Китай як загрозу. Окрім, відносинам КНР з РФ, російські експерти присвятили достатньо робіт зовнішньополітичним концепціям Сі Цзіньпіна. Особливо, добре досліджений Економічний пояс Шовкового шляху – континентальна складова ініціативи «Поясу і Шляху». Також велика увага приділялася політиці КНР в Центральній Азії і, особливо, проблемі сполучення китайських і російських ініціатив в Євразії. Розглядаючи європейський вектор КНР, експерти більше робили акцент на відносинах КНР з Центрально-Східної Європи і балканськими країнами. На відміну від американських аналітичних центрів, російські мають вкрай мало публікацій щодо зовнішньої політики КНР на Близькому Сході, Африці і Латинській Америці, а також військовій стратегії КНР. Водночас слід відзначити, що проблема «м'якою силою» КНР, що зростає, більше досліджена російськими експертами, ніж західними.

6. Серед питань, які не були розкриті в магістерській роботі через недостатність джерельної бази, слід відзначити українсько-китайські відносини, а також відносини КНР з іншими країнами «Східного партнерства ЄС» (Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія і Молдова). Ймовірно, це пов'язано з історією та особливим геополітичним становищем цих країн, щодо яких Китай ще не сформував чіткий підхід, як до країн Західної Європи чи ЦСЄ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арапова Е. Китай: международное взаимодействие в условиях внутренних вызовов // *Мировая экономика и международные отношения*, 2018, т. 62, № 6, С. 77-85.
2. Бадгутдинова Д., Мордашов К. ВРЭП: Сотрудничество или соперничество Японии и Китая? Российский совет по международным делам, 2021. URL: <https://russiancouncil.ru/analytcs-and-comments/columns/sandbox/vrep-sotrudnichestvo-ili-sopernichestvo-yaponii-i-kitaya/> (дата звернення: 13.08.2021).
3. Блохин К. Китай стал мировым лидером? Как Китай пытается занять «свято место» Запада в глобальной экономике. Российский институт стратегических исследований, 2017. URL: <https://riss.ru/article/12929/> (дата звернення: 07.08.2021).
4. Бочков Д. Присоединение Италии к китайской инициативе «Пояса и пути»: чем недовольны ЕС и США? Российский совет по международным делам, 2020. URL: https://russiancouncil.ru/blogs/danil-bochkov/34604/?sphrase_id=72609569 (дата звернення: 12.08.2021)
5. Гамов В., Малинина А. Обеспечение деятельности ВМС НОАК в рамках концепции "Нить жемчуга" (2017). *Fact Military*, 2021. URL: http://factmil.com/publ/strana/kitaj/obespechenie_dejatelnosti_vms_noak_v_ramka_kh_konsercii_nit_zhemchuga_2017/59-1-0-1122 (дата звернення: 06.09.2021).
6. *Глобальное управление: возможности и риски*. Отв. ред.: В.Г. Барановский, Н.И. Иванова. М.: ИМЭМО РАН, 2015. 315 с.
7. Грачиков Е. Стратегия партнерских отношений КНР: практика и ее концептуализация (1993–2018) // *Мировая экономика и международные отношения*, 2019, т. 63, № 3, С. 83-93.

8. Грибова Н. Китай в технологическом противостоянии с США (часть 1). Российский институт стратегических исследований, 2020. URL: <https://riss.ru/article/16006/> (дата звернения: 09.08.2021).
9. Дапэн П. Роль ШОС во внешнеполитической стратегии Китая. Российский совет по международным делам, 2020. URL: <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/rol-shos-vo-vneshnepoliticheskoy-strategii-kitaya/> (дата звернения: 08.08.2021).
10. Денисов И. Внешняя политика Китая при Си Цзиньпине: преемственность и новаторство // Контуры глобальных трансформаций: политика, экономика, право, 2017, 10(5):83-98. С. 83-98.
11. Денисов И. Об основах сицзиньпинизма. Идеологический портрет «пятого поколения» руководителей КНР // Тетради по консерватизму, 2015, №5. С. 112-118.
12. Денисов И. Поднебесная смотрит на Запад // Контуры глобальных трансформаций: политика, экономика, право, 2016, т. 9, №6. С. 20-40.
13. Денисов И. Шелковая безопасность: новая китайская концепция развития и правила игры в Евразии // Индекс безопасности, 2015, т. 21, №3. С. 51-60.
14. Денисов И., Фэнхуа Л. Россия и Китай: сотрудничество в новую эпоху. Итоги XIX съезда Коммунистической партии Китая и результаты президентских выборов в России. Российский совет по международным делам, 2018. URL: <https://russiancouncil.ru/activity/policybriefs/rossiya-i-kitay-sotrudnichestvo-v-novuyu-epokhu-itogi-xix-sezda-kommunisticheskoy-partii-kitaya-i-re/> (дата звернения: 10.08.2021).
15. Дикарев А. Государства АСЕАН в политике Китая: курс на раскол или "новый консенсус" // Сравнительная политика, 2018, № 3. С. 75-87.
16. Дикарев А. Круглый стол «Стратегия Китая в XXI веке» // Вестник Дипломатической академии МИД России, 2017, №3 (13). С. 13-14.
17. Емельянова С. Эволюция китайского внешнеполитического подхода в формате БРИКС. Российский совет по международным делам, 2020. URL:

https://russiancouncil.ru/blogs/semelianova/evolyutsiya-kitayskogo-vneshnepoliticheskogo-podkhoda-v-formate-briks/?sphrase_id=72609569 (дата звернения: 08.08.2021).

18. Зеленкова М. Проблемные аспекты вьетнамо-китайских отношений. Российский институт стратегических исследований, 2019. URL: <https://riss.ru/article/13745/> (дата звернения: 14.08.2021).

19. Кашин В. Китайский успех в борьбе за Европу. Российский совет по международным делам, 2021. URL: <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/comments/kitayskiy-uspekh-v-borbe-za-evropu/> (дата звернения: 12.08.2021).

20. Кашин В., Тимофеев И. Американо-китайские отношения: к новой холодной войне? Российский совет по международным делам, 2020. URL: <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/amerikano-kitayskie-otnosheniya-k-novoy-kholodnoy-voyne/> (дата звернения: 09.08.2021).

21. Китайский глобальный проект для Евразии: постановка задачи (аналитический доклад) / [А.В. Лукин и др.] ; под ред. В.И. Якунина. — Москва : Научный эксперт, 2016. 130 с.

22. Кокарев К. Политика «мягкой силы» Китая в Азии. Российский институт стратегических исследований, 2019. URL: <https://riss.ru/article/13527/> (дата звернения: 20.08.2021).

23. Кокарев К. Юго-Восточная Азия как зона столкновения интересов Китая и США. Российский институт стратегических исследований, 2018. URL: <https://riss.ru/article/4267/> (дата звернения: 14.08.2021).

24. Комиссина И. Китай будет реализовывать внешнюю политику через «мягкую силу». Российский институт стратегических исследований, 2017. URL: <https://riss.ru/article/813/> (дата звернения: 20.08.2021).

25. Комиссина И. Новые направления инвестиционной активности Китая за рубежом. Российский институт стратегических исследований, 2018. URL: <https://riss.ru/article/8693/> (дата звернения: 20.08.2021).

26. Комліченко А. Зовнішньополітична стратегія КНР // Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках, 2021, 4(1), С. 95-104.
27. Концепция сотрудничества на море в рамках инициативы «Один пояс и один путь». URL: <https://www.yidaiyilu.gov.cn/wcm.files/upload/CMSydylgw/201706/201706200155054.pdf> (дата звернення: 19.02.2021).
28. Картунов А. Стратегическое взаимодействие России и Китая: значимость и сущность. Российский совет по международным делам, 2020. URL: <https://russiancouncil.ru/activity/policybriefs/strategicheskoe-vzaimodeystvie-rossii-i-kitaya-znachimost-i-sushchnost/> (дата звернення: 09.08.2021).
29. Кузнецов С. Внешнеполитические идеи Си Цзиньпина как концептуальная основа внешней политики Китая на современном этапе и влияние пандемии коронавируса на ее трансформацию. Российский совет по международным делам, 2020. URL: https://russiancouncil.ru/blogs/s_kuznecov/35301/?sphrase_id=72609569 (дата звернення: 07.08.2021).
30. Кулинцев Ю. Что означает и куда ведет «двойная циркуляция» Китая? Российский совет по международным делам, 2021. URL: <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/chto-oznachaet-i-kuda-vedet-dvoynaya-tsirkulyatsiya-kitaya/> (дата звернення: 05.08.2021).
31. Ларин В. Северо-Восточная Азия в контексте глобальных интересов и политики Китая “в новую эпоху” // Мировая экономика и международные отношения, 2020, т. 64, № 6. С.114-122.
32. Літвін Л. Стратегія в зовнішній політиці та реалізації національних інтересів держави: сутність та значення // Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса, 2018, №3. С. 33-38.
33. Лукин А. Российско-Китайское сближение и структура международных отношений в АТР // Международная аналитика, 2015, (4). С. 47-58.

34. Лукин В. Дискуссия о развитии Китая и перспективы его внешней политики // Полис. Политические исследования, 2019. № 1. С. 71-89 .
35. Михеев В., Луконин С., Игнатьев С. К вопросу о перспективах Китая как глобального лидера // Контуры глобальных трансформаций: политика, экономика, право. 2017, т. 10, №5. С. 152-161.
36. Михеев В., Луконин С., Чже С. Многовариантность: большой стратегический ответ Си Цзиньпина // Мировая экономика и международные отношения, 2015, т. 59, № 12. С. 5-14.
37. Мордвинова А. Экономическая стратегия Китая в Центральной Азии: задачи, инструменты, результаты. Российский институт стратегических исследований, 2016. URL: <https://riss.ru/article/14954/> (дата звернения: 18.08.2021).
38. Нежданов В. Изменяющийся язык китайской дипломатии. Российский совет по международным делам, 2020. URL: <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/columns/asian-kaleidoscope/izmenyayushchiysya-yazyk-kitayskoj-diplomatii/> (дата звернения: 07.08.2021).
39. Совете: Общая информация: <https://russiancouncil.ru/about/> (дата звернения: 05.11.2021).
40. Падерина С. Единая судьба с китайской спецификой: как Китай завоёвывает мировое влияние. Российский совет по международным делам, 2018. URL: https://russiancouncil.ru/blogs/sofia-paderina/34011/?sphrase_id=72609569 (дата звернения: 07.08.2021).
41. Рогожина Н., Рогожин А. Экономическое присутствие Китая в Юго-Восточной Азии – условие проведения политики “мягкой силы” // Мировая экономика и международные отношения, 2019, т. 63, № 4, С. 40-49.
42. Салицкий А., Семенова Н. Подъем Китая и российско-китайское сближение // Контуры глобальных трансформаций: политика, экономика, право, 2019, 12(1). С. 117-132.

43. Семенов А., Цвык А. Концепция “общего будущего человечества” во внешнеполитической стратегии Китая // *Мировая экономика и международные отношения*, 2019, т. 63, № 8. С. 72-81.
44. Сравнительный анализ российских и зарубежных аналитических центров: case-study. Учебное пособие / Сост. и ред. Н. Ю. Беляева, Д. Г. Зайцев. М. : ГУ-ВШЭ, 2007. 284 с.
45. Тодоровски Д. Дракон моря — развитие ВМФ Китая. Российский совет по международным делам, 2020. URL: https://russiancouncil.ru/blogs/dtodorovsky/34607/?sphrase_id=72609569 (дата звернения: 15.08.2021).
46. Тодоровски Д. Один пояс – один путь и Западные Балканы. Российский совет по международным делам, 2019. URL: https://russiancouncil.ru/blogs/dtodorovsky/34811/?sphrase_id=72609569 (дата звернения: 12.08.2021).
47. Умаров Т. На пути к Pax Sinica: что несет Центральной Азии экспансия Китая. Московский Центр Карнеги, 2020. URL: <https://carnegie.ru/commentary/81265> (дата звернения: 18.08.2021).
48. Фесенко М. Борьба США та Китаю за глобальне лідерство у ХХІ ст. Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки» (6), 2015. http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/viewFile/2554/2263 (дата звернення: 23.04.2021).
49. Фесенко, М. Концептуальна інтерпретація міжнародного та світового порядку // *Вісник Дипломатичної академії України*, 2014. №21. С. 105-111.
50. Фролова А. О роли экономического коридора Китай–Монголия–Россия в активизации трехстороннего сотрудничества. Российский институт стратегических исследований, 2016. URL: <https://riss.ru/article/8834/> (дата звернения: 10.08.2021).
51. Фролова А. Перспективы трёхстороннего сотрудничества России, Китая и Монголии. Российский институт стратегических исследований, 2017. URL: <https://riss.ru/article/6511/> (дата звернения: 10.08.2021).

52. Фролова И. Интересы и проблемы Китая на Балканах. Российский институт стратегических исследований, 2020. URL: <https://riss.ru/article/15768/> (дата звернения: 12.08.2021).
53. Холодков В. США vs КНР: торговая война – первый этап в битве идей. Российский институт стратегических исследований, 2018. URL: <https://riss.ru/article/8425/> (дата звернения: 09.08.2021).
54. Холодков В. США vs КНР: торговая война или нечто другое? Российский институт стратегических исследований, 2018. URL: <https://riss.ru/article/14593/> (дата звернения: 09.08.2021).
55. Хуашэн Ч. Создавать ли Китаю и России союз? Российский совет по международным делам, 2020. URL: <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/sozdavat-li-kitayu-i-rossii-soyuz/> (дата звернения: 10.08.2021).
56. Цземьянь Я. Китайская теория дипломатии и безопасности в новую эпоху // Сравнительная политика, 2019, т. 10, №2. С. 56-68.
57. Шарышев А. Стратегическое партнерство между Россией и Китаем: актуальность и устойчивость двустороннего партнерства // Сравнительная политика. 2016;7(2(23)). С. 112-117. URL: [https://doi.org/10.18611/2221-3279-2016-7-2\(23\)-112-117](https://doi.org/10.18611/2221-3279-2016-7-2(23)-112-117) (дата звернения: 09.03.2021).
58. Юськів Б. Концепція і парадигми глобального управління // Політичний менеджмент, 2009. № 1. С. 119-130.
59. A Changing China and Its Diplomacy. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1345211.shtml (дата звернения: 27.02.2021).
60. About SWP: <https://www.swp-berlin.org/en/swp/about-us> (дата звернения: 05.11.2021).
61. Abrams E. What's Behind Israel's Growing Ties With China? Council for Foreign Relations, 2018. URL: <https://www.cfr.org/expert-brief/whats-behind-israels-growing-ties-china> (дата звернения: 05.07.2021).

62. Albert E. The China–North Korea Relationship. Council for Foreign Relations, 2019. URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/china-north-korea-relationship> (дата звернення: 06.07.2021).
63. Andreea Brînză. Central and Eastern Europe Is Not in Bed With China. The Diplomat, 2020. URL: <https://thediplomat.com/2020/07/central-and-eastern-europe-is-not-in-bed-with-china/> (дата звернення: 11.03.2021)
64. Baggott Carter E. Diversionary aggression in Chinese foreign policy. Brookings Institution, 2019. URL: <https://www.brookings.edu/articles/diversionary-aggression-in-chinese-foreign-policy/> (дата звернення: 15.04.2021).
65. Baev P. The Limits of Authoritarian Compatibility: Xi’s China and Putin’s Russia. Brookings Institution, 2020. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2020/06/FP_20200615_the_limits_of_authoritarian_compatibility_xis_china_and_putins_russia.pdf (дата звернення: 04.06.2021).
66. Baviera A. China’s Strategic Foreign Initiatives Under Xi Jinping: An ASEAN Perspective // China Quarterly of International Strategic Studies, 2018, Vol. 2, No. 1, pp. 57–79.
67. Beijing Declaration–Toward an Even Stronger China-Africa Community with a Shared Future. URL: http://english.www.gov.cn/archive/ministrydocument/201809/05/content_WS5d3af6cbc6d08408f502295d.html (дата звернення: 24.02.2021).
68. Bernal-Meza R., Xing L. China–Latin America Relations in the 21st Century. United Kingdom : Palgrave Macmillan, 2020. 292 p.
69. Best L. What Motivates Chinese Peacekeeping? Council for Foreign Relations, 2020. URL: <https://www.cfr.org/blog/what-motivates-chinese-peacekeeping> (дата звернення: 18.06.2021).
70. Bishop C. To Understand China’s Aggressive Foreign Policy, Look at Its Domestic Politics. Council for Foreign Relations, 2020. URL: <https://www.cfr.org/blog/understand-chinas-aggressive-foreign-policy-look-its-domestic-politics> (дата звернення: 15.04.2021).

71. Blackwill R. Nine Theses on U.S.-China Relations. Council for Foreign Relations, 2020. URL: <https://www.cfr.org/article/nine-theses-us-china-relations> (дата звернення: 02.07.2021).
72. Blackwill R., Campbell K. Xi Jinping on the Global Stage Chinese Foreign Policy Under a Powerful but Exposed Leader. Council Special Report No. 74. Council for Foreign Relations, 2016. URL: https://cdn.cfr.org/sites/default/files/pdf/2016/02/CSR74_Blackwill_Campbell_Xi_Jinping.pdf (дата звернення: 16.04.2021) 54
73. Bown C. US-China phase one tracker: China's purchases of US goods // Peterson Institute for International Economics, 2021. URL: <https://www.piie.com/research/piie-charts/us-china-phase-one-tracker-chinas-purchases-us-goods> (дата звернення: 24.02.2021).
74. Brands H., Sullivan J. China Has Two Paths To Global Domination. Foreign Policy, 2020. URL: <https://foreignpolicy.com/2020/05/22/china-superpower-two-paths-global-domination-cold-war/> (дата звернення: 05.07.2021).
75. BRI Projects. URL: <https://www.beltroad-initiative.com/projects/> (дата звернення: 19.02.2021).
76. Bush R. From persuasion to coercion: Beijing's approach to Taiwan and Taiwan's response. Brookings Institution, 2019. URL: <https://www.brookings.edu/research/from-persuasion-to-coercion-beijings-approach-to-taiwan-and-taiwans-response/> (дата звернення: 19.07.2021).
77. Cai P. Understanding China's Belt and Road Initiative. Lowy Institute, 2017. URL: <https://www.lowyinstitute.org/publications/understanding-belt-and-road-initiative> (дата звернення: 12.04.2021).
78. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C/%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9/strategy> (дата звернення: 05.11.2021).

79. Chatzky A., McBride J. China's Massive Belt and Road Initiative. Council for Foreign Relations, 2020. URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/chinas-massive-belt-and-road-initiative> (дата звернення: 12.06.2021).
80. China's Military Strategy (full text). URL: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2015/05/27/content_281475115610833.htm (дата звернення: 22.02.2021).
81. China's Policies on Asia-Pacific Security Cooperation. URL: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2017/01/11/content_281475539078636.htm (дата звернення: 17.02.2021).
82. China's International Development Cooperation in the New Era. URL: <https://global.chinadaily.com.cn/a/202101/11/WS5ffb954aa31024ad0baa19e3.html> (дата звернення: 21.02.2021).
83. China's National Defense in the New Era. URL: <https://www.spf.org/spf-china-observer/en/document-detail018.html#:~:text=The%20aims%20that%20the%20National,on%20proponents%20of%20separatist%20movements> (дата звернення: 22.02.2021).
84. China's Policy Paper on the European Union. URL: http://english.www.gov.cn/archive/ministrydocument/201812/18/content_WS5d3ae98cc6d08408f5022944.html (дата звернення: 19.02.2021).
85. Christoffersen G. The Asian Super Grid in Northeast Asia and China's Belt and Road Initiative. SWP-Berlin, 2018. URL: https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/projekt_papiere/Christoffersen_BCAS_2018_Northeast_Asian_Supergrid_13.pdf (дата звернення: 06.07.2021).
86. Chubb A. Xi Jinping and China's maritime policy. Brookings Institution, 2019. URL: <https://www.brookings.edu/articles/xi-jinping-and-chinas-maritime-policy/> (дата звернення: 18.06.2021).
87. Conteh-Morgan E. The United States and China: Strategic Rivalry in Africa. // Insight Turkey, vol. 20, no. 1, 2018, pp. 39–52. URL: <http://www.jstor.org/stable/26301066> (дата звернення: 19.06.2021).

88. Cordesman A. China's New 2019 Defense White Paper. Center for Strategic and International Studies (CSIS), 2020. URL: <https://www.csis.org/analysis/chinas-new-2019-defense-white-paper> (дата звернення: 06.07.2021).
89. Daojiong Z. China's Economic Diplomacy Focusing on the Asia-Pacific Region // China Quarterly of International Strategic Studies, 2015. P. 85-104.
90. Database—WEO Groups and Aggregates Information. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2020/01/weodata/groups.htm> (дата звернення: 05.11.2021).
91. Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms. https://www.cia.gov/library/abbottabad-compound/B9/B9875E9C2553D81D1D6E0523563F8D72_DoD_Dictionary_of_Military_Terms.pdf (дата звернення: 05.11.2021).
92. Ding D., Panda J. Chinese Politics and Foreign Policy under Xi Jinping. United Kingdom : Routledge, 2020. 384 p.
93. Djankov S. China's Belt and Road Initiative: Motives, Scope, and Challenges. Washington : Peterson Institute for International Economics, 2016. 35 p.
94. Dollar D. Understanding China's Belt and Road infrastructure projects in Africa. Brookings Institution, 2019. URL: <https://www.brookings.edu/research/understanding-chinas-belt-and-road-infrastructure-projects-in-africa/> (дата звернення: 19.07.2021).
95. Doshi R. Hu's to blame for China's foreign assertiveness? Brookings Institution, 2019. URL: <https://www.brookings.edu/articles/hus-to-blame-for-chinas-foreign-assertiveness/> (дата звернення: 09.07.2021).
96. Doshi R. The long game: China's grand strategy to displace American order. Brookings Institution, 2021. URL: <https://www.brookings.edu/essay/the-long-game-chinas-grand-strategy-to-displace-american-order/> (дата звернення: 12.06.2021).
97. Dreyfuss L., Karlin M. All that Xi wants: China attempts to ace bases overseas. Brookings Institution, 2019. URL:

- <https://www.brookings.edu/research/all-that-xi-wants-china-attempts-to-ace-bases-overseas/> (дата звернення: 17.07.2021).
98. Duchâtel M., Godement F. China and Russia: Gaming the West? European Council on Foreign Relations, 2016. URL: https://ecfr.eu/publication/china_and_russia_gaming_the_west7166/ (дата звернення: 04.06.2021).
99. Dutch parliament: China's treatment of Uighurs is genocide. Reuters, 2021. URL: <https://www.reuters.com/article/us-netherlands-china-uighurs-idUSKBN2AP2CI> (дата звернення: 11.03.2021).
100. Economic and Trade Agreement Between the United States of America and the People's Republic Of China. URL: https://ustr.gov/sites/default/files/files/agreements/phase%20one%20agreement/Economic_And_Trade_Agreement_Between_The_United_States_And_China_Text.pdf (дата звернення: 24.02.2021).
101. Ekman A. Asie-Pacifique: la priorité de la politique étrangère chinoise. Politique étrangère, p. 11-22. URL: https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/ekman_pe3-2014_0.pdf (дата звернення: 07.07.2021).
102. Erickson A. Make China Great Again: Xi's Truly Grand Strategy. War on Rocks, 2019. URL: <https://warontherocks.com/2019/10/make-china-great-again-xis-truly-grand-strategy/> (дата звернення: 05.05.2021).
103. Feltman J. China's Expanding Influence at the United Nations — and How the United States Should React. Brookings Institution, 2020. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2020/09/FP_20200914_china_united_nations_feltman.pdf (дата звернення: 02.07.2021).
104. Ford L. Network Power China's Effort To Reshape Asia's Regional Security Architecture. Brookings Institution, 2020. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2020/09/FP_20200914_china_network_power_ford.pdf (дата звернення: 08.07.2021).

105. Full text of China's Arab Policy Paper. URL: http://english.www.gov.cn/archive/publications/2016/01/13/content_281475271412746.htm (дата звернення: 18.02.2021).
106. Full text of China's Policy Paper on Latin America and the Caribbean. URL: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2016/11/24/content_281475499069158.htm (дата звернення: 18.02.2021).
107. Full text of Chinese govt statement on China's territorial sovereignty and maritime rights and interests in South China Sea. URL: http://english.www.gov.cn/archive/publications/2016/07/12/content_281475391807773.htm (дата звернення: 23.02.2021).
108. Full text of Xi Jinping's report at 19th CPC National Congress. URL: https://www.chinadaily.com.cn/china/19thcpcnationalcongress/2017-11/04/content_34115212.htm (дата звернення: 20.02.2021).
109. Full Text: China and the World in the New Era. URL: <https://www.chinadailyhk.com/articles/187/125/62/1569558431751.html> (дата звернення: 21.02.2021).
110. Full text: China and the World Trade Organization. URL: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2018/06/28/content_281476201898696.htm (дата звернення: 23.02.2021).
111. Full text: China's Arctic Policy. URL: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2018/01/26/content_281476026660336.htm (дата звернення: 23.02.2021)¹³
112. Global China. URL: <https://www.brookings.edu/interactives/global-china/> (дата звернення: 15.09.2021).
113. Godement F. Expanded Ambitions, Shrinking Achievements: How China Sees The Global Order. European Council on Foreign Relations, 2017. URL: https://ecfr.eu/publication/expanded_ambitions_shrinking_achievements_how_china_sees_the_global_order/ (дата звернення: 08.07.2021).
114. Goldstein A. China's Grand Strategy under Xi Jinping: Reassurance, Reform, and Resistance // International Security, 2015, Vol. 45, №1. P. 164-201.

115. Grace A. Comprehensive national power with Chinese characteristics: Regional security partnerships in the Xi era. Brookings Institution, 2019. URL: <https://www.brookings.edu/articles/comprehensive-national-power-with-chinese-characteristics-regional-security-partnerships-in-the-xi-era/> (дата звернення: 16.07.2021).
116. Greece blocks EU statement on China human rights at U.N. Reuters, 2017. URL: <https://www.reuters.com/article/us-eu-un-rights-idUSKBN1990FP> (дата звернення: 11.03.2021).
117. Grossman D. China Isn't Backing Down in South Asia. RAND Corporation, 2020. URL: <https://www.rand.org/blog/2020/12/china-isnt-backing-down-in-south-asia.html> (дата звернення: 06.07.2021).
118. Grossman D. China Refuses to Quit on the Philippines. RAND Corporation, 2020. URL: <https://www.rand.org/blog/2020/07/china-refuses-to-quit-on-the-philippines.html> (дата звернення: 07.07.2021).
119. Grossman D. What Does Beijing Want from the Pacific Islands? RAND Corporation, 2019. URL: <https://www.rand.org/blog/2019/12/what-does-beijing-want-from-the-pacific-islands.html> (дата звернення: 05.07.2021).
120. Haas R. U.S.-China Relations: The Search For A New Equilibrium. Brookings Institution, 2020. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2020/02/FP_2020026_us_china_relations_hass.pdf (дата звернення: 07.07.2021).
121. Haass R. To the Brink With China. Council for Foreign Relations, 2020. URL: <https://www.cfr.org/article/brink-china> (дата звернення: 06.07.2021).
122. Heads of MOFCOM Department of Eurasian Affairs Interpretes the Plan on China-Russia Cooperation and Development in the Russian Far East (2018-2024). URL: <http://english.mofcom.gov.cn/article/newsrelease/policyreleasing/201811/20181102808296.shtml> (дата звернення: 09.03.2021).

123. Hille K. 'Wolf warrior' diplomats reveal China's ambitions. Financial Times, 2020. URL: <https://www.ft.com/content/7d500105-4349-4721-b4f5-179de6a58f08> (дата звернення: 08.05.2021).
124. Huang Y, Kurlantzick J. China's Approach to Global Governance. Council for Foreign Relations, 2020. URL: <https://www.cfr.org/china-global-governance/> (дата звернення: 05.07.2021).
125. Improving the Global Governance System Through Reform and Joining Hands to Build a Community with a Shared Future for Humankind. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1818620.shtml (дата звернення: 06.03.2021).
126. Innovations in China's Diplomatic Theory and Practice Under New Conditions. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1066869.shtml (дата звернення: 27.02.2021).
127. Jiemian Y. China's "New Diplomacy" under the Xi Jinping Administration // China Quarterly of International Strategic Studies, 2015, Vol. 1, No. 1, pp. 1–17.
128. Joint statement of the People's Republic of China and the Russian Federation on the development of a comprehensive strategic partnership for collaboration in the new era (full text). URL: <https://www.bilaterals.org/?joint-statement-of-the-peoples&lang=en> (дата звернення: 09.03.2021).
129. Kassam N. Great expectations: The unraveling of the Australia-China relationship. Brookings Institution, 2020. URL: <https://www.brookings.edu/articles/great-expectations-the-unraveling-of-the-australia-china-relationship/> (дата звернення: 06.07.2021).
130. Kim P. Understanding China's Military Expansion and Implications for U.S. Policy. Council for Foreign Relations, 2018. URL: https://cdn.cfr.org/sites/default/files/report_pdf/Patricia%20Kim%20-%20Testimony%20on%20China%20Military%20Expansion%20-%20HPSCI%20May%2017.pdf (дата звернення: 18.06.2021).

131. Kohlenberg P., Godehardt N. China's Global Connectivity Politics. SWP-Berlin, 2019. URL: https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2018C17_khb_gdh.pdf (дата звернення: 05.07.2021).
132. Kurlantzick J. Assessing China's Digital Silk Road Initiative: A Transformative Approach to Technology Financing or a Danger to Freedoms? Council for Foreign Relations, 2018. URL: <https://www.cfr.org/china-digital-silk-road/> (дата звернення: 01.07.2021).
133. Le Corre P. On China's Expanding Influence in Europe and Eurasia. Carnegie Endowment for International Peace, 2019. URL: <https://carnegieendowment.org/2019/05/09/on-china-s-expanding-influence-in-europe-and-eurasia-pub-79094> (дата звернення: 02.07.2021).
134. Lee J. The Geopolitics of South Korea–China Relations: Implications for U.S. Policy in the Indo-Pacific. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2020. <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PEA524-1.html> (дата звернення: 06.07.2021).
135. Let the Torch of Multilateralism Light up Humanity's Way Forward. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1848323.shtml (дата звернення: 06.03.2021).
136. Li, Q., Ye, M. China's emerging partnership network: what, who, where, when and why // International Trade, Politics and Development, Vol. 3 No. 2, pp. 66-81.
137. Liff A. China, Japan, and The East China Sea: Beijing's "Gray Zone" Coercion and Tokyo's Response. Brookings Institution, 2019. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2019/12/FP_20191202_east_china_sea_liff.pdf (дата звернення: 27.08.2021).
138. Lons C. China's great game in the Middle East. European Council on Foreign Relations, 2019. URL: https://ecfr.eu/publication/china_great_game_middle_east/ (дата звернення: 09.07.2021).

139. Madan T. Managing China: Competitive engagement, with Indian characteristics. Brookings Institution, 2020. URL: <https://www.brookings.edu/research/managing-china-competitive-engagement-with-indian-characteristics/> (дата звернення: 20.08.2021).
140. Mastro O. Military Confrontation in the South China Sea. Council for Foreign Relations, 2020. URL: <https://www.cfr.org/report/military-confrontation-south-china-sea> (дата звернення: 07.07.2021).
141. Mazarr M., Heath T., Cevallos A. China and the International Order. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2018. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2423.html (дата звернення: 08.07.2021).
142. Mazarr M., Wyne A. The Real U.S.-China Competition: Theories of Influence. RAND Corporation, 2020. URL: <https://www.rand.org/blog/2020/01/the-real-us-china-competition-theories-of-influence.html> (дата звернення: 06.07.2021).
143. McGann J. 2020 Global Go To Think Tank Index Report. Pensilvania : University of Pensilvania, 2020 URL: https://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1019&context=think_tanks (дата звернення: 10.09.2021).
144. Mohanty, M. Xi Jinping and the 'Chinese Dream' // Economic and Political Weekly, vol. 48, no. 38, 2013, pp. 34–40. URL: www.jstor.org/stable/23528539 (дата звернення: 20.02.2021).
145. Muzás B. Bipolarity is the Wrong Concept for U.S.-China Relations. Council for Foreign Relations, 2020. URL: <https://www.cfr.org/blog/bipolarity-wrong-concept-us-china-relations> (дата звернення: 06.07.2021).
146. Norris W. Geostrategic Implications of China's Twin Economic Challenges. Council for Foreign Relations, 2017. URL: https://cdn.cfr.org/sites/default/files/report_pdf/Discussion_Paper_Norris_China_OR.pdf (дата звернення: 14.04.2021).

147. O'Hanlon M. China, the gray zone, and contingency planning at the Department of Defense and beyond. Brookings Institution, 2019. URL: <https://www.brookings.edu/research/china-the-gray-zone-and-contingency-planning-at-the-department-of-defense-and-beyond/> (дата звернення: 16.07.2021).
148. Patrick S. The Liberal Order Is Dying. What Comes Next? Council for Foreign Relations, 2019. URL: <https://www.cfr.org/blog/liberal-order-dying-what-comes-next> (дата звернення: 08.07.2021).
149. Piccone T. China and Latin America: A Pragmatic Embrace. Brookings Institution, 2020. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2020/07/FP_20200720_china_latina_america_piccone_v2.pdf (дата звернення: 02.07.2021).
150. Position Paper of the People's Republic of China For the 73rd Session of the United Nations General Assembly. URL: http://english.www.gov.cn/archive/ministrydocument/201808/28/content_WS5d3aeb09c6d08408f5022947.html (дата звернення: 23.02.2021).
151. Ratner E. Geostrategic and Military Drivers and Implications of the Belt and Road Initiative. Council for Foreign Relations, 2018. URL: https://cdn.cfr.org/sites/default/files/report_pdf/Geostrategic%20and%20Military%20Drivers%20and%20Implications%20of%20the%20Belt%20and%20Road%20Initiative%20Final.pdf (дата звернення: 01.07.2021).
152. Richardson S. China's influence on the global human rights system. Brookings Institution, 2020. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2020/09/FP_20200914_china_human_rights_richardson.pdf (дата звернення: 22.06.2021).
153. Ross, R., Bekkevold J. China in the Era of Xi Jinping: Domestic and Foreign Policy Challenges. United States : Georgetown University Press, 2016. 336 p.
154. Rudd K. The United States and China—A Relationship Adrift. The New War in Trade, Investment, and High Technology. Asia Society Policy Institute, 2018. URL: <https://asiasociety.org/policy-institute/united-states-and-china-relationship-adrift> (дата звернення: 15.04.2021).

155. Rudd K. Understanding China's Rise under Xi Jinping. Asia Society Policy Institute, 2018. URL: <https://asiasociety.org/policy-institute/understanding-chinas-rise-under-xi-jinping> (дата звернення: 29.05.2021).
156. Rühlig T. A "New" Chinese Foreign Policy Under Xi Jinping? Institute for Security & Development Policy, 2018. URL: <https://isdps.se/publication/new-chinese-foreign-policy-xi-jinping-implications-european-policy-making/> (дата звернення: 08.05.2021).
157. Scobell A. Something Old, Something New: Continuity and Change in China's Foreign Policy. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2020. <https://www.rand.org/pubs/testimonies/CTA774-1.html> (дата звернення: 19.04.2021).
158. Scobell A., Burke E., Cooper III C. China's Grand Strategy: Trends, Trajectories, and Long-Term Competition, Santa Monica, California: RAND Corporation, 2020. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2798.html (дата звернення: 17.04.2021).
159. Scobell A., Lin B., Shatz H. At the Dawn of Belt and Road: China in the Developing World. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2018. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2273.html (дата звернення: 29.06.2021).
160. Shullman D. Protect the Party: China's growing influence in the developing world. Brookings Institution, 2019. URL: <https://www.brookings.edu/articles/protect-the-party-chinas-growing-influence-in-the-developing-world/> (дата звернення: 07.07.2021).
161. Small A. The meaning of systemic rivalry: Europe and China beyond the pandemic. European Council on Foreign Relations, 2020. URL: https://ecfr.eu/publication/the_meaning_of_systemic_rivalry_europe_and_china_beyond_the_pandemic/ (дата звернення: 07.05.2021).
162. Speech by Foreign Minister Wang Yi at the Opening of Symposium on International Developments and China's Diplomacy in 2017. URL:

https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1518130.shtml
(дата звернення: 12.03.2021).

163. Stanzel A., Holbig H., Mittelstaedt J. China's "New Era" with Xi Jinping Characteristics. European Council on Foreign Relations, 2017. URL: https://ecfr.eu/wp-content/uploads/ECFR240_China_Analysis_Party_Congress_Ideology_2.pdf (дата звернення: 17.04.2021).

164. Statement by Ambassador Christoph Heusgen on behalf of 39 Countries in the Third Committee General Debate, October 6, 2020. URL: <https://new-york-un.diplo.de/un-en/news-corner/201006-heusgen-china/2402648> (дата звернення: 11.03.2021).

165. Stent A. Russia and China: Axis of Revisionists? Brookings Institution, 2020. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2020/02/FP_202002_russia_china_stent.pdf (дата звернення: 02.07.2021).

166. Stromseth J. The testing ground: China's rising influence in Southeast Asia and regional responses. URL: <https://www.brookings.edu/research/the-testing-ground-chinas-rising-influence-in-southeast-asia-and-regional-responses/> (дата звернення: 20.07.2021).

167. Study and Implement General Secretary Xi Jinping's Thought on Diplomacy in a Deep-going Way and Keep Writing New Chapters of Major-Country Diplomacy with Distinctive Chinese Features. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1478497.shtml
(дата звернення: 02.03.2021).

168. Study and Implement Xi Jinping Thought on Diplomacy Conscientiously and Break New Ground in Major-Country Diplomacy with Chinese Characteristics. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1799305.shtml
(дата звернення: 02.03.2021).

169. Sutter R. Chinese foreign relations: power and policy of an emerging global force. USA : Rowman & Littlefield Publishers; Fifth edition, 2020. 422 p.
170. Swaine M. Chinese Views of Foreign Policy in the 19th Party Congress. Hoover Institution, 2018. URL: <https://www.hoover.org/research/chinese-views-foreign-policy-19th-party-congress> (дата звернення: 29.05.2021).
171. Talmadge C. The US-China nuclear relationship: Why competition is likely to intensify. Brookings Institution, 2019. URL: <https://www.brookings.edu/research/china-and-nuclear-weapons/> (дата звернення: 16.07.2021).
172. The Dubrovnik Guidelines for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries. URL: http://english.www.gov.cn/archive/ministrydocument/201904/17/content_WS5d3aeca0c6d08408f502294a.html (дата звернення: 19.02.2021).
173. The Facts and China's Position on China-US Trade Friction. URL: <https://china.usc.edu/sites/default/files/article/attachments/Chinese%20WP%20Sin-o-Am%20Trade.pdf> (дата звернення: 24.02.2021).
174. The Role Of Think Tank In Us Foreign Policy // U.S. foreign policy agenda: an electronic journal of the United States Information Agency, 2002, Vol. 7, №3. 47 p.
175. Thornton L. China In Central Asia: Is China Winning The “New Great Game”? Brookings Institution, 2020. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2020/06/FP_20200615_china_central_asia_thornton.pdf (дата звернення: 09.07.2021).
176. Tiezzi S. Who Is (and Who Isn't) Attending China's 2nd Belt and Road Forum? The Diplomat, 2019. URL: <https://thediplomat.com/2019/04/who-is-and-who-isnt-attending-chinas-2nd-belt-and-road-forum/> (дата звернення: 19.02.2021).
177. Tobin, D. How Xi Jinping's “New Era” Should Have Ended U.S. Debate on Beijing's Ambitions. Center for Strategic and International Studies (CSIS), 2020. URL:

<https://www.csis.org/analysis/how-xi-jinpings-new-era-should-have-ended-us-debate-beijings-ambitions> (дата звернення: 18.04.2021).

178. Toward a New Model of Major-Country Relations Between China and the United States. URL:

https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1078768.shtml (дата звернення: 07.03.2021).

179. Toward a New Type of International Relations of Win-Win Cooperation. URL:

https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1248487.shtml (дата звернення: 03.03.2021).

180. Trevisan C. China's Growing Trade and Investment in Latin America Outpaces Its Influence in the Region's Media and Civil Society. Council for Foreign Relations, 2018. URL: <https://www.cfr.org/blog/chinas-growing-trade-and-investment-latin-america-outpaces-its-influence-regions-media-and> (дата звернення: 02.07.2021).

181. Trinkunas H. Testing the limits of China and Brazil's partnership. Brookings Institution, 2020. URL: <https://www.brookings.edu/articles/testing-the-limits-of-china-and-brazils-partnership/> (дата звернення: 07.07.2021).

182. Vision And Actions On Jointly Building Silk Road Economic Belt And 21st-Century Maritime Silk Road. URL: <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/qwyw/qwfb/1084.htm> (дата звернення: 19.02.2021).

183. Wang Yi: China Will Uphold "Four Supports" for Arab States. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1114994.shtml (дата звернення: 27.02.2021).

184. Wang Yi: China's Political Role in the Middle East Will only Be Enhanced. URL:

https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1116498.shtml (дата звернення: 27.02.2021).

185. Whyte L. The Real Thucydides' Trap. The Diplomat, 2015. URL: <https://thediplomat.com/2015/05/the-real-thucydides-trap/> (дата звернення: 08.03.2021).
186. Wong A., Jia S. Belt & Road: Opportunity & Risk. USA : Baker McKenzi, 2017. 28 p.
187. Work Together to Create a Community of Shared Future for Mankind. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1369269.shtml (дата звернення: 06.03.2021) 36
188. Wormuth C. Russia and China in the Middle East. Implications for the United States in an Era of Strategic Competition. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2019. URL: <https://www.rand.org/pubs/testimonies/CT511.html> (дата звернення: 08.07.2021).
189. Wuthnow J. Chinese Perspectives on the Belt Road Initiative: Strategic Rationales, Risks, and Implications. Washington, D.C. : National Defense University Press, 2017. 48 p.
190. Xing L. China-EU Relations in a New Era of Global Transformation. United Kingdom : Routledge, 2021. 312 p.
191. Xi's speech at 'Five Principles of Peaceful Coexistence' anniversary. URL: http://www.china.org.cn/world/2014-07/07/content_32876905.htm (дата звернення: 07.03.2021).
192. Zeng J. Towards a New Sino-centric World Order? How China Views Global Order. SWP-Berlin, 2019. URL: https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/projekt_papiere/BCAS_2019_Zeng_Sino-centric_World.pdf (дата звернення: 05.07.2021).
193. Zhang Z. The Belt and Road Initiative: China's New Geopolitical Strategy? SWP-Berlin, 2018. URL: https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/projekt_papiere/Zhang_BCAS_2018_BRI_China_7.pdf (дата звернення: 05.07.2021).

194. 习近平：承前启后 继往开来 继续朝着中华民族伟大复兴目标奋勇前进。
URL: http://www.xinhuanet.com//politics/2012-11/29/c_113852724.htm (дата звернення: 20.02.2021).
195. 受权发布：《共建“一带一路”：理念 实践与中国的贡献》。 URL:
<https://www.yidaiyilu.gov.cn/zchj/qwfb/12658.htm> (дата звернення: 19.02.2021).
196. 與中國簽署共同建設“一帶一路”合作文件的國家名單。 URL:
https://www.yidaiyilu.gov.cn/info/iList.jsp?tm_id=126&cat_id=10122&info_id=77298 (дата звернення: 19.02.2021).